

وارلیق

مجله ماهانه فرهنگی فارسی و ترکی
آیلیق تورکجه و فارسجا فرهنگی نشریه

دوردونجو ایل صایی ۱ (آردیجیل صایی ۳۵)
سال چهارم شماره ۱ (شماره مسلسل ۳۵)

فروردین ۱۳۶۱

(شماره امتیاز ۲۵۳۸)

این مجله بهیچ حزب و گروهی بستگی ندارد

VARLIQ

Monthly
PERSIAN AND TURKISH JOURNAL
4t Year No.1 (Serial No. 35)
April 1982

Address: Mossadegh Ave. Bidi Str. No. 17
Tehran, Iran

قیمت ۱۰۰ ریال

بسم الله الرحمن الرحيم

ایچینده کیلر

(فهرست)

- ۳- کلمه لرین اسراری - ابن مهنالفتی : دوکتور حمید نطقی
- ۱۱- آذربایجان شناهی خلق ادبیاتی (۱۱) : دوکتور جواد هیئت
- ۲۹- تصوف و ادبیات (۲) : پرفسور غلامحسین بیگدلی
- ۳۳- حضرت علی (ع) نین اوگودلری : ج - هیئت
- ۳۵- بیلدلی قایدیش ضمیرلری : دوکتور محمد تقی زهتابی (تبریز)
- ۴۲- بهار و اشیق (شعر) : دوکتور حمید نطقی.
- ۴۳- انقلاب شعرلریندن : دوکتور رضا برهنی .
- ۴۷- شهید لرمیزه : وارلیق .
- ۴۸- چاناق قلعه شهیدلرینه : محمد عاکف
- ۵۰- ذره (شعر) سونمز.
- ۵۲- کونول دردی (۲) : سید حمید نقوی (حامد)
- ۵۹- اثرلر و تنقیدلر : وارلیق
- ۶۰- جنوبدان سسلر : ادبیات تاریخیمیز حتمده یئنی اثر : آکادمیک حمید آراسلی (باکی)
- ۶۵- ایضاح : دوکتور جواد هیئت
- ۶۸- وار اولسون بومعیت : آکادمیک محمد جعفر جعفری (باکی)
- ۷۳- عاشق رضا علی : علی کمالی
- ۸۳- ۱۷- خبرلر

خېږلو

گلین لړ بزه گۍ : رحمتلی مید مهدی اعتماد (ناطقى) نین اثر لړ پندن گلین لړ بزه گۍ شاعر مجموعه سې تبریزده «نشرارک» طرفندن پنی دن چاپ ونشرايدیلدی. بر اثری معاصر شاعرو ادبیات خادم لړ میزدن آقای پهی شیدا رداکسیا انديب، آیریجا دولغون بیر مقدمه یازمیش دیر گلین لړ بزه گۍ احساس اولاراق خلفیمیزین ائوانمه عادت لری وطوی مراسم لړ پنی دهاا چوق طنز بیر اداواسلوب ایله تصویر ایتمیش دیر. آیریجا بیر نجهه قطعده ده مختلف موضوعلارلا هاند شعر لری علاوه ایتمیش دیر بواثری اوخوماغی اوخوجولاریمیزا توصیه ائدیپیک.

غنی ږول چیغدی : کچن ایلین اسفند آییندا آنا دپلیمیزده پنی بیر مجله چیغدی . هومجله جلدی نین اوزینده یازیلدینى کیمی ادبی - بدیمی بیر درگی اولاراق صحته په چیغیب و اونون ایلك صابی سیندا معاصر شاعر و یازچی لاریمیزدان گوزل شعر لړ وادبی مقاله لرنشر ائدیلمیش دیر . مجله آقای حسین صدیق و قلم یولداشلاری طرفندن اداره ونشراولونور . نشر په نین «پنی ږول» دان آیریلما دان دوامینی و بو ږول دامو فقیته پنی آرزو ائدیپیک .

نجار اوغلو : آقای علی عطائیه (نجار اوغلو) نین فکاهی - اجتماعی و اخلاقی شعر لړ مجموعه سې چیغدی . هومجموعه کیچیک اولسادا شعر لری دوزگون ، گوزل ، معنالی و جاذب دیر . هومجموعه په آقای شیدا قیصا بیر مقدمه یازمیش و شاعر حقنده بعضی ایضاحات و نر میشدیر نجار اوغلو نامو فقیته آرزو ائدیپیک ، شعر مجموعه سې اوخوجولاریمیزا توصیه ائدیپیک .

گونشلی شعر : معاصر شاعر لړ میزدن ا - آلاوین «گونشلی شعر» آدلی پنی شعر مجموعه سې معارف پرور دوستوموز آقای نقابی طرفندن مجله میزه گوندریلیمیش دیر . گونشلی شعر آلاوین «آسیز گجه لر» ، «دومانلی گونلر» ، «حیدر بابادان شهریار امکتوب» «بابک منظومه» سیندن صونرا چیخارتدینى شعر مجموعه سې دیر . هومجموعه دکى شعر لرده ده شاعر ، اوزونون ده دئدیگی کیمی ، ائلی نین درد لرنندن ، گوزیاشلاریندان ، شیرین کولوشلرنندن ، مبارزه و سارسیلماز اراده سیندن و یاراتدینى انقلاب لاردان و بالاخره گونشلی شعریندن دانپشیر وائلیله آغلاپیپ ، ائلیله گولور .

بحث اشدن اثر لری آپریجا قید اتمه لی میک . مثلا، محمود کاشغری نین دویانیندا جملنمیش اولان متن لر اساساً یوغا ریدا کی منبعلردن مایی لیر. لکن بورادا عینی زاماندا محمود کاشغری بیرچوخ تورک قبیله دیل لری نین یازیمیندان ،سلر سیسته میندن ،قراماتیک قورولوشوندا ن سوزلردن وسایره کیمی خصوصیتلردن اطرافلی صورتده بحث اتمیشدیرکی ، بونلار دلیل ساحه سینده آپاریلان ایلک تدقیقات ماته ریالی اولاراق داها معتبر و مهم منبع ماییلیر. بقله وضعیت ابن مهنا لغتینده ویا بیر چوخ منظوم ویا خود تحت اللفظ ترجمه لغت لرینده ده نظره چارپیر" . . .

آدی گشچن اثر صحیفه ۳۵

بومنبلرله یاغیندان تانیشر اولماق و اونلارین آنجاق قوروآدی دگیل ،محتویاتی ایله ده علاقه لنمک چوخ فایدالی دیر. اما تاسف یشری دیرکی، اللی ایلیک "استعماری فرهنگ" سیاستی نین ایجابی اولاراق بو کتابلارها میمیزین دسترسینده دگیل دیر. دتمک اولارکی، بومهم منبلرین، بیرتک دانه سیندن سوی ،هشج بیرسی تقریباً بلرده یوغدور. اوبیر تک اثر، کتاب دده قورقود دورکی، فرزانه نشریاتین همتی ایله چا پدان چیغمیشدیز (وچوخ مهم بیرسندکیمی علاقه ایله ، اوخوما میز و تدقیق اقله مه میز لازیم دیر). یاغشی بیرطالع اثری اولاراق بو منبلردن بیر نچه سی بیرزمان بوندان قاباق منیم الیمه چا تدی. اونلاری تدقیق اشدرکن ،جالب تشخیص وشردیگیم قسم لریندن نوظلار آلدیم (یا ددا شتار اقله دیم). ایندی بو نوظلارین "ابن مهنا لغتی" نه عاید اولانلاریندان بیرحصه سینى عینا نقل اقلیرم. بولغت ،عرب دلیل بیلگی ابن مهنا طرفیندن میلادی ۱۳- نجی عصرین نوظلاریندا و ۱۴- نجی عصرین باشلا - ریندا گویا عربلره تورکجه اوگره تمک قصدی ایله قلمه آلینیب دیر. منیم نوظلاریم "عبداله بطل" ین حاضرلادیغی و ۱۹۳۴ ده استانبولدا چاپ اولموش نسخه یه مستند دیر. یشری گلدیکده ،کلمه نین معناسی یانیندا ، اوخوجولا - ریمیز ایچون بعضی ایضا حارلاردا آرتیریلیمیشدیر. بقله جه بیرپارا کلمه لر - ین اسراری آچیلیمیش اولور :

۱- آچار : کلمه سی بو لغتده "آچقو" شکلینده دیر. "قو" بیلیندیگی کیمی مختلف تصریف صورتلری ایله (- گی ، - قو/غو ، - گو ، - کی ، - گو .) وسیله آدی (اسم آلت) و بعضی ذات و معنی (مشخص و مجرد) آدلار دوزه ل دیر .

مثال : چالغی، و فرگی (بیشنی کلمه اولراق، مالیات، خلق آغزیندا : استعداد، مثال : " باغی دانیشماق بیرالله و فرکیسیدیر " سرگی (تما - بیشگاه و نمایشه قویماق)، سئوگی، دو بیغو (حس)، بورقو (فارسجادا پیچ)، هورگو (هورمک دن، فارسجا : بافتنی)، اولگو، آصقن، باصقن (فشار و تضییق)، بیبتکی (نبات) ... بو مورفم دن بیرچوخ تازه کلمه دوزلتمک اولار .

۲- آچماق : "باغلاماق" سوزونون ضدی معنا سیندا دیر، بوندان علاوه "ایضاح ائتمک"، "یایماق و آج اولماق معنا لارینادا گلیر .

۳- آذاق : تورکجه نین معنادی اوزه ره، صورالار "ایاق" اولموشدورو "قاب" معنا سینا دیر. ادبی فارسجا یا کفجیب و اورادا "ایاغ" صورتینده یازیلیر. اوغوزجادا بونا "چاناق" دئییلیر .

۴- آرقاق : آرقاق (فارسجا : "پود" در مقابل تار) .

۵- آرماق : یورولماق. بورادان "یورغون - آرغین" سوزونسون معناسی واضح اولور .

۶- آری : تمیز، "آری قیز" (فارسجا دوشیزه)، "آریماق" تمیز اولماق، "آریتماق" تمیزله مک، "آرتمیش" پاکره قالمیش قیز .

۷- آزیق : یولدا یئمک ایچون خوراک (فارسجا : توشه) . بو کلمه فارسجا یا داخل اولوب "آزوقه" صورتینده یازیلیر .

۸- آش : عمومیتله یئمهلی هر نه، خوراک، "آش بولسون" عافیت اولسون ! (فارسجا : نوش جان !) معنا سینا دیر .

۹- آشنو : قاباق، ائمن . "آشنوکی" قاباکی، "آشنوکی آتا" حضرت آدم، "آشنوکی آتا" حضرت حوا . بو کلمه صورالار، "آشنا" اولراق بیر مصدر صورتینده ایشله دیلمیش دیر، یعنی "یا واش - یا واش قاباغلا طرف حرکت ائتمک" بورادان مشهور آتالار سوزونون اصل معناسی آنلا - شیلیر: "آشنا - آشنا چیخدی او جاق باشینا" یعنی تدریجله ایره لی یه کله رک چیخدی او جاق باشینا .

۱۰- آغیرلاماق : حرمت ائتمک . بولغت "بئویوک" و "عظمتلی" معنا لارینی مختلف اشتقاق لاریندا عکس ائتدیریر . "آغری داغ" بئویوک داغ، عظمتلی داغ دئمک دیر، آغری و دردله علاقه سی یوخدور . نهجه کی "آغینماق" داهمین بو لغتده "یوخاری چیخماق" معنا سینا ثبت اولونوبدور، ها بئله دیر "آغماق"

۱۱ - آلب : قهرمان، بهادر، بیرچوخ شخصیتلرین آدلاریندا دا گلیر .
آلب ارسلان، آلب تکین، و آلب ارتونقا (افراسیاب)، قدیم کتابتده
"الب" صورتینده یازیلدیغی ایچون زمانیمیزدا غلط تلفظه سبب
اولموشدور .

۱۲ - آلچی : حیله گر. "آل"ین "حیله" معناسینا اولدوغو آیدین و
واضح دیر، "آلداتماق" دا بو کؤکدن گلیب دیر. "آلتاچی" کلمه سی
همین بولغته "جیب کسن - جیب بر" معناسینا گلیب دیر .

۱۳ - آلقیش : بیرسی ایچون آچیقجا یا غشلیق ایسته مک، غایردما .
دده قورقود کتابیندا دا بومعنا یا گلیر. زمانیمیزدا چپیک چالماق،
تصویب و تاییدا ایچون بیراشاره اولاراق ایشله نیلیر .
۱۴ - آنیلماق : یاد ائدیلمک .

۱۵ - ات - اموز : تن و جان . بورادا "اموز" کلمه سی نین "جان" و
"اوزهک" اولدوغونا دقتی چکمک فایدالیدیر. تورکجه ده روح و جان قار-
شیلیغی "طین" (قین وزنینه) کلمه سی واردیر. همین لغته "طینلیق" -
جانلی و حیوان دئییه ضبط اولموشدور .

۱۶ - اتک : فارسجا دا "دامن". "آیاق" (فارسجا : پا)، "آددیم" (قدم)
"اتوک" (چکمه) عینی کؤکدن دیر .
۱۷ - ان : یاناق . "انلیک" ده بو کؤکدن دیر. یاناق قیرمیزی
گؤسترن ماده .

۱۸ - امچشمک : مباحثه یه گیرمک .

۱۹ - امرتکون : خرمن، دؤگولمه میش اکین دسته لری .

۲۰ - اوغرو : سارق . اوغرولاماق : سرقت .

۲۱ - اوق : اوغ، فارسجا : تیر. اوق ساپو. : اوغون دسته سی، بو -
گونکو دیل ایله : اوغ ساپی . اوق یونو : اوغون لله گی، فارسجا : پرتیر.
"یون" پشم و بو لغته لله ک .

۲۲ - اوغلوو : "اوغلوو" دقدیگیمیز .

۲۳ - اموک : آنلاپیش، عقل . اسکی کتابته "ک" بین "ک" یا زیلما -

سی معلومدور و "اموکوت" یا "امیوت" (نصیحت و مصلحت معناسینا)
بو کلمه نین انؤکله علاقه سی میدانا چیخیر. همین لغت ده : "اموکوک" (امو-
کلو) - عقلی . "اموکبوز" - عقلسیز .

۲۴ - اولکر : ثریا ، فارسجا : پروین .

۲۵ - اوی : زمان ، "اؤد" صورتینده ده ضبط اولونموشدور .
تورکجه ده " زمان " کلمه سی نین مختلف مفهولارینا قارشی بیرنجه سؤز
خاطره گلیر "اوزا" (اوبا وزنینه) وقت و کچمیش زمانلار معنا سینا
" اوغور " و " چاغ " .

۲۶ - ایرکلیک : قدرت و فرمان صاحبی . کلمه نین صونونداکی " لیک "
زمانیمیزدا " لی " اولوب . " ایرک " ایسه دیلنیمیزده " ارک " صورتینده -
دیر ، " ارک " ، قدرت و نفوذ معنا سینا دیر .

۲۷ - ایسی سوو : حمام . " گرمابه " ایله مطابق دیر . " ایسی سووجو " دا
همین لغتده " حمامچی " معنا سینا قید اولونموشدور . " سوو " بهزده " سو "
شکلینده دیر صونوندا " واو " حرفی دوشوبدور لکن بعضا یغنه ظاهرا ولور :
" سوو ارماق " کیمی .

۲۸ - ایشوک : پرده . " ایشوکچو " ایسه پرده چی ، یا خود " پرده دار " دیر .
قدیم منبیلردن " ایشیک آغاسی " کلمه سینده کی " ایشیک " یا خود " افشیک "
کلمه سی نین بونولا مناسبتی وار و " پرده دار " دشمکدیر . دوکتور معین
لغتینده ده " حاجب " سؤزو ایله ایضاح ائدیلمیشدیر . (جلد ۱ صحیفه ۴۱۷)
(تورکیه تورکجه سینده " افشیک " پرده مفهومو اعتباری ایله " آستانا "
معناسینا گلیر و " افو - افشک " ترکیبی نین اساس معناسی " چادر و
پرده " دشمکدیر .) .

۲۹ - ایصیرقا : گوشواره .

۳۰ - ایگک : یا خود " ایگ " بیزیم " ایی " (فارسجا : بو) دقدیگی -
میز سؤزدور . ثبت صورتینه دقتی چکمک ایچون نقل ائدیلدی .

۳۱ - ایگدیش : اصلی عرب اولما ییب دا عربلر ایچینده دوغولموش
آدام . لغتین معین بیر اجتماعی - سیاسی مفهوم داشیدینی ایچون -
تکرارینی فایدالی گوردوک .

۳۲ - ایگین : آرغا سوموک لرین اگیلن یئری ، فارسجا : شانه .
بیلدیگیمیز " اگین " یا خود " اه بین " نین قدیم صورتی " چیکین " کلمه سی
ایله مناسبتی ده دوشونوله بیلر .

۳۳ - ایمکک لو : زحمت و مشقت چکن . " ایمکک " ایسه بیلدیگیمیز
" امک " کلمه سی نین قدیم صورتی دیر و " زحمت " دشمکدیر .

- ۳۴ - باتمان : اسکی دن تورکجه ده حبوبات و مایعاتین اولچوسو (کیل) ایدی. مورالار " وزن " کیمی ده ایشله دیلدی .
- ۳۵ - بارجین : ایپک . گوره سن " پارچا " کلمه سی ایله علاقه سی وارمی ؟ " بارجین چی " ایپکچی .
- ۳۶ - باشچی : رئیس . " باشچیلیق " کلمه سی ده طبیعی اولاراق " ریا - ست " معنا سینا گلیر . " باشلاق " بولغته یاریش دا (مسابقه ده) باشدا گلن معنا سینا ثبت اولونموشدور .
- ۳۷ - بیتکچی : یازیچی ، کاتب . " بیتیک " مکتوب دیلیمیزده " بیتیک " (ملا بونا بیتیک یاز ...) . همین لغته : " بیتیکله مک " یازماق ، " بیتیک " کتابت - یازماق ، " بیتیت مک " یازدیрмаق .
- ۳۸ - بیشلاق : پنیر .
- ۳۹ - پوسماق : گیزلنمک . " پوسقو " دا بو کؤکدن دیر .
- ۴۰ - ترکن : حکمدارین آروادی . " ترکن قاتون / یاخود / قادین " " ملکه " دئمکدیر ، همین لغته ده بوکلمه " تورکان " صورتینده ده ضبط اولوبدور .
- ۴۱ - تک : بنزه تمه اداتی ، لکن " تکی " : قدر ، جن . " تکمک " مصدری نین معناسی : یشتیشمک ، واصل اولماقدیر . " تکیرمک " یغتیشدی — مرک ، " تکی " یه بیزیم دیلده " تکین " دئییلیر و همین لغته " تکیجه " نین معناسی گئنه " قدر " یازیلیدیر .
- ۴۲ - چاتیر : چادر . " چاتماق " مصدریندن کلمه ، بومافلده دن دیر : " چاتما " (صفت اولاراق : چاتما قاش . آد اولاراق : " توفنگ لردن چاتما فورماق " یعنی توفنگ لری باش - باشا دایا ماق (" چتر " لغتی چادر دان کلمه دیر . چاتماقدان سقف معنا سینا " چاتی " گلیر و مجازی صورته " یوک چاتماق " دا واردیر) .
- ۴۳ - چاغری : دوغان ، بیر اوو قوشو (باز) . " چاغزی بیگ " معلوم تاریخی شخصیت .
- ۴۴ - چاقیرماق : باغیرماق ، بیزیم . " چیغیرماق " دئییه ایشله تدیکی - میز کلمه نین اسکی شکلی می ؟ (" چاغیرماق " ایسه دعوت اتمک معنا سینا گلیر ، مشهوردور) .
- ۴۵ - چال : آغ ایله آز قارا رنگین قاریشما سیندان میدانا گلن

رنگ، اکثراً ساققال، ساچلار حقبنده، چال ساققال. "قیر" دا همین معنایا دیر: کور اوغلونون قیرآتی.

۴۶ - چاو : سس - کوی، گورولتو، زمانیمیزدا "چوو" صورتی ایشله - دیلیر (چووسالماق / چوودوشمک کیمی). "چاولی،" همین لغتده "آدلی - صانلی" معناسینا ثبت اولونموشدور.

۴۷ - چایان : عقرب، بورایا یازماغیمیزین سببی، بعضا عقرب حقبنده تورکجهسی یوغدور دئییه یازیلیمیش اولماسی دیر، عقرب بورجونه ده "چایان" دئییلیر. (بیزده "ایلان - چایان" مشهوردور).

۴۸ - چیچلاق : کچیچ بارماق، "چچه / چچه بارماغی" دا دئییلیر.

۴۹ - داوار : مال و متاع : "مال - قارا" یا دا شامل کئنیش معنالی کلمه دیر.

۵۰ - ساقیش : حساب، ساقیشچی : محاسبه چی، ساقیش گونو : قیامت گونو (یوم الحساب). ساماق : سایماق (صایماق).

۵۱ - سوچو : آجی نین مقابلی : شیرین، سوچوک : گئنه او معنایا. بیلدیگیمیز "سوچوق" کلمهسی نین "شیرین" معناسینا گلدیکی دوشو - نوله بیلر.

۵۲ - سوکنمک : سویکنمک.

۵۳ - سیناماق : تجربه ائتمک، امتحان ائتمک، صینچی : تجربه ائدهن کبشی.

۵۴ - صینیقمیش : پوزولموش، شکسته اولموش. (بیزده صینیخمیش" آریقلامیش معناسینا ایشله دیلیر).

۵۵ - طوی : (خوی وزنبنده) طویلانتی، چوخلوق، فارسجا : انبوهی، اولا بیلرکی "طوی توتماق" دا جماعتی دعوت ائتمک و مراسم ده شرکت ائتمک - یرمک ایله علاقهلی اولسون.

۵۶ - قاچانی : هاچان کی، نه زمان کی،

۵۷ - قاراباش : کنیز. "قاراباش" دئیدیگیمیز کلمه.

۵۸ - قاراچی : دیلنچی (فارسجا : گدا).

۵۹ - قوورداق : کباب. (مقایسه ائله یین : قوورما اتین یاغدا

قیزاریلیمیشی، قوورقا - بوغدانین اوددا قوورولموشو - قووروت قوورقانین دوگولموشو. (ونو).

۶۰ - قیلیچ : بیلدیگیمیز، شمشیر معناسینا مشهور کلمه. لغتسهه
" قیلیچ " کلمه سی نین اینسه معناسی " اخلاق و طبیعت " دیر. (" قیلیچ
بو صون کلمه دن دیر).

۶۱ - کیرشن : قادینلارین اوزلرینه سورتدوک لری آغ بزهک ماده سی
بوگون " کیرشان " دئییلیر .

۶۲ - کونت : قالب . " کونتجو " ده قالب دوزه لدن دئییه ترجمسهه
اقدیلیمیشدیر. گوره سن چوره کچی لرده " کونده " و " کونده سالان " سوزلری
" قالب " معناسیندا اولان بو سوزایله علاقه لی می ؟

۶۳ - یاوا : قاریشیق .

۶۴ - یوزاق : (" اوزاق " وزنینه) قفل .

۶۵ - یونول : (" اوزوک " وزنینه) خفیف دئمکدیر. بو بییزیم
" یونگول " دئیدیگیمیز کلمه دیر. قوهوم دیل لرده " یعی نیک " ده تلفظ
اقدیلیر .

۶۶ - یئریافی : نفت .

۶۷ - یئن : لباسین قولو. " یئنگ " صورتینده اولار . مشهور ملا
نصرالدینین " یئنگیم یی " (آستینم بخور) سوزو یادا دوشسون .

۶۸ - یئنی گون : نوروز .

- صون -

آذربایجان شفا هی خلق ادبیاتی

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION 500 N. 5TH ST. N. Y. 10018

(۱۱)

معاصر ساز شاعر لریمیزدن عاشیق اصلان
 ۶۸ ایل بوندان قاباق خوی شهری نین همزیان
 کندینده آنادان اولموش دوز، آتاسی نجف
 کیشی وفا میلی طالبی دیر، عاشیق اصلان عاشق
 اسدین شاگرد لریندن دیر، او، اوره گئی وطن عشقیله چیرپینان احساسلی
 شاعر لریمیزدندیر، عاشیق اصلان شعر هی عین مختلف نوع لرینده طبعینسی
 سینا میش و شعر لر یاز میشدیر، اونون یارادیجیلیغیندا آنا پوردا صونسوز
 محبت و آنا دهلینه حرمت و باغلی لبق آبدین شکیلده عکس اتمیشدیر .
 نچه ایل قاباق لندن فاکولته لری دعوتلیسی اولاراق لندنه گفتمیش و اورا
 دا آذربایجان خلق ادبیاتی نین نمونه لرینی او جمله دن شاه اسماعیل
 حقنده داستانلاری ساز و سوزله بیرلیکده تقدیم اتمیشدیر، بورا دا او -
 نون یارادیجیلیغیندا ن بیری جدی و دیگری طنز ایکی نمونه نقل اقدیل -
 میشدیر .

گول تبریزیم

آذراقلی جوشار، داشار	دونیا وارکن آزاد یاشار
قارتال کیمی داغلار آشار	اقل تبریزیم، گول تبریزیم
گل دردیمی بول تبریزیم	
گوزل اولار، یاپین، قیشین	صفا لیدیر، داغین داشین
دوشمان اتین دیدر دیشین	اقل تبریزیم، گول تبریزیم
گل دردیمی بول تبریزیم	
آذربایجان بیر واغت اولار	اقل دریا تک جوشوب دولار
باغی لرین رنگی سولار	اقل تبریزیم، گول تبریزیم
گل دردیمی بول تبریزیم	
یاد جانینا اود سالارسان	دوشمانلاردان باج آلاسان
آزاد اولوب شن قالارسان	اقل تبریزیم، گول تبریزیم
گل دردیمی بول تبریزیم	
"عاشیق اصلان" گل ایمانا	صیدقی باغلا او سیحانا
اقل یولوتدا اول مردانا	اقل تبریزیم، گول تبریزیم
گل دردیمی بول تبریزیم	

بوغاز دردی

(طنز)

بوغاز سنی خوار اولاسان بوی آتما میش تفرز سولاسان
گورمه دیم بیرجه دوپاسان اوغشاییرسان ماره بوغاز
چیخسین سنه یاره بوغاز
بولوم دوشرکن بازاره سالیرسان منی آزاره
نفسیم دوشور آلمان - ناره گتدین منی جانیه بوغاز
چیخسین سنه یاره بوغاز
اخذنده میوه لر نازی یخینه نده وارلیلار غازی
سیزلاییر "اطلان" بن سازی قارقیش دئییرناره بوغاز
چیخسین سنه یاره بوغاز
باش اگمزدیم نامرد یادا گووه نردیم یاغشی آدا
آد - سانیینی وئردین بادا سن سن اوزو قاره بوغاز
چیخسین سنه یاره بوغاز
بوغاز سنی دوپورماغا کول باشیوا سوورماغا
صولا - صاغا قاچدیم قاغا (*) منت چکدیم یاده بوغاز
چیخسین سنه یاره بوغاز
کل بشچارا "عاشیق اصلان" ائتمه نفسه جانی قربان
ساغلا سازا حرمت هر آن چکمه منی داره بوغاز
چیخسین سنه یاره بوغاز

خوی

۱۳۴۷

تبریزین تانینمیش عاشیق لریندن عاشیق علی فیض
الهی وحید ۸۲ ایل بوندان قابق آبادان اولموش
و ۱۷ یاشیندان عاشیق لیغا باشلامیشدیر. عاشیق علی
نین باباسی دا عاشیق اولدوغو ایچون کیچیک
باشدان شعر و موسیقی ایله یاخیندان تانیش اولوب و عاشیق لار مجلسینه
گنده رمیش و بئله جهده عاشیق لیغا مازاق و علاقه تاپمیش و عاشیق اولماغا
قرار وئرمیشدیر. عاشیق علی، عاشیق عسگر مارالانی و عاشیق حاجی علی نین

عاشیق علی

قاغا = داداش .

شاگردی اولموش و اونلاردان عاشیق‌ها والاری و شعرلرینی اوگره‌نمیش و
اوزون ایللر خلقی نین دردلرینی، سفوینج و آرزولارینی سازی و سوزایله
ترنم ائتمیشدیر. عاشیق علی نین آتاسی ستارخاننن مجاهدلریندن اولموش
اوزوده آزدلیق تم لرینی، ترنم ائدن بیرعاشیق اولموشدور.

عاشیق علی نین اوغلو آقای حسین فیض‌اللهی "دده قورقود" مجله
سی نین مدیر و ناشری اولوب خلقیمیزین دیل و ادبیاتینا خدمت ائتمکده
دیر. عاشیق علی نین شعرلریندن نمونه اولاراق صون زامانلاردا یا زدیغی
قانا دلی سس آدلی شعری نقل ائدییزیک :

عاشیق علی دن قانا دلی سس :

قانا دلی سس چا تدی بیزه	نیسگیلیم وار کلم قوناق
گؤیدن سپدی گول تبریزه	جوانلارین توپون توتساق
ایشیق سالدی قلبیمیزه	درد داغیداق ، غم اونوداق
تخللی سازی آلدیم ال	نولوبدو بس حسین جوان ؟
نغمه لریم گلدی دیله	کیم اولوبدو ؟ کیمدی قالان ؟

سسین گلدی " دده قورقود "	قورخوم بودور دوشم خسته
اولدون منه آرغا ، اومود	آرزوم قالا دسته - دسته
سینه م اوستدن اوتدی بولود	آغ کیرپیک لر اولا بسته
گوزلریمدن سئل آتلاندی	قوناق ائویم مزار اولا
آرزولاریم قانا تلاندی	تورپاق مندن بیزار اولا

زندانلاردا چکدیم نفس	بیزدن قابق بو دنیا دان
دنیا اولدو منه قفس	نچه - نچه کئچیب کاروان
گور سسینیز وئردی هوس .	"عاشیق علی" سیزه قریبان
سینه م اوستده آلدیم سازی	او گونلری من گورمه سم
عشقی نیزله چالدیم سازی	بالالاریم گورسون ، نه ، غم

بوشعری باکی رادیوسونون دده قورقود برنامه سینی قولاق آسدیقدان
صوترا یا زیب باکی یا گوندرمیش و آذربایجان نین معاصر شاعری بختیار

واهبزاده ده عاشیق علی نین شعرینه جواب اولاراق آشاغیداکی شعری
 یازمیش دیر . بو ایکی شعر آذربایجان گنج لری غزتی نین
 ۱۸ مارت ۱۹۸۲ مایی سیندا چاپ اولموشدور .

بختیار واههبزاده دن - عاشیق علی به :

سن بو تاییدان افشیده لی،	»	دده میزین صحبتینی
جواب و فردین عاشیق علی.	»	کوکوموزدن گلن سسه
دوران سوردو دده قورقود	»	هم او تایدا، هم بو تایدا
گوروشدوردو دده قورقود	»	ساز اوستونده سنی منبله
بالامیزا گون آغلایاق	»	دده میزی پادا سالاق
سن او تاییدان، من بوتایدان	»	آیزیلیغی آیاقلایاق
عینی درده بوکلنمیشیک "	»	دده سینلر "تکلنمیشیک
سن اوتایدان ، من بوتایدان	»	بیر آرزویا کوکلنمیشیک
دردی میزدن آد آلمیشیق	»	بیز آتشدن اود آلمیشیق
سن اوتایدان ، من بوتایدان	»	اوجماغا قاناد آلمیشیق

(*) عاشیق اصلانین ترجمه ای حالی بیرنجه شعر نمونه لریله بیردیگده معا صر
 شاعر و معلم لریمیزدن آقای علیرضا ذیق (آغ چایلی) طرفیندن گؤندر یلمشدیر .

امک و مراسم نغمه لری

خلقیں شعریا را دیجیلیغی نین ان قدیم نوعلریندن بیرری امک نغمه لری دیر. بونلار، ایش زامانی سؤیله نیب، مقصدی، امگنی آهنگلی شکیلده انجام و فریب ویونگوللشدیرمک اولموشدور. بونغمه لرا اوللر چوخ ساده و بسیط اولوب بعضاً بیر سؤز بیرنچه دفعه تکرار ائدیلمیش، آهنگلر سؤیلمیش و شن و شوخ کراکتلر داشیمیشدیر. بوشکیلده جماعتی هوسه کتیریب، تجهیز ائتمیش و امک جریا نیتندا کی چتینلیگی، آغیرلیغی ازالتماغا خدمت ائتمیشدیر. بوماهنی لارین بیرچوخوندا اسک، امک آلترلی و کؤمکچی قؤه لر تعریف ائدیلمیش، حتی مقدس لشدیریلیمیشدیر.

آذربایجان قدیم امک نغمه لری نین بعضی خصوصیتلرینی ایندی ده اؤزونده ساغلايان "هولوار" لار، ایندی ده خلق آراسیندا یاشا ما قدادیر.

"هولوار" سؤزو، (هو) ایله (وار) سؤزلرینین بیرلشمه سیندن عمله کلمیشدیر لا، اکی (پسوند) ده احتمال کی، دیلیمیزین آهنگینه ویغونا و لاقا بوا یکی سؤزو بهیرلشدیرمک اوچون آرایا گیرمیشدیر. "هو، حیوان و" وار" دا اسکی تورکی دیلینده "گفت" دئمکدیر.

ایلك هولوار ماهنیسی چوخ بسیط ایمیش. بورادا، اساس یئری آهنگ توتموشدور. آهنگ ده ایش زامانی اؤکوز، کوتان و باشقا تصرفات آلترلرینین پیخاردیغی سسلره ویغونلاشدیریلاراق یارانمیشدی.

اوللر، هولوار ماهنیسی نین هر مصراعی ۱ - ۲ هجadan عبارت اولموشدور لکن صورالار هجا وزنیله یارانان هولوارلاردا میدانا چیخیر. بورادا، گنجه اساسی آهنگ توتور، ایلك مصراعی ۳، ۲، ۱ هجadan عبارت قدیم هولوار لار، ایندی هم آیریجا، هم ده هولوارلارین نکراتی کیمی اوخونور. حیوانلار اعاقدماهنیلاردا، داها چوخ توته میزیم دؤورونون قالیقلاری محافظه اولونور.

شاهی خلق ادبیاتی نین ان قدیم نوعلریندن بیرری ده مراسم نغمه لری دیر. مراسم (توره ن) لری، ابتدائی انسانلارین حیاتی، معیشتی، دونیا گؤروشو، دینی اعتقادی ایله علاقه دار تشکیل اولونموش و اجرا ائدیلمیشدیر.

اسکی اسانلار طبیعت قوه لری قارشیسیندا عاجزایدیلر . طبیعت اونلار اوچون بیرسرر کیمی فالیردی . اونا گوره ده هزبیر طبیعت حادثه سی اونلارا معجزه کیمی گورونوردو . انسان بومعجزه لرین سترینی آچماغا ، طبیعت قوه لرینه وحادثه لرینه حاکم اولماغا چالیشیر ، بونون اوچون مختلف واسطه لره ال آتیردی کی بونلاردان بیرید " اووسون " ایدی .

آذربایجان خلق مراسم لرینی ایکی بؤلومه آیرا بیلر :
 ۱ - موسم مراسم لری ۲ - معیشت وگونلوک حیات مراسم لری .

۱ - موسم مراسم لری : موسم مراسم لری ده اسکی دن انسانلارین اعتقاد لاری ، طبیعت حادثه لرینه قارشی مناسبت لری و امک فعالیت ایلر علاقه دار دوزه لمیشدیر . اکینچیلیک ، مالدارلیق ، اوچولوق و بوکیمی ایشلرله ده باغلی اولاراق مراسم لرتشکیل ائدیلیمیشدیر . موسم مراسم لری ایجریسینده انچوخ یاییلانی یئنی ایل - نوروز مراسم لری دیر . نوروز مراسم قیشین بیتمه سی و باهارین گلمه سیله باشلانیر . بو بایرام انسانلار اسئوینج و امید و شره ن و اولاری روحلاندیران بیر بایرام دیر . بئله نظره کلیرکی ، بو بایرام ، اسکی ایرانلیلاردان تورکلره کئچمیشدیر . بو بایرامدا مختلف ماهنیلار اوخونور ، و بایرام مخصوص مراسم لر یئرینه کتیریلیر :

نوروز گلیریا زگلیر نغمه گلیر ، ساز گلیر

باغچالاردا گول اولسون گول اولسون بلبیل اولسون

ایلین آخرچهارشنبه آخسامی حیظلرده ویا بؤیوک بیر دوزه نلیکده تونقال

قالانیر و جماعت بیر - بیر تونقالین اوستوندن آتیلار و بوسوز لری سؤیلر لر :

"غیر لیغیم ، اغور لوغوم" ، "آغریم ، آجیم ، آزاریم ، بئزاریم توكول پیسو تونقالین اوستونه" . و بئله لیکله چهارشنبه نین نحسلیگین آرادا اوچ پاریر

یئنی ایلده گونشی جا غیرماق مراسم ده اولموشدور . گونش انسانلاری ویشری

ایسیدیر و طبیعت جان و شریر ، اونا گوره ده انسانلار اسئوینج و امید و شریر :

گون چیخ ، گون چیخ ! کوهلن آتی مین چیخ !

گونش چیخانندان صونرا ، اونو تعریف ائده ن نغمه لر اوخونور :

چیغدی گونش قرمزی جان گولوم ، جان جان

تویلادی اوغلان قیزی جان گولوم ، جان جان

هرسیریمیز بیر گونش جان گولوم ، جان جان

بیر باغچانین اولدوزو جان گولوم ، جان جان

موسم مراسم لریندن ان مهم و اسکی لری " غدیر - غدیر " و " قودو - قودو " مراسم لریدیر

غدیر ویا (غدیرنبی = خضرنبی) ویا " غدیرالیاس " حقیقته اولان نغمه لر، یاغیش آرزو سوا یله تشکیل اقدیلن مراسلرده اوخونور. اسکی دن بری قوراقلیق غلغه عذاب وثریب، اکیلرینی یا ندیریب معو اتمیشدیر. بونون قارشینی الماق اوچون مو الاله سینه ستایش اقدیلیمیش و اولنلارین شأ نینه تشکیل ولونان مراسلرده ماهنیلارا اوخونموشدور.

غدیرالیاس ، غدیرالیاس
بیتمدی چیچک ، گلدی یساز

قاراتویوق قانادی کیم ووردو ، کیم سانادی
محلّه نیزه گلنده ایت بال دیریم دالادی

غانم آیا غا دورسانا یوک دیبینه وارسانا
بشقا بی دولدورسانا غدیری یولاسانسانا

بعضاً ده یاغیش چوخ اولوب اکینه و محصولان وثرنده " قودو- قودو " مراسمی تشکیل وثریب و بونا مخصوص ماهنیلار اوخونموشدور. بوزا مان کندین جوانلاری گون - اورتادان سونرا گونشین رمزی اولان بیر گلینجیگی بزه ییر، قاپی- قاپی گزیر، تاماشا دوزه لدیروچالیر اوخویوروی پای توپلایمیردی لار. اوخونان ماهنی لارین مضمونو گونشین رمزی اولان قودونون شأ نینه دخیلن تعریف لردیر:

قودو- قودونو گوردومو؟ قودویا سلام وثردی می ؟
قودو بورادان کچنده قرمری گونو گوردومنو؟

قودویا قایماق گرک قابلارا یا یماق گرک
قودو گون چبخارماسا گوزلرین او یماق گرک

اسکی دن انسانلارین ایشی ایله علاقه دار مراسلرده اولموشدور. بونلاردان - مالدارلیغا عاقد مراسلر و ماهنیلار جالب دیر. بوماهنیلارا، "سایاجی" سوزلری دخیلیر. سایاجی پاییزین سونوندا وقیشدا ائولری گزیرو. ماهنیلارلا حیوانلاری نین خیرینی ترم ائدیر. بونون عوضنده یاغ، پنیر، اون، بوغدا، دویو سایره - سینی آلییر. بوماهنیلاردا، حیوانلارا محبت افاده اولونور، اولنلارین خصوصیتلری تصویر ائدیلمیر و یاغشی، بول محصول آرزو اولونور.

سایاجی و سایا، "سای" سوزوندن دیرو بوماهنیلاری ایفاء ائدنلر قویونچسو چوبانلار دیر. چوخ احتمال کی بسوز، قویونلاری جوتله مک و سایماقلا علاقه دار اولدوغو اوچون سایا آدلانمیشدیر.

سایاجی سوزلری شکل و مضمون جهتیندن مختلف دیر. بونلار، اشو حیوانلارینا

وان چوخ قویون وککچی به عصر اقدیل میخدیبر . معمولاً بلخه باشلار :

سلام علیک سای بیگلر	بیر- بیریندن یغی (یا غشی) بیگلر
سایا گلدی گوردونوز	سلام و فردی آلدینیز
آلنی تپل قوچ قوزو	سایاچی یا و فردینیز
مفا اولسون یوردونوز	اولاماسین قوردونوز
آج گفتسین آوانینیز	توخ گلسین چوبانینیز

قویونلو اولرگوردوم	قورولو یا یا بنزه ر
قویونسوز اولرگوردوم	قوروموش چایا بنزه ر
قویون وار کره- گزه ر	گلر اولری بزه ر

چوبانلار حقیقته کی ماهنیلاردا سایاچی سؤزلرینین بیر قسمنینی تشکیل اددیر .
بوماهنیلاردا چوبان تعریف اولونور ، اونون امکی ، خدمتی ، باشا یغی و قهرمانلیغی
ترنم اددیلیر مثلا :

کؤیده گزه ن بولوتلار	یورقانی دیر چوبانین
یاستی- یاستی ته لر	یاستیغی دیر چوبانین
یومرو- یومرو قایالار	یومروغودور چوبانین
الینده کی دگه نک	قالخانی دیر چوبانین
یانیندا کی بوز کؤپک	یولداشی دیر چوبانین
آغزی قارا جانا وار	دشمنی دیر چوبانین

۲ - معیشت مراسملی معیشت مراسملی خلقین مادت ، عنعنه و اعتقادلاریله
علاقه دار دیر و چوخ مختلف دیر . مثلاً یاس ، دفن ، دوغوم و توی مراسملی و وصف حاللار
بو قبیل دندیر .

وصف حاللار فال معنا سیندا ایشلنمیشدیر . یعنی ایله بنیرآی قالمیش قادین
وقیزلار توپلانیر ، بیر با دیا صوقویار و هره دن بیر نشان آلیب سویا سالارلار . با دیا
باشیندا اوتوران قادین تما دفلاً ایله کفچن نشانی سودان چیخا ر دیب بیر وصف حال
سؤیله رو بو وصف حال نشان صاحبینین فالی اولور . نشان صاحبی اشدیگی نیتین
باش و ثریب - و ثرمیه جکینی وصف حالدان آنلار . وصف حال عنوانیله اوخونان
ماهنیلار شکل اعتباریله بایاتو آغزی به بنزه ر ، لکن مضمون اعتباریله اونلاردان
فرقلی دیر . آشاغیدا ایکی وصف حال ماهنیسی نقل اددیریک :

آغلاما ناچار آغلاما	الینده هاچار آغلاما
قاپینج باغلا یان آله	بیرگون آچار آغلاما

اوره گیم سسکی ده
بیرگوموش نعلبکی ده

اونور بوشدوم سسکی ده
اوج قیزیل آلماکلدی

یاس و دفن مراسملری : یاس و دفن مراسملری ده چوخ اسکی دن آذربایجانلیلار ددیگرتورک خلقلرینده مادت حالینه گلمیشدیر . بومراسملرده اوخونان ماهنیلار آغی، واوخویانادا آغی چی دئیلیر . ع . حق و شردی نین ده یازدیغینا گؤره قدیم آذربایجاندا اولن بؤیوک قهرمانلار اوچون آغلاماق بیر مادت ایدی . قهرمان اولن گونو، جماعتی بیریشره توپلاییردیلار . بوتوپلاننتی یا (بوغ) دئییردیلسر (بوغلاماق، آغلاماق دئمکدیر) . توپلانلارا اوچون قونا قلیق دوزه لردی . بوغچو لار ایکی سیملی سا زلارینی (قوپوز) چالیب اوینا یاردیلار . بوغچو، اولجه اولن قهرمانین ایگیدلیک لریندن دانیشیب، اونو تعریفله یردی . سونرا غملی ما والار چالیب آغی دئییردی و توپلانلاردا هونکور - هونکور آغلیا ردی . آغی اولن قهرمان عقینده ماهنی اوخویاناقده ر اونو یا نیقلی سؤزلرله تعریف اقدر سونرا ماهنی یا کئچردی مثلا : "چیلما یان تفنگین ، سپریمه یین خنجرین ، اؤز جانینا قربان، آی کیحی دوغدون، گون کیمی باتدین، میننده آت باغری یاردینسن، دوشنده یشر باغری یاردین، سایمایدیغینا سلام و فر دین، سایمایدیغینا یان و فر دین، دشمنینه دیرسک گؤستر دین، غنیمینه قان اوددوردون، آلتی نین بدو آتینا ، چیکنی - نین سوزه ن تفنگینه ، ترکی نین دولو خورجونو، آغزی نین کسرلی سنوزونه ، آنان قربان آی ...

دیبینده گؤزه ل آغلار

آغاجدا غزل آغلار

سرگردان گزه ر آغلار

بغله اوغلو اولن آنا

جان قارداش جانیم قارداش آغلی پیرجانیم قارداش

باش قویوم دیزین اوسته قوی چیخسین جانیم قارداش

آغیلار، عصرلر بویو یالخیز قهرمانلارا اوچون دگیل، بوتون اولولر اوچون ده - اوخونموشدور . اونا گؤره ده آذربایجان شفا هی خلق ادبیاتیندا بونلار مضمونجا رنگا رنگ دیر . یاس و دفن مراسملری اولونون باشی اوستونده و یا با سدی ریلان زامان قبرستاندا توتولور .

توی مراسملری : ان چوخ یاییلان و مشهور اولان توی مراسملری دیر . سو

مراسملر مادت اوزره پاییزدا توتولور، چونکی پاییزدا محصول توپلانیب، و خلق راحاتتا قوووشموشدور . توی کلمه سی اسکی دن بؤیوک قونا قلیقا دئیلمیشدیر .

تویلار، نشان مراسمله باشلار . توی مراسمی نین بیر میرا مرحله لری وار دیر :

اقلچلیک ، نشانلما ، حنا کجه سی، گلین کلمه ، زفاف کجه سی، توی داغیلما سسی،

دوداق قاپما وساشره . هر بير مرحله سين اؤزونه گؤره ماهنيلارى واردير .
 اثلجى ليكدن صوراكى مراسلرده ماهنيلار ، موسيقى ، رقص و اويونلارلا برابر
 اولور . بوماهنييلاردان نمونه لرنقل اذيريك :

قودا گل ميشيك بيز سيزه حرمت اقديني سيزه
 بوگجه فيز سيزده ديسر صاباح آپار ييق بيزه

آل آلباغا گل ميشيم شال آلباغا گل ميشيم
 اوغلانين باجيسي يام آداغلاماغا گل ميشيم

كلينى اوغلان ائوينده پاراندا اوخونان ماهنيلاردان نمونه :

آنام باجيم قيز گلين ال - آياغي دوز گلين
 يئدى اوغول ايستهره م بيرجه دهنه قيز گلين

اتكى پين - چين گلين چيني گويرچين گلين
 كلينلر آراسيندا هامى دان گؤيچك گلين

كليين - قاينانا حقينده سؤيله نن ماهنيلار توى مراسمين ان ماراقلى ماهنى
 لارى دير . گلين - قاينانا آراسيندا اولان چكيشمه و ضديت بوماهنييلاردا
 آيدين گورونور .

كلينه باخ ، گلينه الين قويا ربغلينه
 كلينه سؤزدئي لمز چيخار كئده ر ائوينه

كلين گلير ، خان گلير ائولرى ييخان گلير
 الينده اولگوج - تيه باشلارى قيرخان گلير

بوگون قديم مراسلر بير چوخ يئرلرده اؤز اهميتيني ايتيرمكده دير . آنجاق
 بونلارين خلقيميزين كئچميشده كي عادت - عنعنه لريني ، دنيا باخشيني ، اعتقاديني
 معيشت طرزيني اؤگره نمك ايشينده مهم تاريخى اهميتى واردير .

خلق اويونلارى ويا دراملارى : خلق اويون و تاماشالارى موسم و معيشت مراسم -
 لريندن دوغوب انكشاف ائتميشدير . بومراسلرده ، بيز ، بيردرجه يه قدر اويون
 عنصرلرى تايابيله ريک . بو عنصرلر ، زامان كئچديكجه انكشاف ائديب ، بالاخره
 مستقل اويون و تاماشا شكليني آلميشلار :

عاشق شعري ده اويونلارين يارانماسيندا مهم رول اوينا ميشدير . عاشق اؤزو
 ياخشى بير آرتيست دير . اونون دانيشيني داستان ، ناغيل و تآترا ترينى خاطرلادير .
 مثلا : اصلى و گرم داستانينى دانيشان عاشق تفرز - تفراصلى ، گرم ، قارا كئشيش و زيا د
 هانا چئوريلير . عاشق صنعتى خلق تآ ترينين بيرشكلى كيمي نظره آلبينا بيلر .

خلق اویونلاری و تاما مالارینی اوج گروپا (دسته یه) آیرماق لازم دیر:

۱ - مراسم له علاقه دار اویونلار

۲ - اجتماعی اویونلار

۳ - عائله - معیشت اویونلاری

۱ - مراسم له علاقه دار اویونلار: بونلارین ان مهم لری باهار بایرامی

ایله علاقه دار، کوسا - گلین و یا خود، کوسا - کوسا آدلانان اویونلار، اکینچی - لیک له علاقه دار اویونلار دیر.

"کوسا - کوسا" اویون ویا تاتری نین اساسی قیشین قوولماسی ویا ز -

(باهار) ین قارشیلانما سیدیر. کوسا، قیشین رمزی دیر. اونون کوسالیغی دا

قورق قیشین تجسم دور، کچجده یازین، حیاتین ویا شیللیغین رمزی دیر، بونون اوجون اویون اثناسیندا کوسانی کچجی اولدورنده هامی سفینیر.

اکینچیلیک له علاقه دار تاتردان "تنبل قارداش" و "اکنده یوخ، بیچنده یوخ،

یئینده اورتاق قارداش" چوخ ماراقلی دیر. بو اویون خلق آراسیندا چنوخ

یا بیلدیغیندن آتالار سوز و کیمی ده مشهور اولموش دور. تاما شانین قیسا جا

مضمونوبشله دیر: "حادثه بیر مالکین یئر لرینی اکن ایکی یوخسول قارداش آراسیندا

جریان ائدیر. مالک صحنه ده گورونورکن ایکی قارداش اونا یاغینلاشیر و یئر لرین

اجاره یه وئرمه سینی خواهش ائدیر لر. مالک راضی اولور و قارداشلاری قیزی آلیر لر.

ایشه باشلایاندا ایکینجی قارداش مین جور باهانله لرله اوزونو ایشدن کنار

چکیر، گاه آیاغینا چوب باتیر، گاه خسته له نیر، اوره گی آغریور... بو بهانه لر او

وقته قدر گتیریلیر کی، آرتیق بیرینجی قارداش یئر ای کمیش، سیمیش، یشتیش -

تاخیلی بیچیب دویموش و چوواللار ایغمیش دیر. ائله بوزامان ایکینجی قارداش

حاضر چووالی گورونجه قارداشی نین یا نینا گلیر، الی بئلینده بئله دشیر:

"ها، تاخیلیمیز حاضر دیر، ایندی گل بؤلک،". بیرینجی قارداش اونا، "کچج گل دین

سنه بوتاخیلندان بیر دن ده چا تمیر، اوزوم اکمیش، اوزوم بیجمیش، اوزوم ده یقبه -

جیه م". ایکینجی قارداش "نه دشیر سن، الیم - آیاغیم دگمه میش تاخیلی باری

بؤل، یوخسا سنه بیرتوی توتارام کی رحمتلیک آتا میز قبردن خورتلار."

بیرینجی قارداش: "یا مان دشمه، آغزینی تمیز ساغلا، آی جماعت، بونا تاخیل چا تیر

جماعت: "یوخ، یوخ"

ایکینجی قارداش بئل سا پینی (دسته سینی) گوتوروب، اونون اوستونه جومور، بورادا

سا و اشما صحنه سی وئرلیبر، آخیردا بیرینجی قارداش ایکینجی قارداشی ووروب اولدور

اولو اورتادا قالیر. قارداش اولویه توپورور، جماعت ده، بیر - بیر اونا توپورور

اویونون صونوندا، جماعت سن - سه وقره رک دثبیر: "اکنده یوخ، بیچنده یوخ،
بشینده اورتاق قارداش".

بوا ویونلار، داها چوخ خلقین، کندلیلرین حیاتی ایله باغلی اولوب، اخلاقی و
تربیه وی اهمیت مالک دیر.

۲ - اجتماعی اویونلار: خلق تماشا لاری نین بیرچوخونا، خصوصاً خلقین
اویانیشی ایله علاقه دار اجتماعی موضوعلار گیرمیشدیر. بونلاردا، خلق کوتله لری
ظالم آقارلار واستثما رچیلار اگولور، اونلاری اله سالیر و تنقید اددیر. بونلار
اویونلاردا ن شمالی آذربایجاندا توی مجملرینده اویانان "غان - غان"
اویونو، وها بئله "کچل" اویونوما ر اقلیدیر. کچل اویونوندا ایکی کچل
قارداش، قوجا آنا، جوانلار و جماعت اشتراک اددیر. بوا یکی کچل قارداشلار
بیر به بیر قاضی به نوکرا ولورلار. قاضی اونلاری محکم ایشله دیر، آنجا ق هسج
بیرینه پول و ثرمیر. قاضی چوخ دثبیرکن، سؤیوش و فرهن، غدار بیر آدام دیر.
کچل قاضی به دثبیرکی، هر دغه قاضی اونو سؤیسه، اون مانا ت و فرسین، قاضی
قبول اددیر، لکن سؤیوشه عادت ائده ن قاضی هر دغه کچلی سؤینده اون مانا ت
و ثرمکه مجبور اولور. قاضی هر ایکی قارداشی دا مزد سوز قوور. بوزا مان بیر
لوطی میدانا چیخیر. او، قاطر د و بونا گیریر و کچله دثبیرکی، منی قاضی به سات،
کچل ده بئله اددیر. صونرا لوطی قاچیر، و قاضی چوخ پشیمان اولور و پولونو
کچلدن گثری ایسته بیر، اودا، قایتا ر میر. قاضی ایشی محکمه به و فریر. کچل
قاضی نى "دلی" اعلان اددیر لر، جماعت ده قاضی نى اله سالیر، قاضی چوخ پیس
بیر وضعیت ده کچلرین های - کوی ایله صحنه ن چیغیب قاچیر و تماشا
قورتا ریر. بوا ویوندا، قاضی، خلقی ایشله دیب مزد سو و ثرمینلری، کچل ده
قان - ترا بیچنده ایشله بیب قارنی آج دولانا لاری تمثیل اددیر.

۳ - عائله - معیشت تا ترلاری: بورادا، اساسا اویون اوچ نفر "ار، آرواد، و
آشانین اوزرینده قورولور. بوقبیل اویون و تماشا لارا مثال "آشنا" و "بیج نوکر"
و "تا پدیق چوبان" و باشقا اویونلاری گؤسته ره بیلیریک.
خلق اویونلاری نین بیر باشقا نوعلاری واردیر. مثلا کندیرباز (طناب باز) لارین
اویونو.

ناغیل لار

ناغیل، شفا هی خلق ادبیاتی نین چوخ قدیم و یا یقین (یا بیلیمش) نوع لریندن دیر.
ناغیل لار خلق مخیله سینین طبیعی و واقعی عالمن فوقوندا یا شاد تذبخی قهرمان لارین

حکایه سیدیر. روح عالمی "ریکلین" ناغیللاری یوغو- رۇبیا یا بنزه دیرود قییر کی، ناغیل، انسانلاردا کی آرزو- ایستکلری تمثیل اقدیر. چونکی واقعی حیات دا ممکن اولما یان و چوخ ایستنه نیلن شغیلرنا غیللاردا ممکن اولور. عدالت مساوات، فایزدا شلیق و سعادت تام معنا سیله ناغیللاردا اولور. حقیر کؤرولن کفچل اوغلان هوش وزیرک لیگی سایه سینده بیگ زاده لره غلبه چالیر. یتیم بییر قیز بختی نین جلوه سیله پادشاه و یا شاهزاده ایله اقله نییر. یوغسول بییر بیچاره نین باشینا دولت قوشو قونار، و پری کؤزه لری چوبانلارلا سؤیوشر. ناغیللاردا، نیک بین لیک خاکم دیر، و یا غشلیق پیسلیگه، خیر، شره و حق نا حقه غلبه چالار.

بعضا تاریخی واقعه لرو شخصیتلرده ناغیللار آلینار سادا، ناغیللاری سن اساسینی خارق العاده حادثه لرتشکیل اقدیر. مثلا حیوانلار و بیتگیلر و حتی اشیا لار جا نلانیر و انسان کیمی دانیشار و ناغیلین قهرمانی اولان انسانا کمک اقدیر. سحر و جادو واسطه سیله انسان آرزو- ایستکلری حقیقته چتور یلییر. گفته ناغیللارین خصوصیتلریندن بییری ده شکل دگیش- دیرمک دیر (Transfiguration). ناغیل قهرمانی بییر جیران، بالیق، و یا بییر قوش شکلینده دوشر. منفی صورتلرده، داش، و یا قارغا شکلینده دوشر لر.

ناغیللاردا، خلقین دنیا کؤروشو، حیاتا مناسبتی و ظلمه قارشى مبارزه سی و گله جک اوچون آرزولاری و ایمانی عکس اولونموش دور. بو با غیمدان دا غلقیمیر روحیه و معنوی خصوصیتلرینی اؤگره نمک اوچون، ناغیللار یا غشی قایناق ماییلار تاریخ بویونجا کلاسیک شاعرلریمیزده اثرلرینده ناغیللاردا ن فایدالانمشلار مثلا گنجه لی نظامی، فضولی، شاه اسماعیل خانی و خصوصیه محمدا مانى اثرلرینده ناغیللار اوچون یئروفر میشلر.

آذربایجاندا ناغیللارین خلقدن بیغیب نشر اقدیلمه سی ۱۹- نجی مصرین اول لرینده باشلامیش دیر. ع. قارا جادا غی نین ال یازما سیندا بییرنجه آذری ناغیلی وار دیر. صونرا روس مطبوعا تیندا ناغیللار چاپ اولما غا باشلامیش دیر ۲۰- نجی عصرده ناغیللار اولامله و کتابلاردا چاپ اولموش، صونرا مقتودیک شکل ده تدقیق اقدیلیب کتابلار حالینده چاپ اقدیلیمیش دیر. بو ایشده ی. و. چمن زمینلی، ح. زینالی، حمید آراسلی، ح. علیزاده، ا. آخوندوف و ج. طهما سب و ن. سیدوفون چالیشمالارینی قید اتمک لازم دیر. ۶۰- نجی ایللرده آذربایجان ناغیللاری ۵ جلدده نظامی آدینا ادبیات و دیل انستیتوتونون فولکلور شعبه سی طرفیندن چاپ اقدیلدی.

آذربایجان ناغیللاری چوخ زنگین و رنگارنگ دیر، اونون اوچون مختلف گروپلارا آیریلیمیشدیر. بیز ۱- بابایف و ب- افندیوفون تصنیف و تقسیمی نی بورا دانقل ائدیریک :

۱- سحرلی ناغیللار ۲- حیوانلار عالمیندن بحث ائدن ناغیللار ۳- تاریخی ناغیللار ۴- عائله- معیشت ناغیللاری ۵- ساتیریک ناغیللار و ساغره

۱- سحرلی ناغیللار: سحرلی ناغیللار ان قدیم ناغیللاردیر. بونلار دانا ^{نهن} طبیعی قوه لره، وحشی حیوانلار قارشى مبارزه سی عکس ائدیلمیشدیر. بونلار ناغیللاردا، دئو و اژدها شکلینده تصویر ائدیلمیشدیر. بوناغیللاردا قهرمانلار سحر و جادو، افسون و افسانه وی کمکیلرله دوشمنه قارشى مبارزه آپا ریر و دئو لره، اژدها لارا و طلسملره قارشى ووروشورلار. بعضا بوناغیللاردا افسانه وی یئرلر، ظلمت دونیاسی و حتی او بیر دونیا تصویر ائدیلیر. بوناغیللاردا عینی زاماندا خلقین اضطرابلاری، مبارزه سی و آرزولاری و دوشمنه قارشى نفرتی ده سفزیه بیلیر.

سحرلی ناغیللاردا منفی قوه لره اشتراک ائدیر. بونلار دانا بیری دئو دیر. دئو، خارق العاده بیر موجودا ولوب، گوبود، عیبه جر بیر نهنک دیر، بعضا نجه باشی وار دیر، بعضا اوچور، گوزه ل قیزوا و غلنلاری اوغور لاپیر و اسیر ائدیر. بونلار آدام ائی یئشیر، دنیا دا اولان ان یاخشی نعمتلر ا و نلارین الینده دیر. بعضا دئولر ظلمتده یا شا پیرلار. دئولر گوبود، غدار و آمانسیزا ولدوقلاری قدهر ده قورخاق، با جا ریقسیز، سار ساق و سادده لوح دیرلار. ناغیللاردا بو قورخونج، نهنک دئولر قهرمانلار طرفیندن مغلوب ائدیلیرو حق و عدالت ناغیلین صونوندا غلبه چالیر.

منفی قوه لردن بیری ده اژدها دیر. بونلارین نجه باشی وار دیر و داها چوخ صوبا شیندا و یا قهرمان تین کمکیسی اولان سیمزغ قوشلارینین یووالاری نیسن یانیندا اولورلار. اژدها لار سیمرغون یومورتا لاریننی یشمک و یا بالالاریننی محو ائتمک ایسته ییرلر، لاکن همیشه قهرمانلار و انلارین کمکیلری طرفینسده ن مغلوب ائدیلیرلر.

سحرلی ناغیللارین ان تیبیک نمونه سی " ملک محمد" دیر.

ملک محمد ناغیلیندا اعجازکار آلما آغا جی پادشاها دا ثم جوانلیق تا مین ائدیر لاکن دئو بونا مانع اولور، مبارزه باشلاییر و ملک محمد موفق اولور، چونکی او، تمیز قلبلی و زکی بیر شخصیت دیر.

۲- حیوانلار حقینده اولان ناغیللار: م.ح. طهما سبه گوره بونوع ناغیللار

ان قديم ناغيلا ردير . قديم انسانلار بير صيرايوانلارا اعجازكار وارليق
 كيمي باغميش و بوحيوانلارلا علاقه دار معجزه لروا فسانه لر دوزه لتميشلر . بئله
 حيوانلار صونرالار مقدسلاشديريلميش ، حتى انسانلار اونلار اؤزلرينه اجداد
 حساب اتميشلر . توتم و توتمميزمه بورا دان ميدانا گل ميشدير . توتمميزم
 قديم توركلرين شامانيزم دن قابا قكي دينلري اولموش و ايندى ده بعضى
 قاليقلار قالميشدير . آذربايجان ناغيلا زينين چو خوندا بئله توتسم
 حيوانلارا راست گليريك . توتمميزمه گوره : توتم حيوانلار ، ايسته ديكلري
 زامان جيلد لر يندن چيخيب ، انسان اولاييلير ، اونلار بعضا اوز آرزولاريله
 اتلريني انسانا و فرمك اوچون اولورلر . اگر انسانلار اونلارين سوموكلريني
 ياغشى قورويوب ساخلاسلار ، و واجب اولان آئين - مراسم قايدالار يي يئرینه
 يئتيرسلر ، گويا اونلار يئننى دن ديريلر . بئله ليكله ده يشم بوللوغو و
 اجتماعي رفاه حالي تا مين اعده رلر .

قديم توركلرين ديني اعتقادلار صاييلان بوتصورلر قاليقلار ينى خلق
 آراسيندا رايچ اولان " گويچك فاطما " ، " فاطمانين اينه يي " ، " فاطما وگيا و "
 آدلاريله مختلف و اريانتلاردا سؤيله نن ناغيلا گوروروك . بونا غيـلدا
 فاطمه آدلى بير قيزين سرگذشتي تضيروا ولونور . او ، كيچيك ياشدا ن آنا سبى
 الدن و فرميش ، اؤگئي آنا نين اينه دوشموشدور . آتاسى فاطما با تا پشير -
 ميشديركي ، اينه گه ياغشى باخ ، نه كيمي چتين ايشين اولسا اينك دن سنوروش و
 اوندان كمك ايسته . آناليفى ، فاطمانى چوخ اينجيدير ، فاطمانين دا يگانه
 سرداشى اينك دير . بيزگون اؤگئي آنا بو ايشدن باخبرا ولور ، و آرينى اينه كي
 كسمه گه مجبور ائدير . فاطما اينه كين سوموكلريني بيغيب سيريئرده با سديرير
 و ايشي چتينه دوشنده گئديب اورادا آغلايير . بيزگون اؤگئي آنا ، اؤز قيزيله
 تويا گئدير . فاطمه گئنه اينه كين قبرى اوسته آغلايير . سوموكلرديله گليير ،
 و فاطما يا بيزدست گوزه لپا لتار وئيرير . فاطما تويدان فاييداندا قبيزيل
 باشما غي نين تا ييني چابدا ايتيرير . بونوبير شاهزاده تا پيرو صاحبني تا پا
 بيلسه ، اوئونلا ائولنه جگيني عهد ائدير . اؤگئي آنا نين فاطمانى كيزلتمگينه
 باخما ياراق ، شاهزاده اونو تا پيرو ائوله نير .

گوروندوگوكيمي ، بورادا اينك خوشختليك گتيره ن بير وارليق كيمي
 گؤستريلميشدير . بونا غيلين باشقا و اريانتيندا اينك يئرینه اؤكوز ادر .
 بونا غيللاردا ن آنلاشيليركي ، حلقمميزين تاريخينده اينك و اؤكوزده توتم
 اولموشدور . بئله نظره گليركي ، اينك - اؤكوزون مقدسلاشديريلمه سـى

اکینجیلیکله علاقه دارا ولموشدور. ایلان دا، قدیم تورکلر آراسیندا توتتم قبول ائدیلمیشدیر. ناغیللاریمیزدا تصویر ائدیلمن ایلانلار بعضا شکلینی دگیشیب، گۆزهل قیزا ولور. بعضا خزینه وزرینده اوتورور، بعضا ده انسان - لارین آغزینا توپورمکله بوتون حیوانلارین دیلینی اونلارا اؤیره دیلر. ایلانلارلا علاقه دارنا غیللارین تنبیک نمونه سی "ا وچو پیریم" دیر.

بونا غیللار گۆره ا وچو پیریم ا وچولوق قایدالارینی یا غشی بیلیرمیش. او، بیرگون ایکی ایلان راست گلیر. اوغونو آتیر و عمر ونده ایلمک دفعه اوغوبوشا چیخیر. ایلانلار کجه اونون پانینا گلیرلر و اونو اؤز پادشاه - لاریمین پانینا آتارلر. ا وچو پیریم ایلانلار پادشاهینین قیزینا یا غشیلوق اقله میشدی. اونا گۆره ده پادشاه اونون آغزینا توپورور. بونونلادا ا وچو پیریم حیوانلارین، قوشلارین، بیتکیلرین، حتی داشلارین دیلینی آنلاما غا و طبیعتین گیزلی سز لرینه واقف اولما غا باشلاییر. اونا تا پیشیر میشدیلار کی، بوسری هتچ کیمه آچما سین. لکن او، اوزون مدت بوسری ساغلابا سلیمیر و بالاغره آروادینا سؤیله ییر بونونلادا محو اولور. ناغیللاریمیزدا انسانلارا کمک ائدن، حیات و بوللوق و فرهن دیگر حیوانلاردا راست گلیریک. مثال اوچون "مقدس بالیق"، "آخماق کیشی" و یا خود "آرمودانلا تولکو" ناغیللارین ذکر ائده بیلیریک.

حیوانلار حقینده اولان ناغیللارین بؤیوک بیر قسمی رمزی - استعاره ای (آلفگوریک) ناغیللاردیر. بونلاردا اشتراک ائده نلر اساسا حیوان، اشیاء و بیتگیلردیر. بخله ناغیللار، ایندی اوشاق ناغیللاری کیمی مشهور دور. بونا غیللاردا تولکو، قورد، دووشان، ایلان، کچچی، خوروز، آت، چاققال، املان، قارغا وغیره رمزی صورتلردیر. بیزده ان چوخ ایشله نن حیوان تولکودور. ا و، ناغیللاریمیزدا مختلف دونلار اگیریر، مختلف فیریلدا قلار - دان چیخیر و چوخ بخرده غالب گلیر. غالب کلمه سی نین سببی ده حیل و کلکینده دیر. بونا غیللاردا انسان، حیوانلار عالمی ایچری سینده آذربایجان شرافطینی گۆره بیلیر. اوشا قلاردا حیوانلار و پاشا پشلاری حقینده ایلمک معلوما تی آلیرلار. حیوانلاری دانیشدیرما قلا، اوشا قلاردا تربییه وی تأثیر بورا غیلیر و اونلاردا امه گه محبت، بؤیوک لره حرمت، یولدا شلیق دوستلوق، قورخما زلیق، دیانت، بیرلیک، الی آچیلوق تشویق ائدیله ره ک، پا خیللیق، تنبلیک، قورخا قلیق، اؤز با شینا لیق و داها با شقا پیس مفتلره قارشى نفرت اویا ندیریلیر. مثلا "شنگولوم، شنگولوم، منگولوم" ناغیلیندا

اوشاق، آتا - آنانین و بۆیوگون سۆزوننه باغماق و گۆزو آچیق اولماق و
خطر دن قورخماق کیمی منفله لری قاورا بیر .

۳ - تاریخی ناغییلار : بوناغییلاردا قهرمان ، تاریخی بیر شخصیت ،
حکمدار ، خلق قهرمانی و یا مشهور بیر صنعتکار دیر . بونلارلا علاقه دار رحا دنه لر
مبالعه ایله خیالی لشدیریلیر و ناغیل شکلینه سوغولور . بوناغییلاردا خلق
کوتله لری نین حکمدار لارلا مناسبتی عکس اولونموشدور .

تاریخی ناغییلاردا بیر چوخ حکمدار لرین : دارا ، اسکندر ، انوشیروان ،
وان چوخ شاه عباسین آدلاری چکیلیر . اسکندرله علاقه دار ناغییلار توپلانیب
بیر کتاپچادا چاپ اولموشدور . بونلاردان " اسکندریین بویونوزو وار " ، و
" اسکندریین بالیق لاردان خراج آلماسی " ، " اسکندریین ظلمته گفتمه سی " کیمی
ناغییلاری ذکر افده بیله ریک . بوناغییلارین اکثرینده اسکندر عدالتلی
بیر حکمدار کیمی تصویر اولونور . بودا ، اونا گۆره دیرکی ، خلق صنعتکار لاری
بونلارین چوخونو ، نظامی نین اثر لرینده تصویر اولونان اسکندرله تانیش
اولاندان صورتا یارادیب ، سؤیله میشلر ،
دارا ، ناغییلاردا غدار ، اشغالچی و حیله گر بیر حکمدار کیمی تصویر
اقدیلیمیشدیر .

شاه عباس دا آذربایجان ناغییلاریندا ظالم ، غدار و اشغالچی بیر شاه کیمی
تصویر اولونور . مثلا " صالح و واله " ، " اوچ باجی " ، " داش دمیرین ناغیلی " و
" کچلین مهکمه سی " ناغییلاریندا اولدوغو کیمی .
" اوچ باجی " ناغییلاریندا شاه عباس اوچ عصمتلی باجی دان ان کیچیکلی
اؤز سارایینا ، حرمخاناسینا پارماق ایسته بیر . قیز ، اونا دئییرکی :
" منیم بوغچا می حما ما آهار ، صورتا من سنین حرمخانانا گفده رم " . شاه عباس
بوندان عصبانی ولور و قیزی اوزاق بیریشره سورگون اقدیر . قیز ، خزینه
تاپیر و گۆزه ل بیر عمارت تیکدیریب ، یا شاییر . او ، اؤز گۆزه ل لیکنی ،
عصمتی و عقلیله مشهور اولور . شاه عباس باشقا پالتار گفیب قیزا قوناق
گشدیر . قیز شاه عباسی تانییر ، اؤز بوغچاسینی (جنت مکان) لا حما ما
گۆنده ریر .

بونلاردان باشقا " بافتاچی شاه عباس " ، " شاه عباسین باغبانلارا و شرکی
قویماسی و گفیری گۆتورمه سی " ، " شاه عباسین دوغولماسی " کیمی ناغییلاردا
شاه عباس نسبتا غیر خواه و عدالتلی پادشاه کیمی گۆسته ریلیمیشدیر .

۴ - معیشت ناغیملاری : بوناغیملار، سحرلی و حیوانلارلا علاقه دارناغیل لاردان فرقلی اولاراق داها رفال دیر واجتماعی حیاتلاخلق معیشتی ومبارزه سیله علاقه داردیر. اجتماعی برابرسیزلیک، وارلی لیق ویوغسوللوق، تکلم و احتیاجین واقعی تصویر بوناغیملاردا آیدین شکله ده گؤسته ریلیمش دیر. "یتیم ابراهیم وسوداگر"، "صالح و واله"، "حاجینین کؤپه کی"، "یئددی قارداش بیرباجی" ناغیملاری بو نوعدن دیر.

بوناغیملاردا بعضا سحر، طلسم ومبالغه واردیر. آنجاق بونلار، اساس محرک قوه دکیلدیر. آذربایجان ناغیملاریندا قهرمانلار اکثر اخلقین یچریسیند چیخیمیش کئچل، مزدور، چوبان، نوکر وبوکیمی آداملاردیر. سحرلی ناغیملار دا بو قهرمانلار جادو، افسون و افسانه وی کمکچیلرین کمکیله غلبه چالیرسنا، معیشت ناغیملاریندا اؤز قوه سی، عقلی، زکاسی ومهارتیه غالب کلیسر. بونلار عینی زماندا خلقین عقل، زکاء و تدبیر قوه سینین تمثیل اددیرلر. بقله ناغیملاردا تصویر اددیلن قادین صورتلری ده چوخ ماراقلی دینسر. بونلاردا، بیر چوخ ناغیملارین قهرمانلاری دیر. قادینلار قهرمان، مبارز، اری نین مصلحتچی سی و تدبیرلی شخص کیمی تصویر اددیلیر. مثلا "نوشاپری خانم" ناغیلیندا پادشاهین یگانه قیزی اولان نوشاپری خانم آتاسی نین ظلموننده ن غضبه نیر و اونو، بوایشدن و ازکشمه گه چاغیریز. پادشاه قیزی نین بوینونون وورولماسینی امر اددیر. نوشاپری خانم با جاریقلا سارایدان قاچیر، اطرافینا طرفدارلار توپلایاراق شاه ییخیرو اولکهنی عدالته اداره اتمگه باشلاییر.

منابع :
آذربایجان شفاهی خلق ادبیاتی. ۱. بابایفب - افندیوف، باکی. ۱۹۷۰
تورک ادبیاتی تاریخی. احمد قباقلی، بیرینجی جلد. استانبول

تصوف و ادبیات

(۳)

اسلام اؤلکه لرینده صوفی سؤزونون و تصوف مفهومیونون نه اولدوقو

قیه ائتدیک کی، اسلامیتین باشلا -
نقیح آیلرینده هله بک تصوف سؤزو
اؤزونون اصل معناسیندا یارانمیشدی
صوفی لر یا متصوف لر یوخا بدیلر پیغمبر
(ص) یین یاخین آداملارینا صابا به دئییدیلر

دؤرد خلیفه دؤرونده ایمان کتیره نلره تابعین، مؤمن، مسلم، زهاد یا عباد آدلاری وئریلمیشدی. آنجا ق وضعیت بئله قالمادی معاویه دؤورونون باشلیق اراق وضعیت کؤکونون دگیشمگه باشلادی. اسلامدا پارچالانما عمله گلدی. مختلف فرقه و طریقت لر اورتایا چیخدی. او جمله دن صوفی یا متصوف لر فرقه سی یارانندی. بو طریقت آردیجیلاری اساس اعتباری ایله هجری قمری ایکنجی عصرین صونو و اوچونجو عصرین باشلانقیجیندا اسلام دنیا سیندا گئنیش مقیاسدا یاییلیب، فعالیت ائدیپ تانینماقا باشلادیلار. صوفیلر یا متصوف لر آدی ایله محض بوزا ماندان متشکل صورتده اورتایا چیخدیلار. بعضیلری نین فکرینجه گویا همین طریقتین ایلك ایزله بیجی لرپه مدینه ده محمد پیغمبر (ص) یین مسجدی نین "صفه" (سگی) سینده یاشاییب ان ساده شرایطده داورانیب، حیات سوردوک لرینجه گؤره صوفی لر آدی وئریلیب و صفه سؤزونون اساسیندا بو آدی آلمیشلار. آنجا ق بو ملاحظه هلد لیک تام تدقیق اولونما میشدیر.

سمعانی اؤزونون "الانساب" آدلی اثرینده الصوفی کلمه سی حقیقده بئله یازیر: "هذه النسبته اختلفوا فیها منهم من قال منسوبه الی لبس الصوف و منهم من قال من الصفا و منهم من قال من بنی صوفه و هم جماعه من العرب کانو یتزهدون و یقتلون من دنیا فنسبت هذه الطایفه الیهم..."

(بو منسوبیت باره ده اختلاف توره نمیشدیر. بعضیلری دئییرلرکی، بو سؤز کیمین آدی ایله باغلیدیر. بعضیلری صوفی سؤزونون صفا سؤزونون

آیریلمه یقینی ایره لی سورورلر، صافلیق - تمیزلیک سوزوندن گؤتورولدو - گونو دئییه ن لرده وار دیر، بعضیلری اونلاری عرب قبیلله لریندن بیرری اولان بنی صوفیه نسبت و ثریرلر، بعضیلری تین فکرینجه صوفی سوزوقیسا و ظریف بیر اوت اولان "صوفاته" (قیل لی تره) کلمه سیندن گؤتورولموش - دور، هانسی کی، اهل تصوف باشلانقیجدا او علفدن تغذیه ائده زلریمیش . محض بونا گؤره ده اونلارا صوفی آدی و ثریلمیشدیر.) البته بونلار دا بیرنوع ملاحظه دیر .

بیر گروهون فکرینجه انسان بوینونون صون حصه سینده بیتن توکه "صوفه القفا" (پی سر توکو) دئیرلر، صوفی سوزوده گویا همین آدان اقتباس ائدیلمیشدیر .

بیرسیرا تدقیقاتچیلار صوفی اصطلاحینی صفا لفظی ایله باغلاپیر . بو سوزون صفا کلمه سیندن آیریلدیقینی سؤیلویورلر، و اونلارین اللّهی فضل دن هر جور کدر - پاس و دنیوی علاقه لردن صاف و تمیزا ولدوقلارینی ایره لی سورورلر .

بعضیلری صوفی سوزونون صوفی کلمه سیندن آیریلما سینی و صونرا صوفی شکلینه دوشمه سینی ادعا ائدیرلر، هجری ۴ - نجی یوزایلیک صوفی لریندن اولان ابوالقاسم عبدالکریم بن هوازن القشیری اؤزونون مشهور قشیری آدلی رساله سینده بوباره ده یازیر: "بو طایقیا اونا گوره صوفی آدی و ثریلمیشدیرکی، اونلار صوفی طریقتینی ایزله میشر، بونا گوره ده اونلارا متصوف یا متصوفه دییلیر." آنجا ق او صوفی اصطلاحی نیسن هارادان نشات ائتمه سی باره ده بیر سوزده بئله دئیمیشدیر، بو مفهوم - اصل معنا سینی آچما میس، یا کی، آچا بیلمه میشدیر .

بیرپارا آراشدیر بچیلارا گوره صوفی سوزو صف (صیرا) سوزوندن آیر - یلمیشدیر، اونلار اؤز عقیده لرینه گوره بیرینجی صفه - صیرادا دوردوق - لارینا گوره بو آدی سچیب گؤتورموشلر، آنجا ق قشیری بو ملاحظه نی رد ائتمیشدیر، لیکن کینه ده نه ایچون رد ائتدیگینی سؤیله میشدیر .

بیرپارا خارجی شرق شناسلار لفظی بنزه ریشینه گوره صوفی سوزونو لاتین کلمه سی اولان "سوفیا" (بیلیک - علم) سوزیله قاریشدیریب اوخشا - تمیشلار . حتی اونلار تصوف سوزونو ده "تئوسوفیا" (آلاه شناسلیق) سوزو ایله اویقونلاشدیرما قا جهد گؤسته رمیشلرکی، نولدکه بو فکرین غلط اولدوقونو اثبات ائتمیشدیر

بعضی‌ری ده اونلاری یون گشیم‌لی اولدوقلارینا گوره صوفی‌آدلاندير۔
 لار، یعنی اونلاری ظاهری علامت‌لرینه گوره تعیین ائدیرلر. بوفکری ابو۔
 نصر عبدالله بن علی السراج طوسی ده "اؤزونون" "اللمع" آدلی اثرینده
 هر طرفلی تصویر و تصدیق ائدیر. صوفی سؤزونون صوف / یون / گشیم‌له علاقه
 دار اولدوقونو ثبوت ائتمگه چالیشیر. بوملاحظه‌نین طرفدارلاری اؤز فکر
 لری‌نین دوغرولوقونو اثبات ائتمک اوچون عیسی پیغمبرین ایلک هوا
 دارلاری ساییلان حواریون آدلانا. نلارین آغ یون گشیم‌لی اولدوقلارینی و
 اؤز گشیم‌لرینه گوره حواری لر آدلانديقلارینی مثال کتیریرلر. بوفکرو
 ملاحظه‌نی تصدیق ائده نلرده آز اولما میشدیر. اوجمله‌دن ابن تیمیه احمد
 بن عبدالحلیم ۷۲۸ - ۶۶۱ (۱۲۲۸ - ۱۲۶۲) هجری قمری اؤزونون "صوفیه
 و فقراء" آدلی رساله سینده همین ملاحظه‌نی. بکنه‌نیرو تصدیق ائدیر.

دوژدور اوزون آغ یون دون اول لر مسیح دینی روحانیلری و طرفدار
 لاری‌نین - حواری لرین رسمی گشیم‌لری اولموشدور. آنجا ق بوگشیم ۲-نجی
 هجری قمری عصریندن باشلییا راق مسلمان عارف و صوفیلری‌نین ده گشیمی
 - نه چشور یلمیشدیر. آنجا ق بویا سی دگیشمیش و باشقارنگ لرده اولموش -
 دور " گوی یا قارا " .

بوتهن یوغاریدا سویله دیک لریمیزین تحلیل و تدقیقیندن آیدین
 اولورکی، دوغروداندا صوفی یا متصوف سؤزو ایستراپن. غلدونون فکرینجه
 ۲ - نجی هجری قمری عصریندن میدانا چیغمیش اولا، ایسترسه اسلامیت‌له
 یاناشی یا خود اسلامیتدن ده چوخ- چوخ قاباق موجود اولموش اولایاغین
 و اورتا شرقده بونو بیر طریقت مکتبی و اصطلاحی کیمی ایکنجی هجری
 قمری عصریندن دب اولوب تانینمیش و مشهور اولموشدور، اؤزوده یون
 گشیم‌له علاقه‌دار اولموشدور.

صوفی لرین اؤزلری گویا بوتون علم‌لری منیمسه‌ین، بوتون انسانی
 فضیلت‌لری بیبه‌له‌نین، متمادیا سیر و سلوک و ریاضت یولو ایله دگیشن،
 مافلاشان، بیر حالدان دیگر بیر حاللا دوشن انسانلار اولموشلار.
 قبول ائتدیک کی، صوفی سؤزو عرب دیلی‌نین "صوف" (یون) سؤزونون
 آیلنمیشدیر. بوو طریقت صاحب‌لری‌نین گشیم‌لری قابا یونون اولدوقونا
 گوره بوسؤزو گؤتوروب اؤزلرینه تطبیق ائتمیشلر تصوف سؤزونون معنی-

سی ده "یون گشملی" دشمکدیز، حتی صونرالار عرب دیلینده کیمسهیه
 "لِیسِ الصوف" (یون گشملی) دفتهنده عارف اولدوقو نظرده توتولور۔
 دو . و بو سوز فارس دیلینده "پشمینه پوش" سوزیله بیان اقدیلیردی.
 عارف معنیسی و ثریب، فقر اهلی و صوفی لر صیراسینا گیره نلره اشاره
 اولونوردو .

حافظ یازیبر : برق عشق ار خرمن پشمینه پوشی سوخت سوخت
 (اگر عشق شعله سی بی ریون گشملی نین خرمنینسی
 یاندیر سادا ، یاندیر ار .)

یاخود : ۱ یک بوسه نذر حافظ پشمینه پوش کن
 (بیر او پوش ده بو یون گشملی حافظه نذر ائت)

یاخود : حافظ این خرقه* پشمینه بینداز و برو
 (ای حافظ بو یون گشملی بوراخ بیربانا و گفت)

بو پالتارین بوتو وونه دل ق یا ماقلی سینا دل ق مرقع دئیر میشلر .
 دل قین رنگی گوی و قارا اولار میشلر گوی رنگ لی سینه "دل ق ازرق، قارا
 بو یالی سینا " دل ق اسود " دئیلر میشلر .
 سا مانیلر دئورونون تانینمیش صوفی شاعره سی رابعه قزدار ی سؤد
 یلو یور :

چو رهبان شد اندر لباس کبود بنفشه مگر دین ترسا گرفت
 (بنفشه ده راهب کیمی گوی گشیندی سانکی اوداعیسی دینینی قبول ائتد)
 حافظ ده دل ق باره ده و دل ق گشملر حقینده بقله فکر سؤیلو یور :
 داشتیم دل قی صد عیب مرا می پوشید
 (بیر دل قیم و ارایدی کی، یوز عیبیمی اورتوردی)

- * -

یاخود غلام همت دردی کسان یکرنگم
 نه آن گروه که ازرق لباس و دل سپهند
 (یکرنگ دردی کشرین قولویام
 نه او، گوی گشملی قارا اوره ک لی لرین)

* * *

قید ائتدی ک کی، هجری قمری ۲ - نجی عصرین صونو و او چونجو عصرین
 باشلانقی جلاریندا صوفیسم چریانیندا پشنی فکر، یعنی مسئله لر و یعنی

مقوله‌لر داخل اولدو بونلارین ان مهمی عشق، محبت، عرفان، معرفت، فنا بقا و دیگر بوکیمی مسئله‌لر ایدی هانسیکی، بو آدلارینی چکدی کیمی ییشتی فکر، یعنی مقوله‌لر هله‌لیک بیرمدت اسکی فکر واسکی مقوله‌لر سا یلان زهد، تعبد، تقوی، نجات و شایر لری ایله پاناشی یا شاییردی. بو دوورون ان مهم سجه‌وی مسئله‌سی سرحقی گیزلی سا غلاما قدان عبارت ایدی بو سره واقف اولانلار اونو آچمالی ایدی، صونرالار شیخ عطار بو حقه منصور حلاجین آسیلما سینی نظرده توتاراق سویلوپور: ... اونا آچیلماز سرلردن بریسینی آچدی لار، آنجاق سا غلبه بیلمه‌دی، سلطانین سرینی فاش ائده نین جزاسی اولومدور". بیر قدر صونرا خواجه شمس الدین محمد حافظ شیرازی ده بوتاریخی حادثه‌نی ایضاح ائده رک شیخ فریدالدین عطارین فکرینی تصدیق ائتمیش اولور:

گفت آن یارکز و گشت سر دار بلند * جرمش این بود که اسرار هویدا میگرد
 معروف صوفی شیخ شبلی ده بو حقه سویلوپور: "بوخومدا قیامتین
 قوپما سینی گوردوم، آلاسه دان بئله بیر بو یوروق گلدی کی، اونا (منصور
 حلاج) (*). غ. ب) اوندان اوترو جزا و فردیک کی، بهیزیم سریمیزی اوزگه
 سینه سؤیله‌دی ..."

دشمه‌لی بو دسته صوفیلره گوره، داها دوغروسو اساسا وحدت وجود طرفدارلاری نین فکرینجه الهی اسراری فاش ائتمک اولومله جزالانمالی دیر.

آردی وار

* (حسین بن منصور حلاج / ۹۲۲ - ۳۰۹ / ۹۲۱ هجری قمری ایله بنده عباسی لر سلاله‌سی نین ۱۹ - نجی خلیفه‌سی اولان المقتدر / خلافت ایللری ۳۲۰ / ۲۹۵ / بین امری ایله دازا چکیلیر و داش قالات اولور .

حضرت علی (ع) نین اوکودلری

الْإِحْسَانُ بِسُكْتِهِدَا الْإِنْسَانِ ، أَلَمْ تَنْ يُفْسِدُوا الْإِحْسَانَ
احسان انسانی قول ائدهر ، منت قویماق اونو ده کردن سالار
كَثْرَةَ الدِّينِ بِصَيِّرِ الْمَنَادِقِ كَاذِبًا

بورجون . چوخلوغو آدامی بالانجی ائدهر
أَلْوَعْدُ قَسْرُ وَالْبُرْءُ نَجَازُهُ

سؤز و فرمک بئیر بورجدورکی وما ائله ائده نر
لَا تَعِدْ عَمَّا كَفَبْتُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ

بئیرینه کتیره بئلمیه چکین وعده نی و فرمه

مَنْ غَلَبَ هَوَاهُ عَلَى عَقْلِهِ ظَهَرَتْ عَلَيْهِ الْفَوَاحِشُ .

هرکسین نفسی عقلینه غالب کلسه ، رذیل اولار
الْإِمَانُ سَلَامَةٌ ، الْخَطَاءُ مَلَامَةٌ ، الْعَجَلُ نَدَامَةٌ

دوغرولوق سلامت ، اکر بئیک ملامت ، و تلمسک ندامت کتیره ر

الْعَقْلُ زَيْنٌ ، وَالْهَمَقُ سُنِينٌ ، الْحَزْمُ مِجَاعَةٌ ، التَّوَانِي إِضَاعَةٌ :

عقل زینت و احمق بئیک عیب دیر . احتیاط قازانج و اهمال زبان کتیره ر

الْحَقُّ نَجَاحٌ ، الْكُذْبُ فَتَاحٌ ، الْمُصِيبُ وَاجِبٌ ، الْمَخْطِئُ فَاقِدٌ

دوغرولوق قورتا ریجی و یالان رذیل اعدیجی دیر . دوز ، تاپار و اگری ایتیره ر

مَنْ دَخَلَ مَدَاغِلَ السَّوِّ أَتَاهُمْ

بئس بئیره کفدهن متهم اولار

رُبَّ قَرِيبٍ أَبْعَدُ مِنْ بَعِيدٍ

اقله یاغینلار وارکی اوزاقدان دا اوزاقدیر

مَنْ كَتَمَ الْأَطْبَاءَ مَرَضَهُ فَقَدْ خَانَ بَدَنِهِ

حکیم دن در دینی کیزله دن اوزونه غیانت ائدهر

لَا تَفْرَحَنَّ بِسِقْطِهِ فَيُفْرِكَ فَيَأْتِيكَ لَاتُدْرِي مَا يُحْدِثُ بِكَ الزَّمَانُ

اؤزگه نین دوشماغیندان سوینمه ! چونکه بئلی دگیل زمانه سنین اوغرونسا

نه چیخاردا جاق . . .

"بیله" لی قایدیش ضمیرلی

دوغرودورکی، اون دوقوزونجو عصر دن بری تورک دیلی نین گرمی دونیا نین بوتون تورکولوژی مرکز لرینده ایشله نیلمیش و ایشله تیر، دوغرودورکی، آذری دیلیمیز باکی دا ان یوکسک علمی سویه ایشلنمیش و ایشلنمکده دیر، لکن بونلارا باخمیاراق آنا دیلیمیزین هله ده ایشلنمیش قارانیق جهتلی و اردیر.

آذری دیلینده دانیشانلارین چوخوشرقی تورکیه، ایران و عراقدا یاشاییرلار تورکیه نین علم اوچاقلاریندا آنا دولو تورکجه سیندن باشقا آیری تورکجه لره لازمی دقت یقتیریلیمیر. بئله کی، استانبول، آنکارا، ایزمیر و سایر تورکیه اونیورسیتهلرینده آنا دولو تورکجه سیندن باشقا آیری تورک دیللی، او جمله دن آذری تورکجه سینین خصوصی کورسوسو یوخدور. دوغرودورکی، ارضروم اونیورسیتهلرینده آذری بولومو وار، لکن بورادا اساسا آذری ادبیاتی اؤیره نیلمیر و آذری دیلی و دیلچی لیگینه لازمی دقت یقتیریلیمیر. ایراندا و عراق دا آذری دیلی نین اؤیره نیلمه سیندن دانیشماق بئله آرتیق دیر. گورونن کیمه بلدچی لازم دگیل دیر، عراقدا کی وضعیت ده، ایراندا کیندن بیر اوقده فرقلنمه بیر.

شمالی آذربایجاندا آنا دیلیمیز هر طرفلی، درین علمی شکلده اؤیره نیلمشدیر. اورادا، اونلار جا عالم، ایلیلربویوباش سیندیریب آنا دیلیمیزی اؤیره نمیش، و مثلسیز اثرلر میدانا کتیر میشلر. خصوصیه اکادمیسین شیرعلیف، مختار حسین زاده، بوداغوا، دمیرچی زاده و باشقالاری نین قیمتلی تدقیقاتلاری دیلیمیزین گرامری، تاریخی، لهجه لری و... باره ده یازدیقلاری اثرلر وچکد— الی ایران، عراق و شرقی تورکیه ده کی جانلی آذری لهجه لرینه چاتمیر. بونا گوره ده بو بویوک آذری لهجه لرینه خاص خصوصیتلر او عالم لره تام آیدین دگیل دیر. آنا دیلیمین بیلیمه مک ننگینی باکیلی و ستادلاریمین مکتبینه، اونلارین یان دیردیغی مشعلین ایشیفیندا آرادان آپارانندان سونرا، اوزون ایللر عراق تورکلری داغلینده اولوب وطنه قایتدیقدا، عراق و ایران آذری لری دینلینده ائله گراماتیک خصوصیتلرله راسلاشدیم کی، اونلاری شمالی آذربایجان لهجه لری سین اکثرینده گورمه میشدیم، بونا گوره ده اونلار باکیلی عالم لرین دقتینی چکمه میش، گرامر کتابلاریمیزدا عکس اولما میش ویالنیز لهجه شناس— لیقدا نظره چارپیر.

تکرار اولسا دا، بیرداها قید ائتمک لازم دیرکی، هر بیر ادبی دلیلین گراماتیک قایدالاری اودیلین. مختلف لهجه لرینده کی واقیعالارین مجموعوندان عبارت اولارکی، اونلار بوتون ویا اکثر لهجه لرده ایشله نر. بیرویا بیرنجه لهجه یسه خاص اولان، عمومی اولمایان بیر قایدا ادبی دیله یول تاپا بیلمز ویا لنینیز لهجه شناسلیقدا اؤیره نیلر. لکن بیر ادبی دلیلین اکثر لهجه لرینده اولان بیر گراماتیک خصوصیتین ادبی دیله یول تاپما ماسی غیر عادی بیر ایشدیر. بئله بیر ایش غیر عادی اولسا دا، متأسفانه آذری خلقی نین ملی فاجعه سی نتیجه سینده اونون گرامرینده تصادف اولونور. مختلف اولکهلرین ترکیب حاصلری اولان آذری لرین دیلچی عالملری تام معنا سیندا، لهجه لریمیزده کی گراماتیک قایدا - لاری عمومی لشدیرمک امکانینا مالک دئییلدیرلر.

گمان ائدیردیم کی، خلقیمین مدنیت مرکزی اولان تبریزدا نشگاه یی نیست یارادا جاغی شرائط دن استفاده ائده رک بو خصوصیتلرین هئچ ولما زسا بعضی سینین ایشیق لاندیر ماغا فوق اولاجاق و "ایران تورکجه سی نین صرفی" نی تکمیل لشدیره جکم. ۹۱ ما تا سفر اولسون کی، "تجری لریا حیمالات شته ی السفن"

وطنیمده، هابئله عراق تورکلری داغ لینده راستلاشدیغیم عمومی گراماتیک مسئله لر دن بیری "بیله" کلمه سی اسا سیندا دوزه لن قایدیش شخص ضمیر لرینین تازا بیر کشف و اونون گرامریمیزده عکس اولونما سینین مطلق حساب ائتمیریک. بو یازیدان اساس منظوروموز دیلچی عالملریمیزین دقتینین بوضمیر لرین بیر چوخ آذری لهجه لرینده ایشلنمه سینه جلب ائتمک دیر. یوخسا اونون بؤیوک دیلچی عالملریمیز و حرمتلی معلم لریمه معلوم اولدوغوندا هئچ بیر شبهه ائتمیرم. بوضمیر لرین گرامریمیزده عکس اولونما سی دیلچیلیک علمیمیز، علم مرکزی میز و عالملریمیزین قراری و تصمیمینه باغ لیدیر. بیزیم وظیفه میز آنجا ق بیس تکلیف ایره لی سورمک دیرتا "چه قبول افتدوچه در نظر آید".

"اؤز" کلمه سیله دوزه لن قایدیش ضمیر لری

گرامریمیزدن معلوم دورکی، دیلیمیزین بعضی ضمیر لری "اؤز/خود/کلمه - سینین اساسیندا دوزه لیر و قایدیش شخص ضمیر لری آدلانیر. باخ: ایران تورکجه سی نین صرفی. ۱۳۵۵ ص ۶۴. بوضمیر لر مضمونجا شخصین اؤزونه قایتدینگی اوچون قایدیش ضمیر لری آدلانیر. بوضمیر لری یکی نوع دور:

الف - آنجا ق نسبت شکیلچلری نین "اؤز" کلمه سینه قوشولما سیله عمله گلن اساس قایدیش ضمیر لری. بوضمیر لر آشغیدا کیلاردان عبارت دیر:

اُوزوم + اُوزون + اُوزو + اُوزوموز + اُوزوسوز + اُوزلری
بو قایدیش ضمیرلرین آشاغیداکی خصوصیتلری واردیر :

۱. - مستقل وهئج بیرشکیلچی قبول ائتمه دن ایشلنه بیلرلر. مثلا: اُوزوم
گُورگوم. اُوزلری اعتراف ائتدیلر.

۲. - اسملرکیمی حاللانا رلار. /باخ : ایران تورکجه سینین صرفی. ۱۳۵۵ ص ۶۴.

۳ - بو قایدیش ضمیرلری عادی شخص ضمیرلریله ده ایشلنه ر و اونلاریسـ
تأکیدینی آرتیرارلار. من اُوزومون، من اُوزومدن ، سن اُوزون، سن اُوزونه
او اُوزونه ، او اُوزونو، اونلار اُوزلرینی

گُوروندوگوکیمی بو حالدا قایدیش ضمیرلری حاللاندیقلا ری حالدا ،شخص
ضمیرلری دگیشیلمز قالی ر و حاللانا می رلار .

۴ - شخص ضمیرلری آنجا ق ییه لیک حال شکیلچی سیله ده ایشلنه بیلر و گئنه ده
دگیشیلمز قالی ب حاللانا زلار . مثالار :

منیم اُوزوم ، منیم اُوزومه ، سنین اُوزوندن ، سیزین اُوزوسوزون ، اونون اُوزونو ،
اونلارین اُوزلرینده

۵ - بوضمیرلرین یال نیز ا و چونجو شخص تک و جمعیندن اول ییه لیک حالیندا
اولان تک و جمع اسملری ایشلتمک ممکن دور . مثالار :

سولما زین اُوزو ، آذرین اُوزونده ، سوناگیلین اُوزلرینده ، شاگردلرین
اُوزلریندن ، عسگرلرین اُوزلری

ب - قایدیش ضمیرلری نین ا یکینجی نوعو ، یوخا ریداکی ساده قایدیش شخص
ضمیرلرینه ا یکی چشیتلی "کی - کو" شکیلچیلری علاوه ائتمکله یار انیر :

مثالار: اُوزومونکو ، اُوزوموزونکو ، اُوزلرینین کی

بونوع ضمیرلرین آشاغیداکی خصوصیتلری واردیر :

۱ - تک لیکده وهئج بیرشکیلچی قبول ائتمه دن ایشلنه بیلرلر .

۲ - بیرینجی نوعون عکسینه بونوعون آنجا ق ییه لیک ویئرلیک حالی اولور و
باشقا حاللاری ایشلنمیر . باشقا سؤزله ده شک ، بوضمیرلر بیرینجی نوعون
یا نیز ییه لیک ویئرلیک حاللارینا "کی - کو" شکیلچیلری آرتیرما قلا دوزه لیر

بھوضمیرلرین معنی جهت دن ده فرقلری و اُوزلرینده خاص خصوصیتلری واردیرکی
آیرجا بحث اولونمالی دیر. / بونوع ضمیرلرین حاللانا سینی آشاغیداکی

جدول ده گُورمک اولور :

بیزینجی جدول

		بیرینجی شخص	ایکینجی شخص	ا و چونجو شخص
یپه لیک	تک جمع	اؤزومونکو اؤزوموزونکو	اؤزووونکو اؤزونوزونکو	اؤزونونکو اؤزورینینکی
یئرلیک	تک جمع	اؤزومده کی اؤزوموزده کی	اؤزومده کی اؤزونوزده کی	اؤزومده کی اؤزورینده کی

۳ - بوزمیرلردن اول ساده شخص ضمیرلری اصلا ایشلنمزلر. نسبت علامتی اولان شخص ضمیرلریندن ایسه آنجا ق یپه لیک و یئرلیک حالیندا اولانلاری ایشلنرلر.

مثالار: منیم اؤزومونکو، سنین اؤزومده کی، اولارین اؤزورینده کی....

۴ - بوزمیرلرین هامیسی جمع علامتی قبول ائده بیلرلر. مثالار: منیم اؤزومونکو بیزیم اؤزومورونکولر، سنین اؤزومده کیلر، اولارین اؤزورینده کیلر....

۵ - بوزمیرلرین ا و چونجو شخص تک و جمعیندن اول یپه لیک حالیندا اولان تک و جمع اسلرده ایشلنن بیلر و هرا یکی حالدا قایدیش شخص ضمیرلری جمع علامتی قبول ائده بیلرلر. مثالار: پولادین اؤزونونکو، چیچکین اؤزومده کیلر، سونانین اؤزومده کیلر، عسکرلرین اؤزورینده کیلر....

۶ - بوزمیرلرین تک و جمعی عادی اسلرکیمی، بوتون حاللاردا حاللانا بیلرلر. یعنی اولارین هر بیر یی مستقل بیر اسم رولو اوینا یا بیلر. بوتصرفی آشاغیداکی جدول ده گورمک اولور. جدولده نمونه ا و چون هر حالدان بیر نمونه / تک و جمع / کؤتوروب (بیرینجی شخص تک) حاللاندیریریق. یوخاریداکی جدولده اولان ۱۲ نوعون هامیسی همین قیاسلا حاللانا بیلر:

ایکینجی جدول

	تک	جمع	تک	جمع
آدلیق حال	اؤزومونکو	اؤزومونکولر	اؤزومونکو	اؤزومده کیلر
یپه لیک "	اؤزومونکونون	اؤزومونکولرین	اؤزومونکونون	اؤزومده کیلرین
اؤنلوک "	اؤزومونکونه	اؤزومونکولره	اؤزومونکونه	اؤزومده کیلره
تأثیرلیک "	اؤزومونکونو	اؤزومونکولری	اؤزومونکونو	اؤزومده کیلری
یئرلیک "	اؤزومونکونده	اؤزومونکولرده	اؤزومونکونده	اؤزومده کیلرده
چیخیشلیق "	اؤزومونکوندن	اؤزومونکولردن	اؤزومونکوندن	اؤزومده کیلردن

ج - گرامرکتا بلاریمیزدا قایدیش شخص ضمیرلری نین یالنیزیوخا ریندا
گۆستر دیگیمیزا یکی نوعونا اشاره اولونور . لاکن دیلیمیزین بیرچوخ
مهم لهجه لرینده ، بوا یکی نوعدن علاوه ، ا و چونج نوع قایدیش ضمیرلری ده
واردیرکی ، "بیله" کلمه سی نین . اساسیندا دوزه لیرلر .

بوضمیرلر جنوب لهجه لری نین چوخو ، ا و جمله دن تیریز ، گونئی . . . ها بقله
عراق آذریلریندن کرکوک ، توزخورما تو ، دا قوق ، تلعفر . . . لهجه لرینده
گئنیش شکیلده ایشله نیر .

هرشقیدن اول قید ائتمک لازم دیرکی ، بوضمیرلر تیریز لهجه سینده ، یوخا ری
دا گۆستر دیگیمیز قایدیش ضمیرلری نین بیرینجی نوعا یله تام برابر
حقوقلو شکلده ایشله نیر ، بیری - بیرینی عوض ائدیپ ، بیری - بیری نین
یئرینه ایشلنه بیلرلر . حالبوکی ، عراق آذریلرینده یوخا ریدا گۆردوگوموز ،
قایدیش شخص ضمیرلرینین بیرینجی نوعو داها چوخ عادی شخص ضمیرلرینین
عوضینه اونلارین یئرینده ایشله نیر . مثلا عراق تورکلری "اوناددیم"
عوضینه داها چوخ "اؤزونه ددیم" ایشله درلر . اما اونون عوضینه اونلار
"بیله" کلمه سیله دوزه لن ضمیرلری اصل قایدیش شخص ضمیرلری یئرینده و
معناسیندا ایشله دیرلر . بقله کی اونلار "اؤزونه ددیم" یئرینه داها چوخ
"بیله سینه ددیم" افاده سینا ایشله دیرلر .

یوخا ریدا گۆردوگوموز کیمی بیرینجی نوع قایدیش شخص ضمیرلری نین
اساسینا مستقل ایشلنمه یین "اؤز" کلمه سی تشکیل ائدیر دیسه ، بوقا یدیش
شخص ضمیرلرینین اساسینا ، مستقل ایشلنمه یین و تکلیکده معناسی اولمایان
"بیله" کلمه سی تشکیل ائدیر ، داها دوغروسو بوقا یدیش شخص ضمیرلری "بیله"
کلمه سینه نسبت شکلچیلری علاوه ائتمکله میدانا گلیر . بوضمیرلر آشا غیدا کسی
لاردان عبارت دیرلر :

بیله م + بیله ن + بیله سی + بیله میز + بیله ز (بیله ویز) + بیله لری
"بیله" اساسیندا دوزه لن قایدیش شخص ضمیرلرینین اؤز لرینه خاص
خصوصیتلری و بیرینجی نوعدن بیری سیرا فرقلری وار . بو خصوصیتلر وفرقلر
بونلاردیر :

۱ - بیرینجی نوعون عکسینه ، بوقا یدیش شخص ضمیرلری تکلیکده ، مستقل وهئچ
بیر شکلچی قبول ائتمه دن ایشلنمز لر .

۲ - "اؤز" کلمه سی نین یاردیمیه دوزه لن قایدیش شخص ضمیرلری اسمین
بوتون حاللاریندا حاللانا بیلرلر (باخ : ایران تورکجه سی نین ص ۶۴) ، حال
بوکی ، "بیله" اساسیندا دوزه لن قایدیش شخص ضمیرلری اسمین آدلیق و بیه لیک

ھاللارلنلدا ائشلنمز وچئخئشلئق ھاللئ تادرائشلنر وخلق دئلئندە بونلارئسن بئرنئە " اؤز " کلمە سئلە دوزەلن قائدئش شخس ضمئرلرئندن استفا دە اولونار لاکن اؤنلوک ، تائئرلئک و بئرلئک ھاللارئ ائشلنر . بو ھاللانما ئئاشاغئ دا کئ جدول دە گؤرمک اولار :

ا وچونجو جدول

ا وچونجو شخس تک	ائکئنجئ شخس تک	بئرئنجئ شخس تک	
بئلە سئئئە بئلە سئئئئئ بئلە سئئئئندە بئلە سئئئئدن	بئلە وە (نە) بئلە وئ (ئئ) بئلە ن دە بئلە ن دن	بئلە مە بئلە مئ بئلە مدە بئلە مدە ن	اؤنلوک ھال تائئرلئک " بئرلئک " چئخئشلئق "
ا وچونجو شخس جمع	ائکئنجئ شخس جمع	بئرئنجئ شخس جمع	
بئلە لرئئە بئلە لرئئئئ بئلە لرئئندە بئلە لرئئئدن	بئلە زە - وئزە (ئئزە) بئلە زئ - وئزئ (ئئزئ) بئلە زدە - وئزدە (ئئزدە) بئلە زدئ - وئزدئ (ئئزدئ)	بئلە مئزە بئلە مئزئ بئلە مئزدە بئلە مئزدئ	اؤنلوک ھال تائئرلئک " بئرلئک " چئخئشلئق "

جدول دە ائکئنجئ شخس تک و جمع دە ، (بئلە - بئلە) ضمئرلرئ "و" و "ن" عنصرلرئ ائلە يازدئق . ادبئ دئلئمئزئ فورمالارئنا گؤرە "ن" عنصر وائلە يازئلما لئدئر ، لاکن خلقئمئز او نلارئ "و" عنصر وائلە ائشلە در . بئز ھە خلق ھقلئدئر . بو مسئلە اسلر ، نئسبت شکلئچئلرئ قوشولارکن ھاللاندئقدا يارانان دولائشئلقئئ آرادان قالدئر ما غاکمک اقدئر و فکرمئز ھە او مسئلە لردن دئرکئ ، ادبئ دئلئمئزە يئول تائما سئ لازم دئر و استادئم مختار ھئسن زادە اؤز ھاضرە لرئئندە "و" عنصر وئون ادبئ دئلئمئز دە ائشلنمە سئئئئ ضرورئلئکئئ قئدا ئدە ردئ .

بورادا ، بو مسئلە دن اطرافلئ دانئشما ق موضوعدان يائئئئدئر ار ، ھم دە آئرئلئق دا آرا شدئرئلما لئ و مباحئە اولونما لئ مسئلە دئر . بو موضو ھ بار ھ دە فکرمئزئ

وتکلیفیمیزی، قیسا صورتده، "ایران تورکجه‌سی نین صرفی" کتابیندا یا زمیشیق و ماراقلانا نلارها مان کتابین ۳۰-۳۱ نجی صفحه لرینه مراجعه ائده بیلرلر. بونوقیدا ائتمه لی بیک کی، بورا دا (بیله) عنصر و (اؤز) عنصر ونون عکسینه سلی حرفله بیتدیگی و بیتیشدی ریجی عنصر لری ن (ن - س) فرقلندیگی و چون ایکی- اینجی و ا چونجو شخص تکلرده، بیرینجی نوع قایدیش شخص ضمیر لرینده اولدوغو کیمی اؤزونه / بخودت- / اؤزونه / بخودش /- اؤزونو / خودت را /- اؤزونو / خودش را / ادبی دپل فورمالاری رعایت اولوندوقدا، هئج بیر دولاشیقلیق عمله گلمز و شخص ضمیر لرینین ایشلمه سینده احتیاج دویولما ز . بونا باخمیا راق بیز بوضمیر لری " و " عنصر و ایله یا ز ماغی ترجیح اقتدیگ .

۳ - بیرینجی نوع قایدیش شخص ضمیر لری معمولا سادده شخص ضمیر لری (من ، سن ، ...) ها بئله ییله لیک حالدا اولان شخص ضمیر لر ایله (منیم ، سنین ، ...) بیر لیکده ده ایشلک ونتیجه ده اولارین ایکنجی و ا چونجو شخص تکلرینده یا رانا ن دولاشیقلیقی آرادان قالدیر ما قدا مؤثرا ولار . لاکن " بیله " اسا سیندا دوزه لن قایدیش شخص ضمیر لری ، اؤز- لریندن اول هئج بیر شخص ضمیری قبول ائتمز و هئج بیر ولاشیقلیقدا میدانا گلمز . بودا ، ا ونو گؤستریر کی ، بوضمیر لرده قایدیش مضمونو بیرینجی نوع ن د ا ها گوجلودور . ۴ - " بیله " اسا سیندا دوزه لن قایدیش شخص ضمیر لری ، بیرینجی نوع ن عکسینه ، " کی - کو " شکیلچیلرینی یا لنیز یئر لیک حالدا قبول ائدیر : بیله مده کی ، بیله نده کی ، بیله سینده کی ، بیله میز ده کی ، بیله زده کی ، بیله لرینده کی .

۵ - بوضمیر لرین ا چونجو شخص تک و جمعیندن اول ، بیله لیک حالیندا اولان اسملر (تک و جمع) گله بیلر لر . مثالار : اوشاقلارین بیله لرینده دقدیم . اولدوزون بیله- سیندن سوروشدوم

بئله لیکله " بیله " اسا سیندا دوزه لن قایدیش شخص ضمیر لری دانیشیق دیلیمیز ایشله نیرو اؤزونه خاص خصوصیتلره مالک دیر .

سؤزلریمیزین سونوندا بونودا قید ائده ک کی ، خلق دیلینه مادیق و یاغین اولان ادیبلریمیز بو قایدیش شخص ضمیر لرینی ، یئری گلیمشکن ، اؤز اثر لرینده ایشله دیر لر . بوضمیر لرده دیلیمیزین گؤزهل بیر اینجی سی دیر . بیرینجی نوع قایدیش شخص ضمیر لرینین مترادفی (سینونیمی) کیمی بوضمیر لرین ده ایشلمه سی دیلیمیزین بدیعی لیگینه و بدیعی یارادیجیلیغیمیزا آ ز تأثیر ائتمز .

شبهستر ۱۳۶۰/۱۱/۲۲

دکتر محمد تقی زهتابی

تیریزدا نشگاهیندا آذری دیسل و
ادبیاتینین ککچمیش اسنادی

بهار و ايشيق

گينه دوست اليمى اوزاتديم بهارا
يخنى دن باغچادا گول آچسين دفيه
غريطه سيز يوللاردا گزيرم حيران
آختاريرام دورمادان
قارانليقدا طوفاندا

قودورموش دنيزلرده سا حللزدن بيرا ايشيق گوزله بين
قايبقچى تك

قارلاردا، بورانلاردا

اوزونو پنجره يه ووران قوشلاز مثالى

اولن آغا جلاز بيره ر - بيره ر

تازه ياز باقلاردا ديريلديلر

بلکه من ده يخنى گونله برابر

گوله جه گم

دان بىرى نين بولاغيثدان قانا - قانا ايچه جه گم

رؤيالارين گفرچکينى گوره جه گم

مين - بىر رنگلى ديلک لردن چلنگ لر هوره جه گم

قوى اونودوم سمر - آغشام ايچديرديگين آغومو

آغير ايللرى قارا قيشلارى آلدانيشلارى

شيرين - شيرين وعده لرين اوزوم اوپدوردوغومو

سکوت زندانيمين قالين ديوارلارينى

قوى قوشلارين قانا ديله ها والانيم

بالانسا دا آلدانيم

بالانسا دا قوى قانيم

کيم بيلير پنجره لر بلکه ايشيقلاناجاق

" فضولى" نين دغدگى " مراد شمعى يانا جاق " تهران ۱۳۵۶

غريطه : نقشه ، جغرافى نقشه سى . بيره ر - بيره ر : بيردانا - بيردانيا :

قانا - قانا : دويان - دويان . گفرچک : واقعيت . چلنگ : دسته گل ، تاج گل .

آغو : زهر ، قانيم : آلدانيم . کيم بيلير ؟ : هاردان بللى ؟ .

اوزوم اوپدوردوغومو : اوزوم دوزه لتديگيمى . مون سطر " فضولى" نين سبو

بيتينه اشاره دير : " بنى جانان اوسانديردى جفادان بار اوسانمازمى -

فلک لر پاندى آهيمنان مراديم شمعى يانمازمى ؟ " .

قفس نه قدرده گشنیش اولسا قوش
 بیثنه میله لره گشدهر سواشار
 خیال هئچ اولچوبه سیغینان دگیل
 هر قابا توکولسه دولدورار دأشار
 سازمین سوزو

" انقلاب شعرلریندن "

سهند

- ۱ -

اولو بیر قارداشیمین گوزلرینه من باغیرام
 باشیما کول الیرم، آنیما پالچیخ یاغیرام
 ده بیرم کسدیلر آغزیندا دیلین ریشه سینى .
 او، ده بیر باخ گوزونه، دیلدى بو گوز، من باغیرام
 گوزده مهتاب دولانیر بیر پیالا تک دولانیر
 سویله بیر آل منی ایچ، شعروه من بیر چاغیرام
 آذری دیر آذی بو آب روانین، بوغولوب
 دیلی نن دیش آراسیندا، اودی گوزدن آغیرام
 آیرام من ایکی اودلی قلمی الیرمه
 اونون او، گوزلری نین قان چناقیندان تاغیرام
 گوموش اولدوزلار آجیب، باخ کونولون گوک لرینه
 من بیر آهو دگیلم، مین دانى یم، بیر ناغیرام
 سرین سینه سی بیردن - بیره چیخدی مشه دن
 گینه ده من گونشین شانلی گوزیلن باغیرام
 انقلاب اولدی، عجب! شعر باز بربک آذری جک
 بو غزلده سو تکین من سیزه دوغری آغیرام
 الووی چالسان اگر شهرلرین سینه سینه
 گوره سن اودلی تپیک لر سی قالخیر سینه
 تانک قاندا لاری کرتنکره تک دوز اوزانیر
 مونرا قالخیر دوشور آرواد کیشی نین گووده سینه

قاپیلار منعکس ائیلیرله مناسیل سینی
 یا اورهک دیرکی ووزور بهیر آدامین دنده سینه ؟
 دولتین ایتلری ملت اوزونه هئی یوگورور
 چونکی اربابدی مسلط بو زمان بنده سینه
 نغجه ایران قیزی ماتم لباسیندان چیخا جاق ؟
 چوغلی داماد اولوسون بوکدوله توی جامه سینه !
 نغیله پیردی دیری یم من ، منی دفن ائتمه ، دایان !
 دیری توپراق تله پیردی دیری نین شانه سینه
 بوز ایچینده اولونو ساغلا دیلار ، سن ایشه باخ !
 پس قولاخ وئر او اولو صاحبی نین ناله سینه
 بیر زمان گلدی کی ، یا پھراق کیمی ، انسان دوشه دی
 یئر اوزون نغشیله ، انگار خزان نغمه سینه
 سیملی شالاقا سنی تاپتالی پیردی جنلاد
 یا سالیردی قیچی وی تمشیتین (*) آره سینه
 گر دئشیدین کی ، شها ! سلطنتین یای قاری دی
 باسدیزاردی بویووی زندانین ات رنده سینه
 توپلا سئیدین شهدانین باشیشی بیر یئره گر
 قانلی بیرداغ آسیلاردی گوزوون حلقه سینه
 ما کبودان کرمانا جان باش سیز او ، انسانلارا باخ
 آباداندا گوزووی سال سینا ما صحنه سینه
 کول اولان اللره باخ ، گوزلره باخ ، دیزلره باخ
 هانسی ارباب بخله اود ووردی گوزهل برده سینه ؟
 هیروشیما دی مگر یا اودا یانمیش " آشویتس "
 کی یانانلار هامیسی یاندی ظولوم فتنه سینه ؟
 اریمیش کولگه تکین ، باغداشا قورموشا وتوموش
 انسانین عاقبتی ، کولنی اودین کولگه سینه

(*) اطاق تمشیت یا تمشیت اطاقی ، ساواک اشکنجه اطا قینا بوآدی قویموش

ایره‌لی گل ایره‌لی، تبریزه یا ته‌رانا گل
 تبریزین بهمن آیی، همده اونون دئوره‌سینه
 تبریزین قانلی سسی، داغلاری جینگیلده‌دیری
 شاه هئلیکوپترینن گولله وورور کله‌سینه
 تبریزین خلقی ولی قالخمالیدی، قالخپیدی
 کی سالی‌ر شاه صورتین باشماغی نین پنجه‌سینه
 یزد دن گئچ نجف‌آبادا، صورا، اصفاهانا
 تانکلار تکیه ووروبلار فقراء اولکه‌سینه
 ائشیت انسان سسینی، صونرا مسلسل سسینی
 هئچ اولورموش دؤنه، دوران و اولاترسه‌سینه ؟
 چاپا بیر اوو کیمی عاشق دره‌لردن ته‌پیه
 یفتیره عشقی دوباره بشرین تکیه‌سینه ؟
 یولووی سال "شهداء میدانینا"، گؤر نجه بس
 صنف‌چکیب آرواد اوشاق توپ‌وتفنگ عرصه‌سینه
 بونه غیرتدی قادینلاردا، مقدم صفده
 کی ویریپ اود قانایاقان گؤزومون پرده‌سینه ؟
 بیرحماسه یارانیر بوردا قادینلار آدینا
 بویی، تاریخ بویی، ریشه‌سی قان ریشه‌سینه
 انقلاب گز باشینی قوزا‌ماسایدی اوره‌گین
 طعمه اولموشدو شاهین قوردونا یا کرکسینه
 قبالخدی اما یوموروغلار سینه‌دن گؤک یوزونه
 هفته‌نین هر گئجه‌سی، هرگونئی تا جمعه‌سینه
 دام - دیوارلاردا آدامدان مین آغاج قووزالانیب
 باغیسان انقلابین تام هیجان میوه‌سینه
 اوکی، اولموشدی، شهید اولدوغو آیدین، دی گوروم
 بو مسلح نییه چوخ بنزیر اونون زنده‌سینه ؟

بیر قیامت قوہوب آغر ، نیمہ بس آنلامیسان ،
 کیم قیامتده سورار زنده نہ دور؟ مردہ سی ، نہ ؟
 ارتجاع ارکک اولورسا ، سن اوغول بیللملی سن
 انقلاب بنزہر اونا ، لیک اونون مادہ سینہ
 قانلی بیر وصلت اگر اورتادا اولمازسا چیخار
 ایکی داغین آراسیندان گونش اموز جادہ سینہ ؟
 او زمان گئچمہلی دی ، باخ ! یارالاردان گول آچیپ
 گلہجک بنزیری عشقین تازا گول بستہ سینہ
 بیر آزادلیق قوشو عالمده قاناتلاندی گہ باخ !
 سن دە بیر خندہ وور اول چہچہ ولیخندہ سینہ .

- ۳ -

قان چیغیب عینالی نین کلہ سینہ ، سن باتیسان ؟
 یا توفنگی یوغودا یکن دە ، دورونسان . آتیسان ؟
 اوغلومی قووزا میشام چیکنیمہ تا سفیر اقلہ سین
 ای گونش ، دور ! حرکت اقمہ ، اونوت کی ، باتیسان !
 بو اوتوز قرن دە تبریز قیزیلا معیار ایدی ،
 ایندی سن بوغداسینا ، آرہا و یا قوم قاتیسان ؟
 اولمادی بیر ذفہ کی دشمنہ کورپی اولا ، او
 نچہ تاریخینی پس دشمنینہ سن ساتیسان ؟
 اوبیری لہر هامیسی قاطر و اشک لہ گفدیر
 تبریزیم ! انقلابین شیمشک (شیمشہ) بنزر آتیسان
 باشقا اقلر ال آچیپ اموزگہ لہ فتح ایچون
 سن رقیبہ اموزووون قوتون ایلہ باتیسان
 ایکی مین بخش یوز ایلہ سوردی بو شطرنج اویونی
 اویونون شاہی دگیلسن ، شاہ آغا ، شاہ ماتیسان !
 هر اقلین شاعری نین دو یگولاری اقل بویودی
 ای سہندین سوزو سن دە سبلانہ چاتیسان ! (*)

(*) اشاره دیرا اقلیمیزین گورکملی و بویوک شاعری ، سہندہ ، واونون قیمتلی اثری " سازیمین سوزو " نہ

شہید لریمیزو

امیرالمؤمنین قزوین عالمی کافر صدائے الدائیس آورد ولاری نین و طیمیر و بوجلاری دایا ندریب
اولاری یوردو موزدان اشیکه اتمام اوچون قرآن اورد و موزد و یوشولریمیزو کونکرده بوجا
کچیپ عراق آورد ولاری دارماد ائین اذہ رکن وطن تور باقلاری گیری المیش و بیر حوج عراق
انسر و سباز لاری دایا سیر ائیشلر. بو مقدس جسد میداندا پنج برفدا کار لیتدان کلمنیر
و پنج بیروغ کوزله مردن شیرین جا بلاری آنا وطن و مقدس اسلام اوغوز اذہ اذن قرآن دویوشولریمیزو
شہید لریمیزو ان دیرین سونگی و تشکر لریمیزی نارا ندیب اولو تازی دان اولن لره رحمت و قالا لارینا
رحمت، استعانت، جان ساطیق نظرالقول. قولا اوزون عمر دیلیریکت.

بیز بو کونکو شرایط خرمسلی وطن پرور سام شاعر لریمیزو قرآن دویوشولریمیزو قورخاز
ایک شہید لریمیزو شل سیر شاد تریخی و مشلی، نظیری کوزوغه میس مهابد لاری ابدی شدرین
دغیز خاطر لری یا شادان، آبخ صیف لریمیزی بزه بین حاسی شعر لاریب قلمیمیزو کونکرده لری
خواستش اذیریکت.

دوباره ده نمونه اوچون برنجی جهان مبارک سینده چاقاق قالا (دار ائل نغزای)

دافه سینده شہید دوشن مسلمان تورک عسکر لرنه حمر اولونوش شعر لاریمیزو سینده مسابقتی
اپاران محمد کاین شیرین دن بعضی لده جالاری بوج اذیریکت.

دارالین

چاناق قالا سید لیرینه

بو بو غار حربی ز دیر داری کی دنیا دالشی
 اوردن صاعقه لپار چالور افاتی
 اولوم اذیر مرده کو کلر اولو پوسکور مده نیر
 قلما، کوز، کوده، باجاق، قول چنجه بارما، آل ای
 توپ تو فکدن دایمیتق کوله یاغان مری تر
 نه طلیک تعبیه ایستریه سیندر خصم دن
 ناکلی قوت اونیو حاشا انده جاک قریند ام
 شهید ائوده سی، بیر باخسانا، دغلار، دشلار
 یارالانمیش تمیز الیندن اورانمیش یا تیر
 ای بو توپراقلار ایچین توپرا قاده شمشوک
 نه بو یوکسون که قاین تور بارور تو حیدری
 سنه دار گلر یه جاک مقبری کملر قاز سین
 بو دایشین ذیر دیرک کعبه بی دیکسیم باشینا
 صوز گونی قبیله السام داردانامیلد
 ایزیشانی احسن تر نه چاناق اوزاسام داتاوان

ان کیشف اوردولارین یوکلر نور دوردوشما
 برکادن زلزله لر قالدیرور اعماقی
 اونه وحش تی پی دیر سارو لور انعام شبر
 بو شانیر سیر تلارا، وادی لره ساناق، ساغاق
 فرمان اوردو یاسیر انت کی بو ته دیده کولر
 آلیز قلعی کو کسوزده کی قات، قات ایمان
 چونکه تاسیس الهی اومتین استحکام ! ...
 اور کویج اولماسا، دنیا دالکیسلر باشلار
 بیر بلال اوغرو نیایرب نه کونشکر باتور !
 گوگدن جداد ایندک اوپسه او پاک انی در
 بزرین اصلاناری انجاق بو قدر شانلی ایدی
 کوزم لیم محل سننی تاریخه ادرسم صیفناز سین ! ..
 روحومون وحینی دو یسام دکنجیر سم داشینا
 قانایان لهدیه حکیم بوتون اجر امیلد
 یدی قذیل لثرتانی اوزاسام اوردان

سن برادره ^{۱۷} بن التیذا بوره نوش قانیا
 تربه دارین کچی تا فبسه قدر بکلمه
 تولان ^{۱۹} مغربی، آخشالاری سارسام یازا
 سن که اعصاره گو موسن دشا جاقین بیت
 ای شهید او غلو شهید ایتمه بدن مقبر

اوز انیز کن، کونجه متابی کیرسم یانیا
 کو ذوزون فرطه اوزینه فی لبر انسم
 کینه برشی یا پایدیم دیدیم خاطرنا
 سنه کلز بر اقطر، سنه الماز و جات
 سنه آغوشونو اچمیش دوز و نور پیغمبر

۱- نظیر	۲- پر جمعیت و زیاد	۳- اولادان	۴- فیضیراق
۵- کولک	۶- خرده، بقایا	۷- بدن	۸- بیخ
۹- شدتی یا غیش کچی	۱۰- توپ کولسی	۱۱- ساز و درک	۱۲- تورخاق
۱۳- ترک ایراقینا اشاور		۱۴- بدخرزه سینه و غازیله اشاره	
۱۵- دفن اندوک	۱۶- سقف	۱۷- چلپراخ	۱۸- تور کچی
۱۹- باغلا سام، ساریام		۲۰- آغوش - توجاق	
بیکس زاد جان آن زهر نیست		کو سنمن راند از ایران بر زبان	
مرغزار باه شیر آراسته		بد توان کوشید با شیر زبان	
بجو به مردم ایران که ترک شکوه کنند		جواب خصم همان آبدیده شمیر است	

وارلیق محله سی چاپ آلتیندا ایکن ، معاصر شاعر لریمیزدن ومجله میزین یاز بیچیلاریندان آقای مشروطه چی (سُونمز) ، بیر شهید ا و چون سئویله دیگی آشاغیداکى منظره مهنى گونده زمیشدیر . فرصت دن استفاده ائده رک ، سُونمزین شعرینى بوصایى یزدا درج ائدیریک .

سُونمز

دره

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

- یازدیلار: دره ده دونیالاریاتیر (۱) * ذره نى سیندیرسان وولکانلار قویار
 بو سوزو افسانه ساناراق دئدیم: * ظرف ایله مظره فون بیر نسبتی وار (۲)
- مطلبی اوخودوم من دونه- دونه * معناسی نه ایسه ، قانا بیلمه دیم
 اندردیم ، دؤندر دیم ، هی یازدیم پوزدوم * فورمولی حقیقت سانا بیلمه دیم
- آخی شاعر نه دی ، کیمیانه دی ؟ * شاعره حیاتدان ، انساندان دانیش
 قورو فورموللاری شاعر نیله سین ؟ * اونا ، کؤنلونده کی طوفان دان دانیش
- او ، سفوه ریوئلارین افنیش - یوقوشون * قاپیلماز حیاتین عادی سینیه او
 او ، خیال شمعی نین پروانه سی دیر * وورغوندور دیوغلار وادی سینیه او
- او ، سفومز دریانین آرام حالینی * او ، اوز کزدیگینی طوفاندا تاپار
 اولو طبیعتین قانولارینى * انساندا آختارار ، انساندا تاپار
- شاعری قیناما ، انصافین وارسا * اونون دا ، اوزیچون بیر دونیاسی وار
 مولوی دئمشلی: شاعر کیم ایسه * مین عقلین حکمونه بیر احساسی وار
- شاعره ، وورمادان ، بولمه دن دئمه (۳) * اونا الهام وشره ن اوره ک سی دیر
 شاعره آتوم دان دانیشسان ، دئیهر: * انسان طبیعتین خلاصه سی دیر
- بئجه کی دئییره م ، اقله ده اولدو * کون اوگون اولدو کی بیر آخşam وقتى
 بیرغیر یاییلدی بوتون اولکده * احساسی هر کیمسه ، یاندیردی یاغدی
- یازدیلار: جنوب دا ، خونین شهرده * صددامین اوغلاری ده بیب دیر داشا
 بیر صفیر قهرمان (۴) نارنجک ایله * بیر تانکی پارتلادیب اوزیله قوشا

- بیلرکن جبهه ده ، ناسقینچیلارلا * اوز- اوزه دؤیوشور عسکرلریمیز
 کوج دن اوز قویوب جبهه یه ساری * دئیهرکن: قورغما یینا اولمه میشیک بیزا
- او، اون اوچ یاشاینه ، سفرچه قلبینده * عمان سنا حلینه عمان گتیردی
 گۆره رکن ساحلی سن سیز- سمیرسیز * اوزیله بیرجوشغون طوفان گتیردی
- وطن قایغی سیندا ، ائل قایغی سیندا * سارسیلما زایناملای جوشوب داشدی او
 غلقیمیز شرفله یاشاماق اوچون * شرفلی اولومله قوجا قلاشدی او
- طبیعی قانونلار ده گدی بیر- بیر * معناسین ده کیشدی ساییدا ، یاش دا
 قلبینده آلیشدی الهام شمله سی * ایناما چوریلدی بدن ده ، باش دا
- انقلاب نسلینه پیغام اولاراق * داغ آسفالت اوستونده قان چیچکلندی
 بالاجا کؤکسونون دار قفسینده * بئر گورون نه بؤیوک جان چیچکلندی
- ایزله ییب نیسگیللی شهادت یولون * ال چاتماز ذیروه لرآشدی، گفتدی او
 جان قویدو سرحدلی تورپاقلار اوسته * سرحدسیز گؤیلره اوچدی، گفتدی او
- دونپا جا حسرتین و فردی عشقینه * دقدی من نفیلیره م اونسوز حسرتی
 آپاردی اوزیله بیر ارمغان تک * سونسوز افقلره سونسوز حسرتی
- دوغرولدو افسانه ساندیغیم سوزنر * قالما دیم بیرداها شبهه ده ، شک ده
 گوردوم بیر ملتین حقلی فیریادی * سیغیسا بیلریمیش بیر قوش اوره که ده

۱ - ذره = آتوم ۲ - مظرورف = ظرفین (قابین) ایچینده کی ۳ - وورما = ضرب
 بؤلمه = تقسیم ۴ - شهید محمد حسین فهمیده .

کۆنول دردی

(ایکینجی قسمت)

- شا زدا) باغیندان بیرتیکه قالیب * هردوردبیریانی ایشو- ااشیک اولوب
خزان اولوبدور باغین باهاری * بولبولرگکدیب سونبوللرسولوب
- قالان تیکه یه کوزومی تیکدیم * بیردن(عاشورا) یادیمادوشدی
قوجالمیشدیم هوش آزالمیشدی * قالان هوشومدا باشیمدان اوشندی
- چوخ بورولموشدوم یاتدیم یوخلادیم * یوخودا کوردوم بیر دار آغاجی
سگگیز نره شتر دارا چکیلیب * کوزوم قارالدی، اولدی آغزیم آحی
- باشلادیم داری توپارلاماغا * دئدیم کی سنون گناهون چوخدی
دئدی کی (تزار) منی قشیریب * منیم اوزومون گناهیم یوخدی
- داردا کوروردوم (حسن)، (قدیری) * (ثقه اسلام)ی، (مادق الملک)ی
شترلری توتوب دارا چکیبلر * (سالدات) آدیندا بیر اوووج تولکی
- (ضیاء علما) دایسی ایلن * ایکی کوزلرین مننه تکیبلر
(آقامدا براهیم قایقچی) نی دا * (شیخ سلیم) ایلن دارا چکیبلر
- چوخ اورهک سیخان بیر منظره ایدی * من دارا باغدم، دار مننه باغدی
دوردوم یوخودان های های آغلادیم * سئل کیمی قان یاش کوزومدن آغدی
- روس سالداتلاری شاپقا باشلیلار * بو ایگیدلریس جانین آلدیملار
آناتبریزین عزیز جانینا * بیر اوووج سالدات آلو ساندیملار
- شیل اولئیدی کاش چیرکین اللروز * بو ایگیدلری داردان آسانلار
اوزاخدا کوردوز (امیر حشمت)ی * یازیق ملتی کسیب- باسانلار؟
- (مش ممد علی خان)، (اسد آقا خان) * یاتماق دابسدور، یوخودان دورون
ال اله وثرین بیر- بیریز ایلن * بوجلادلارین سونوسی وورون
- تبریز خلقی نین آل قانلاریلن * (تزار) ین الی قانا بویاسدی
(ضیاء الدوله (۱) اوزون اولدوردی * مظلوملار آھی عرشم دایانسی

تسریز خلقي نین آل قانلار یلن * (تزار) بن الی قانا بویانندی
(ضیاء الدوله) (۱) اوزون اولدوردی * مظلوملار آهی عرشه دایانندی

ایکیدلر قانی سفل اولدی گفتدی * (تزار) بن اثوین ویران اقله دی
بوتمیز قانلار هدر گفتهدی * ایرانیمیزی ایران اقله دی

روس ملتلی ال - اله و فریب * (نیقالای) لارین آل دیلار جانین
مظلوم خلقلر بومور و غونسان * مظلوم اهلی نین توکدولر قانین

قوجا مان آنا (ارک) ایوی گوردوم * اوجا قامتلی ، شسلی قالیری
دشمنلریوه سینه گرساغا * بویوک تاری دان الهام آلیری

اوجا قامتی گدیب گوی لره * بولودلار ایلن باش - باشا چاتیب
بدنین ده لیب توپ گولله لری * بور - بوجاغیندا شاهینلر یاتیب

چیمخیریب روسا ، عثمانلیلارا * نصرت بایداغین الدن آتمییوب
قروغول اولوب شانلی تبریزه * گونوز یاتمییبوب گجه یاتمییبوب

دشمنلریلن چوغلی دیره شیب * فاتح اولماغین یولون بیلیدیر
عزیز تبریزین پاک اتگیندن * عثمانلی - تزار توزون سیلیبیدیر

فرمان و فریبدی مجاهدلره * مستبدلرین بورنون اوغوبلار
(بلوزی) (۲) کیمی قوجاق ایکیدلر * (سردار نصرتی) (۳) بوردابوغوبلار

قرنلر بویی یاشایان (ارک) یم * یاشاسین سنین قهرمانلارین
چیخارت قینیندان آیتی قیلینجی * دشمنلریوین کس امانلارین

(۴)
(والمان) دربندی هله قالیری * (مموریال) ایلن باش - باشا چاتیب
(باسکو وویل) ، (۵) اولندن سورا * دونیانین داشین بیردی بلیق آتیب

آخر دعوادا (شام غازان) اوسته * اونون پاک قانی یغره توکولدی
باسدی باغرینا قانلی نعشینی * شام قلانیمین بخلی بوکولدی
باسدی باغرینا قانلی نعشینی * شام غازانیمین بخلی بوکولدی

باسکروویلین یاشیل گوزلری * یاشیل دریاتک بیردن بولانندی
قانا بولاشدی او یاشیل گوزلر * آنا تبریزین چمننی بانندی

- او غریب بالا، نوجوان بالا * جانین آزادلیق یولوندا وئردی
 کفجی بویولدا هر بیر زادیندان * باشیندا وئردی ، قولوندا وئردی
- آی عزیز جوان ، راحت یات گوردا * تبریزیم سنی هفتوقت اونوتماز
 آفرین سنون بویوک روحووا * بو بویوک روحی گویلرده توتماز
- (نوبار قاپیسی) قاپون چیرپیلیب * دینه بیر گوروم ، سنه نه گلیب
 دئدی کی اوغول مگر بیلیمسنن * دشمنلر اوخی باغیریمی ده لیب
- کفچن گونلرده (صدخان) ۶ (خرغام) ۷ * بوگون ده مندن شاه باج آلیری
 الیمدن کفدیبه رنه وارا یندی * فقط بیر پیرتیخ دونوم قالیزی
- اون بیر آی ایکید مجاهدلریم * منیم اوستومدن گلیب کفدیبلر
 جوان اوغوللار، آل قانلاری ایلن * منیم گوزومی آیدین اقدیبلر
- (علی مسیو) نون ایاق یئریسی * منیم سینمه ده هله قالیری
 دیکتاتورلارین بوینون بورماغا * اوره گیم اوندان الهام آلیری
- روس سالداتلاری عاشورا کونسی * ایکی اوغلونی داردان آسییدی
 آدی گلیری ائلین دیلینسه * آما قبرینی تورپاخ باسییدی
- (نوبری) ۸ بالام چوخ الله شیبدی * مظلوم خلقینه مشروطه آلیب
 (شیخ ممد) ۹ ییلن ال - اله وئریب * مستبدلری ذلتسه سالیب
- غیرت معدنی (حسین خان باغوان) ۱۰ * آنا تبریزیم اوزون آغارتدی
 قیرخ گون ائوی نین اوزون گورمه دی * آخرده گفتدی قهبرده یاتدی
- تبریز آنانین نرره شعر اوغلی * اون بیر آی کفجه - گونوز یاتما دون
 ایاخلین گلدون، ایاخلین گفتدون * حق بایداغینی دن آتما دون
- قولدورلار سنی کولله ده دیلر * سنون یاسوندا تبریز آغلادی
 بازار سنگری رئیس سیز قالدی * طوفانلار قوپدی ، بازار باغلادی
- حسین خان آتام ، سن اولمه میسن * بوسوز معناسین هر آدام بیلمز
 سن آزادلیغین دوز عاشقی ایدون * (حافظ) بویوروب عاشقلر اولمز (۱۱)

(ده وه چي) لي لير، بئلي - كولونگي * بئرمستبدين ائوين بيخمادي
(حسين آقا) ني (۱۲) گئچندن سورا * ده وه چي دن بئير ايگيد چيخمادي

نيه قالخمادون بئويوك ده وه چي ؟ * اونداكى ستار، يالقيز قالميشدا
نيه بس اونا آرغا دورماذون ؟ * گوردون دؤوره سين دشمن آلميشدى

بورا (سرخاب) دى ، ادب ياتاغي * بوردا شاعرلر، ياتيبيان يانا
بيچيلدا شيرلار بئير- بئيرلريلين * سسلرى گلير، قولاق وئر آنا

ادبلى گلون بومحله يسه * بوردا (خاقانى) (قطران) لار ياتيبي (۱۳)
يوخليوب دولر آنا قوينوندا * دئميون شاعر آناسين آتيب

دينه بئيرگوروم ، سن نيه اولدون * مستبدلرين مسكنى سرخاب
آنا تئريزيم بئوروردى كسى: * بئله بئلمزديم من سنى سرخاب

(عئينالى داغي) ، نلر گورموسن * گوردوقلاريوى دئميسن بئيزه
منى ياد بئلمه ، دينه درديوى * منه دئميسن ، دينه تبئيريزه

سن آنا ميزين آييق گوزوسن * گل آشنا ليغين شربتئين ايچاخ
اوجا عئينالى، دوروخما، دانئيش * بئليدوقلاريوى تاريخه گئچاخ

گل دينه منه سئيرلريوى * قويما بوسرلر، سينه ده قالسين
يازاخ گوردوغون رشادت لئرى * آنا تئريزين باشى اوجالسين

دينه توپلارون گورولتوسونى * دينه شئرلرون نريلتى سيني
دينه قوردلارون بئيرتيجى ليغين * دينه ايشلرين ياخشى - پئيسيني

(انگج) ميدانين گئتديم گورماغا * قوش كيمي گؤيلوم ها والانيردى
او گنئھليقدا بئويوك ميداندا * (انگج نچيدى) فقط قالئيردى

(انگج) دن گئچديم (ارمنستانا) * بوردا دوغولوب (دومان) ارمنى (۱۴)
سنگر ايچيندن آژ پلك كيمي * دشمن اومتونه جومان ارمنى

ارمنستانين (بئروسخان) ۱۵ اوغلى * دؤزه نمه دون سن آخان قائلارا
پولاد اليوه آلدون تئغنگي * كؤمك ائله دون مسلمانلارا

سه‌شنبه گونی آخساما یاخین * (شریف‌زاده) نی بوردا ووردولار
 مستبدلرین یکه‌باش‌لاری * اونی وورماغا کلک قوردولار،
 بیل کی قدریوی وطن بیلیری * دشمکی قانیم هدره گفتدی
 آناوطنین بیر شاعر اوغلی * دور باخ گورنجه سنی دیریتدی
 شریف‌زاده‌لر ، هچوقت اولمزلر * اونلارین آدی دیلدره قالار
 آناوطنه خدمت ائلیهن * اوغلانلاریندان موزدوننی آلار
 پیغمبر(ع) اوغلی راحت‌یات‌راحت * ملتون گینه انقلاب ائتندی
 دشمنلریوین کوزی کور اولدی * خاقلربیرت بیراگیلدی گفتدی
 آزادلیق اوچون آی یازیق ملت * دینه‌نقدهر قان وثره‌جا‌خسان
 دینه‌بوگوزهل (۱۶) جانان یولوندا * ها‌وا‌گاکیمین جان وثره‌جا‌خسان؟

۲ - ضیاء الدوله امان‌اله میرزا ۲ - حاجی میرزا آقا بلوری
 ۳ - رحیم خان چلبیانلو ۵۴ - مموریال ، تبریزده آمریکا تیلرین
 مدرسه‌سی ایدی . هوارد باسکروویل بومدرسه‌نین آمریکا‌شی‌جوان معلمی ایدی .
 ۶ - ۷ - صمدخان شجاع‌الدوله و ضرغام ، استبداد‌دقوه‌لرینین سرکرده‌لرینده ن -
 ایدیلر . بومواردده مشروطه تاریخینه باخماق لازم‌دیر . ۸ - منظور ، میرزا
 اسماعیل نوبری دیر . ۹ - شیخ محمد خیابانی تبریزین افتخاری ۱۰ - حسین
 خان باغبان بئویوک مجاهد ، سرداروسالار ردیفینده ۱۱ - حافظین بوشعربینه
 اشاره‌دیر : هرگز نمیرد آنکه دلش زنده شد بعشق - ثبت است در جریده عالم دوام
 ۱۲ - منظور ، کربلاقی حسین آقا فشنگچی دیر ۱۳ - منظور "مقبره الشعراء" دور
 ۱۴ - بارون "دومان" ارمنی مجاهدلرین بیر سردسته‌سی ۱۵ - مسیوپطروسخان
 ارمنی مجاهدلرین سردسته‌لریندن ۱۶ - گوزهل جانان‌دان منظور "آزادلیق" دیر
 ادامه‌سی وار

توضیح : گچن قسمت ده " یاد " کلمه‌سیندن منظور " ناآشنا " دشمک دیر

با یرام دان آلتمش گفدنده
 ال یان دیرار داشین سنین
 باهار اولندا تفر اوللان
 اموزون داشدان داشا وورران
 چوخلارینی سن آپارران
 آپارماقدیر ایشین سنین
 یوغدور سنین آتا - آنان
 اولارین حالینا یانان
 کجه - گوندوز یوخلاماسان
 او یاغلیق دیرایشین سنین
 دنیا دا بیر تایین یوغدور
 ایجیب سندن هامی توغدور
 آلاه بیلیر، یاشین، چوغدور
 هچ کیم بیلمز یاشین سنین
 چوخ یاشاران، هچ اولمهرن
 سن "رضعی" نی گؤزمهرن
 سن دانیشیب بیر گولمهرن
 یوغدور گوزون - قاشین سنین
 رضعی سوادسیز اول - اول بیر آزاده، رحیمی صاف سادا و پاک
 اورهک لی شاعریمیش، طبیعتی، انسانا وانسانیتیه وتاری نین دیلسیز
 مخلوقاتی، حیوانلارا دا عشق و محبت وعلاقه سی واریمیش مرغی لی جعفر
 دافی سیغیرینی نه قشنگ اوغشاییب :

قادان آلیم

بولاق باشی خوروزونان تو یوغدو * حیوان سیغیرا ونو گورجک هووغدو
 گویه بولودکلیب هاوا سووغدو * جانین آل دیشینه گنج قادان آلیم
 کوچایا چیخاندا یثریمه یورقا * سوراغیندا گزه ر ساغساغان قارقا
 باغچا میزآستیندا بئش توپ قیندیر * دیشلرینی ایتیت بیچ قادان آلیم
 من سنه توکره م نوقلو قنیدی * اوگره درم سنه من نچه فنیدی
 قیشین اورتاسیندا یخمین توکندی * فکرین ائیله کینن کوچ قادان آلیم
 یاتا قین اولوبدورظوله وزاغا * دوروب دولانه ران سولونان ساقا
 هر وعده من سنی گتدیم بولاغا * آغزین ذایا کینان ایچ قادان آلیم
 قدرت خدا هان چشمه لر آغار * "رضعی" ذرو بدور بویانا باغار
 کوچالار بوزلاییب آباغین آغار * یاواش گوتورگنن قیچ قادان آلیم
 "آدام اوغلو" ها والانیر، رضعی اونو اموز دوز وحقیقی با جارقا
 وگوجو وامکاناتی حقیقده دریندن دوشوندورمگه گؤزه بخله بویوروب :

تاماشا

آدام اوغلو ها والانما ها وایا * یاغشی- یا مان بیلنده دیرتا ماشا

حکم اولوغدادان قشیت بویشردن * پلله - پلله ، افننده دیر تاماشا
 چوخ گمراه اقیله مه سن ده حالینی * آختار ادب ایلن سن تاپ یولینی
 چوخ مست اولوب آچما پروبالینی * پروبالین سیننده دیر تاماشا
 دشمه کینن جلالین وار ، ذاتین وار * سن بیلگینن هم ظا هر ، هم با طین وار
 چوخ گووه نمه دولتین وار ، آتین وار * آقاج آتا مینندنیز تاماشا
 تیتیره پیربدنین خشک اولورباشین * چکیلر نورگوزدن ، تۆکولر یاشین
 بیقیلار دۇزوتا ، قوم قارداشین * یولا سالیب گجده نده دیر تاماشا
 "رضعلی" یم من ده یانندیم اودونا * گوردوگون ایشلرین بیرسال یادینا
 ایندی گوره ک کیم وارچا تادادینا * ایکی ملک گلنده دیر تاماشا

عاشیق رضعلی نین اثرلریندن بیر حصه سینى توپلامیشیق و قالانینی ده
 آغیزلاردان و دیلردن بیغیشدیرما قدا بیک ، حقیف اولسون کی ، رضعلی سوز
 لریندن ، چوخ آرادان گفدیپ ، گله جک ده سا و نهین مزلقان بخشى نین
 سنگک کندیندن نشات افدن سوادسیز عاشیق رضعلی نین دیوانی سوادلی
 تورک کتابخانالارینا زینت و فره جکدیر . قوی اوسوادسیز بیلگی لی انسان
 بیرچوخ بیزلرکیمی سوادلی لارا درس و فریب اؤرنگ اولسون کی ، بوندان
 مونرا اوز آتادیلیمیزده دانیشیب . ملی مدنیتیمیز حقینده دوشونک .
 یادلارا اویماییب آلدانماییب و اوز دوغما دیلمیزی آتیپ اونوما -
 یاق و رضعلی دشمشلی اوره کده کی گیزلین سوزلری دیله گتیره ک :
 اوره ک ده کی گیزلین سوزلر

اوره ک ده کی گیزلین سوزلر * بس نه یخرده دئییله جاق ؟
 اقلدن - اقله ، دیلدن - دیله * مجلس لرده دئییله جاق
 گؤلولومه ، گورگلیب نه دن ؟ * هم آلچاقدان ، هم اوجه دن
 زر و زیور گفین بدن * عوضده آغ گفیننه جاق
 نه آنا اولور ، نه آتا * کیمسه اولماز دادا چاتا
 قارینچایا ، حیواناتا * شیرین جاتیم بؤلونه جاق
 ایندی قوی اوره کیم آویم * "رضعلی" دشر واردیر تابیم
 دوشمنله منیم ، حسابیم * قیامتده ، اولونه جاق

* * * * *

اثر لرو و تنقید لرو

اوزون محرومیت ایل لریندن صونرا، اسلام جمهوریتی انقلابی سایه سینده، آموز دیلیمیزده یازماق و یاراتماق ممکن اولدو. سینده ده حبس اولموش دیلک لر دیله گلدی. قدغانلیق قالدی. اولا اکثریتله شاعرلیر - ییمیز سللندی. صونرا نثری یازانلار بیر- بیرسوزه باشلادیلار. آز- چوخ نشریه لر طلوع اولدو. کتابلار چاپ اولدو. ایلک باشدا بخله دوشوندوک کی، آنسا دیلیمیزده هریازانین الیندن توتماق لازمدیر. تشویق ائتمک گره کدیر. بونا گوره نه املا اینجه لیک لری، نه ده اسلوبا دقت جهتیندن یازانلاری شعر دئینلری جسارتدن سالما مالی بیق، یا دا گتیرمک لازمدیر کی، بیزده یازی اوزون زماندان بری یئرلشمیش بیر عادتله آپاریلان مجادله محصولو دوروفارسجادا یازماق عادتیه. بونا گوره بومجادله یه، بوسعی یه حرمت ائتمه لی بیک. دیلیمیزده یازیلان هر سطر همت و صاف ایستک علامتی دیر. محض قلمی کاغذا قویماق آموزی بیر ایش دیر. وتشویقه محتاج دیر. ایندی، اوچ ایل اوگونلردن کئچمیش دیر، آرتیق یا واش- یا واش اثرلرین جدی تنقیدلری چیخمالی، یازیچی وشاعر لریمیزدن ادبی میراثیمیزا یاراشان یازیلار وشاعرلر یاراتمالاری طلب ائدیلمه لی دیر.

بخله بیروضعیتده باکی دا چیخان "آذربایجان معلمی" غزئتینده بیزده چیخمیش اولان بعضی اثرلر حقینده، صلاحیتلی اوستادلار طرفیندن یازیلماش تنقیدلر نشراولماغا باشلادی. بونو نؤمره میزده بوتنقید و دگرلندیرمه لر دن ایکی نمونه گورورسونوز. بیر یسی "آذربایجان ادبیاتینا بیر باغیش" کتابینا دایر دیر کی، آموز نوبه سینده نظر نیزدن کئچه جک دیر. آشاغیدا مجله میترین شاعر امکداشی ساوالانین "آپاردی سئل لر سارانی" پوقمانی حقیندا آکادهمیسی بن محمد جعفر جعفروفون یازدیغی بیر تنقیدینی اوخورسونوز. بو مقاله لری یازیمیزا کؤچوروب بورایا درج ائتمک لسه مجله میزده جدی تنقیدچی لیک، علمی و بدیعی دگرلندیرمک قاپیسینی دا آچمیش اولوروق .

" وارلیق "

ادبیات تاریخیمیز حقنده یئنی اثر (۱)

منحوس شاه رژیم دوریلدیکدن صونرا تبریزده و تهراندا آذربایجان دیلینده نشر اولونان مطبوعات اورگانلاری نین ایچهریسنده "وارلیق" ژورنالی نین مؤزونه مخصوص یئری واردیر. ژورنالین اطرافینا توپلانان ادیب لر اموز یازیلاریندا دیلیمیز و ادبیاتیمیزا دافر ماراقلی پروبلم لردن سؤز آچیرلار .

تهراندا چیخان " وارلیق " ژورنالی نین ناشری وباش رداکتورو دوکتور جواد هیئت دیر. جواد هیئت ژورنال صحیفه لرینده چاپ اولونموش مقاله لرینی توپلایا راق، ۱۹۷۹ - نجی ایلده تهراندا آنا دیلیمیزده "آذربایجان ادبیاتی تاریخینه بیرباغیش" آدلی ۱۹۰ صحیفه لیک کتاب نشر ائتمیشدیر. اثره ژورنالین دائمی یازچی لاریندا ن دوکتور حمید نطق مقدمه یازمیشدیر. وطنین تاریخی دردلریندن ، ایل لردن بری چکدیگنی معنوی اذیت و حقوق سوزلو قدان بحث ائدن دوکتور حمید نطقی اثرین سو کون ایچون اهمیتیندن دانیشا راق مؤلفی اوخوجولارا تانیدیریر. مقدمه دن آیدین اولورکی، دوکتور جواد هیئت تانینمیش بیرجراح دیر. او ۱۹۴۶ نجی ایلده استانبولدا طب فاکولته سیننی بیتیرمیش ، معین مدت پاریس ده چالیشمیش، جراح لیک ساحه سینده کچیریلن مختلف بین الخلق کنمرانس و قورولتا یلارین اشتراکیسی اولموشدور. طب علمی نین مختلف مسئله لریندن بحث ائدن الی دن آرتیق علمی مقاله نین مؤلفی دیر. بونلارین بیر حصه سی آرتیق مطبوعاتدا چاپ ائدلمیشدیر. اون اوچ ایلی یان دا " طب علمی " آدلی ژورنالین رداکتور و باش محرری وظیفه سینده چالیشمیش گؤرکملی بیر جراح کیمی مشهورلاشمیشدیر لکن بوفدا کبار انسان عینی زاماندا آذربایجان دیلی، آذربایجان ادبیاتینی دادریندن اوگره نمگه ، بوساحه ده الده ائتدیگی بیلیک لری قلمه آلیب ، اوخوجو- لارا چا تدیрмаق کیمی نجیب بیرا یشله ده مشغول اولموشدور. ایندی کتاب

حقینده نشر اولونموش " آذربایجان ادبیاتی تاریخینه بیرباغیش" اثری بونون نتیجه سینده میداننا کلمیشدیر.

خلقین شرفلی تاریخی، اونون دیلی، قدیم مدنیتی و ادبیاتینا عافد ایللردن بری آنا دیلنده هفج بیر اثر چاپ اولونمایان اولکده بقله بیر کتابین میداننا چیخماسی شبهه سیزکی، تقدیره لایق دیر. بو کتاب سوز- سوزکی چوخ بویوک آختاریشلار و عنادللی زحمت نتیجه سینده یارانمیشدیر. بیز مؤلفین بوفایدالی تشبثونو، نجیب نیتینی اوره کدن آلیشایلییر، اونا گله جگ تدقیقاتلاریندا موفقیت لر آرزولاییریق .

معلوم دورکی، آذربایجان خلقی شمالی و جنوبی آذربایجانین قديم ویشرلی اهالی سی دیر. ایرانین مختلف شهرلرینده، عراق اراضی سینده و باشقا اولکهلرده ده آذربایجانلیلار یاشا ما قدادیر. آذربایجان خلقی نین ادبیاتی و مدنیتی بو اراضی ده انکشاف ائدیپ یوکسلمیشدیر. بو خلق اوز تاریخی قدر قدیم، صون درجه زنگین بیر ادبیات یاراتمیش دیر. آذربایجان خلقی نین فولکلورو چوخ قدیم اولدوغو کیمی، اونون یازیلی ادبیاتی دا چوخ عصرلیک بیر تاریخه مالک دیر. بودا معلوم دورکی آذربایجان خلقی نین طالعی ائله گتیرمیشدیرکی اوسون یاراتدیغی ادبیات اسلامیتین قبولوندان صونرا معین دورلرده عرب دیلینده انکشاف ائتمیشدیر. عرب الفباسی بو خلقین رسمی الفباسی کیمی قبول ائدیلد. یکدن صونرا عرب دیلی آذربایجاندا دا علم، مدنیت دیلی و رسمی دولت دیلی اولراق اساسلانمیش، اوزون مدت اوز تاثیرینی ساغلامیشدیر. جنوبی آذربایجاندا بوگون ده عرب دیلی نین نفوذو قوتلی دیر. سلجوق لار دورونده ایسه اوز حاکم موقعینی نسبتاً ایتیره رک بدیعی ادبیات اوز یئرینی فارس دیلینه وئرمه لی اولور. معین مدت آذربایجان شاعرلری ده اوز اثرلرینی فارس دیلینده یازمیشلار. یئددینچی عصر دن باشلایا - راق آذربایجانلی، التبریزی، اورمه وی آدلار یله مشهور اولان شاعرلر - یمیز گورکملی عالم لری میز عرب دیلینده قیمتلی اثرلر یاراتمیش و اولکهلری نین آدینی شهرت له ندیرمیشلر. اسماعیل بن یسار، خطیب تبریزی، اورمه وی کیمی شاعر و عالم لر شبهه سیزکی آذربایجان ادبیاتی تاریخی نین آیریلما ز نماینده لری دیرلر. فارس دیلی سلجوقی لردورونده ادبی دیل کیمی یاخین شرقده اساسلاندا قطران تبریزی، ابوالعلاء

گنجہ وی ، خاقانی، فلکی، مزالدین شیروانی، مجیرالدین بیلقانی، مہستی خانم، خصوصا نظامی گنجہ وی کیمی خلقیمیزین طالعی ایله باغلی جهان شمول صنعتکارلار یفتیشیمیشدیرکی، ہونلار آذربایجان خلقینین فخری، ادبیا تیمیزین، اقلہ جہدہ شرق شغری نین ان گورکملی سیمالاریندا تندیسر۔
 تعادفی دگیلدیرکی آذربایجان خلقی نظامی نین آنادان اولماسی نین ۸۰۰ ایللیگینی هلہ ۱۹۴۷۔ نجی ایلدہ بغویوک طنطنہ ایله کچیسر میش، اونون دوغولدوغو گنجہ شہریندہ وباکی دا شاعرین عظمتلی هیکل لرینی قویموش، مقبرہ سینی یعنی دن اوجالتمیش، انستیتوتلار، موزہ لر، کوچہ لرو کتابخانالاری اونون آدیله آدلاندیر میشدیر. کچن ایل ایسہ شاعرین آنادان اولماسی نین ۸۴۰ ایللیگی بوتون اولکدہ طنطنہ ایله بایرام اقدیلدی. ندنسہ، حرمتلی جواد هیفت اوز کتابیندا آذربایجان ادبیاتی تاریخینی XIII - اونجو عسردن باشلامیش واونون صوراکسی انکشاف مرحلہ لرینی اوگرہ نمگہ چالیش میشدیر. اثر دن آیدین اولورکی مؤلف شمالتی آذربایجاندا آذربایجان تاریخی، آذربایجان دیلی و آذر - بایجان ادبیاتی تاریخی ومعاصر ادبیات حقندہ یازیلیمیش، اقلہ جہدہ آیری - آیری یازیچیلارا حصر اقدیلیمیش منبع لرلہ چوخ آز تانیشدیر. اونون فایدا لاندیغی قایناقلارداکی معلوما تلار ایسہ جدی تصحیحہ محتاج دیر.
 اثر "آذربایجان تورکجه سی نین تاریخینہ قیصا بیر باغیش" باشلیغی آلتیندا وئر یلن آلتیندا وئر یلن گیریش حصہ سیلہ باشلا ییر. بورا دا اور - تا آسیادا یارانمیش "قوتادقوبیلیک"، "دیوان لغت ترک"، "عتبہ الحقایق" ادلی اثر لردن واونلارین مؤلف لریندن بحث اقدیلہ رک؛ "دہ - قورقود داستا نلاری"، حسن اوغلو، نسیمی، ختافی، فضولی، واقف، و دادی، با - کیخانوف، میرزہ شفیع، م. ف. آخوندوف، ناتوان، جلیل محمدقلیزادہ، ماہر کیمی شاعرو یازیچیلارین اثر لریندن، صورنا مرثیہ ادبیاتی ونہایت صد وورغون، سلیمان رستم، واحد، بختیار، گلگون، آذراوغلو، علی تئودہ، شہریار، سہند، ساہر، اعتماد کیمی صنعتکارلارین یارادیجیلریندن، تفاق - تر و موسیقی دن دانیشیلیر، یعنی زاماندا آذربایجان دیلیندن بحث اقلہ یین جنوبلو عالمنرین آدی چکیلیر. ہوندان صورنا "آذربایجان ادبیاتی تاریخینہ بیر باغیش" سرلوحہ سی دوققوز دفعہ تکرار اولونور. داہا دوغروسو مؤلفین "وارلیق" مجموعہ سیندہ دوققوز نمرہ دہ چاپ

اولونموش مقاله‌لری صیرا ایله بورادا انوز عکسینی تاپیر .

بیرینجی باغیش دا حسن اوغلو، "قصه" یوسف اثری نین مؤلفی شاعر علی، قاضی برهان الدین نسیمی، شیخ قاسم انوار، شیخ الوان شیرازی، - حقیقی، حبیبی و غتافی کیمی صنعتکارلاردان بحث اولونور. بئله لیک له مؤلف آذربایجان ادبیاتی نین ۱۳ - اونجو عصردن باشلایاراق انکفا - فینی آردیجیل ایزله ییب بیز چوخ شاعرلرین آدینی چکیب حقیقنده قیما جا معلومات و فرسه ده، نسیمی، غتافی، کیمی صنعتکارلار اوزه رینده نسبته داها اطرافلی دایا نمیشدیر .

ایکینجی باغیش فضولی یارادیجیلیغنا حصر اولونموش دور. داهسی صنعتکارین یارادیجیلیغینا بویوک محبت له یا تاشان مؤلف چوخ تاسف کی فضولی نین باکی دا نشر اولونموش دورد جلدلیگی و فضولی حقیقنده یا زیلیمیش مونوگرافیا لارلا تانیش دگیلدیر. حتی او شاعرین ان قدیم دیوانی و "مطلع الامتقاد" اثری نین باکی دا نشرینی ده گورمه میشدیر. ندنسه فضولی نین "رند و زاهد" و "صحبت الاثمار" اثری نین آدی دا چکیب - لمیر. حالبوکی فضولی نین صحبت الاثمار اثری ایلك دفعه هله ۱۹ نجی عصرده تبریزده چاپ اولونموش دور .

اوچونجو باغیش دا مؤلف آذربایجان شاعرلری حقیقنده معلومات و ثرن "تحفه سامی"، "مجمع الحواض" و "عهدی بغدادی" تذکره لری و بو اثرلرده آدلاری چکیلن آذربایجان شاعرلری حقیقنده معلومات و فریر. بو باغیش دا ۱۷ - نجی عصر شاعرلریندن صائب تبریزی ایله قوسی تبریزی یارادیجیلیغیندا ن دانیلیلیر. لکن مؤلفین قوسی اثرلری نین ۱۹۵۸نجی ایله باکی دا چاپ اددیلیمیش نسبته داها مکمل نشری اولان "سچیلیمش اثرلری" ندن و اونا یا زیلیمیش مقدمه دن خبر سیز اولدوغو آیندینلا شیر .

۱۸- نجی عصرده یفتیشیمیش صنعتکارلاردان بحث اددیلن دورد و کتبو باغیش دا ایسه ملا پناه واقف یارادیجیلیغی اوزه رینده گفنیش دایا - نیلیر. مؤلف شاعرین اثرلرینی نسبته داها اطرافلی شرح ائده رک یئری کلدیکجه اثرلریندن نمونه لرده کتیریر .

بشینجی باغیش دا ایسه ودادی و اونون معاصری اولان شیروان شاعر لری، همده عاجز، عبدالرحمن دلپاز اوغلو، عارف و سالک حقیقنده معلومات و یارادیجیلیق لاریندا، نمونه لر کتیریلیر .

۱۹ - نجی عصرده یازیلیمیش نعتلر و مرثیه ادبیاتیندان بحث ائدین

التینجی باغیش دا دخیل، راجی، دلسوز، قمری، صراف کیمی مرثیه شاعرلری نین یارادیجیلقلارینا گفنیش یئر و فریلیر .

نباتی یارادیجیلیغی نین شرحی، لعلی، حیران خانم، خالجالی یارا - دیجیلیغینا دائر آراشیدیرمالار یثدینجی باغیش دا دیر . ندنسه مؤلف بو - رادا، میرزا مهدی شکوهی کیمی بویوک بیر صنعتکارین یارادیجیلیغینا چوخ آز یئر وئر، میشدیر .

"آذری ادبیاتی نین تجدد دوری، معارفچی رئالیست ادبیات "آدلانا سکزینجی باغیش دا آذربایجان خلقی نین ذؤرد بویوک صنعتکاری باکی - خانوف، قوتقاشانلی، میرزه شفیع واضح وقاسم بیگ ذاکر حقیقنده داهیا اطرافلی معلومات وئر، لیلیر .

دوققوزونجو باغیش ایسه XIX x عصرین اکینجی یارینسینداکی ادبیات دان بحث ائده رک بویوک متفکر میرزه فتحعلی آخوندوفون یارادیجیلیغی شرح اولونور . عینی زاماندا سید عظیم شیروانی، خورشیدبانوان، ادبی مجلسر حقنده معلومات وئر، لیلیر، باغیشین صونوندا آذربایجان مطبوعاتی " اکینجی " غزتی واونون اشتراکچیلاریندان ودراما تورگیانین انکشافندان دانیشیلیر .

گوروندوگو کیمی "آذربایجان ادبیاتی تاریخنه بیر باغیش" اثری آلتی یوزایللیک بیر دورون ادبیاتیننی احاطه ائدیر . ائرده بعضی قیصا جادا اولسا علم عالمی ایچون یئقنی اولان سیمالارین تقدیمی اونون یاغشی خصوصیتلریندن دیر . لکن مؤلف ضرورت اوزوندن اثرلرینی فارس دیلینده قلمه آلمیش، آنا دیلده یازیلیمیش اثرلری ایسه هله ده بیزه قدر گلیب چاتنا - یان، آنجا ق خلق طالعی، خلقین مدنی واجتماعی تاریخی ایله باغلی بیر چوخ صنعتکار حقنده هئج دانیشمیر . کتابدا آذربایجان ادبیاتینین م . شستر ی عارف اردبیلی، مراغالی اوحدی، عمار تبریزی یاخود میرزه عبدالرحیم طالبوب، زین العابدین مراغه ای کیمی شخصیتلری نین آدلاری دا چکیلیمیر بیز اپنا نیریق کی، مؤلف قید ائدیلن لری نظره آلاجا ق، گله جک ده بوسا حه ده کی فعالیتیننی داهادا انکشاف ائتدیره جک دیر . گؤسته ریلن قصورلار - ینا باغمایا راق دوکتور جواد هفتین " آذربایجان ادبیاتی تاریخنه بیر باغیش " اثری ادبی حیاتیمیزدا فرحلی حادئه دیر .

حمید آراسلی . آکادمیک

معاصر آذربایجان ادبیات عالمی نین ان پارلاق سیمالاریندان، بؤیوک عالم و ادبیات شناس آکادمیک حمید آراسلی نین آذربایجان معلمی غزتی ۳ مارت ۱۹۷۲ صایی سیندا " آذربایجان ادبیات تاریخینه بیرباغیش " آدلی کبچیک اثریمیزه حصر ائتدیگی علمی و تنقیدی مقاله - سینی دقتله اوخودوم. مقاله نین متنی تنقیدی وعینی زاماندا لطفلی اولسادا استادین دقت و اعتناء ایله کتابیمیزی اوخودوغونوهر مطلب و موضوع اوزه رینده اینجه ون - اینجه یه دایانیب دوشوندوگونو - گوسته ریر، بوباغیمدان بؤیوک استاددا منتداریلیمیزی بیلدیررکن اونون قیمتلی توجه و دقتینی بیرنجه مسئله یه جلب ائتمک ایسته بیرم .

۱ - کتابین باشلانغیج قسمنیندا یازیلدیغی کیمی بوکتابب - وارلیغی نین امانتینه و آنا دیلی نین اموز دیلی اولدوغونا داخی. شبه لندیگی! بیر اولکده، دانشدیغیمیز آنا دیلیمیزین هویتینی و قیماجا ادبیاتینی نشر ائتمک ضروریتینی "دوباراق وجوده گلیمیش و "اثرین مکمل ویا کافی اولماسی موضوع بحث بقله دگیلیدیر. مقصدیمیز خلقیمیزی دیلیمیزه داها یاغیندان آشنا قیلماق و ادبیاتیمیز باره سینده بیر فکر وثرمکدیر" دئییه تصریح ائدیلمیشدیر. گینه وارادا " بو اثر آذربایجان ادبیات دریا سیندان بیردامجی و شعر گلستانیندان بیر دمهت (دسته گل) کیمی نظره آلینیب اوخونمالی دیر" دئییه قید ائدیلد. یکدن صورنا " اوخوجولاردان هرچور قصوروموزا عفو و اغماض گوزیل - باغیب و عینی حالدا اموز تنقیدی فکر ویا زیلاریله اسکیک لریمیزی تاما ملاما خدا بیزه یاردیم ائتسینلر، بو بیر باشلانغیج وفتح الباب دیر" دئییه اعتراف و رجا ائدیلمیشدیر.

۲ - "آذربایجان ادبیات تاریخینه بیرباغیش" آدلی مقاله لری نین بیرینجیسی بقله باشلا ییر: " آذربایجان ادبیاتی دئیلدیگده بواولکده عصرلردن بری یاشایان خلقین آنا دیلی اولان آذری تورکجه سی نیسن ادبیاتی واونون تاریخی تکاملی ائنا سیندا وثردیگی اثرلری قصد ائدیریک، بودیلین آذربایجاندا ن باشقا ایرانین دیگر یئرلرینده کوتله وداغینیق حالده یاشایان خلقلرین ده دیلی اولدوغونو بیلیریک .

ایراندان باشقا تورکیه نین شرق ولایتلری نین و عراق دایا شایان تورک لرین ده بولجه ایله دانیشدیقلاری معلوم دور ، بوما یدینغیمیز سبب لردن اؤتور و آذربایجان ادبیات تاریخینده بوتون بواؤلکه لرده یا شامیش و اثرلرینی آذری تورکجه سیله یا زمیش شاعر و یا زیجیلاردان بحسب ائده جگیک .

مثلا فضولی کیمی عراق تورک لرینه منسوب آذری شاعر لریندن و یا سیواسلی قاضی برهان الدین دن آذربایجان شاعرلری آراسیندا بحث و تدقیق ائده جگیک ، دشمک اؤلکه دن چوخ ذیل مسئله سی موضوع بحث دیر . نغجه کی آذربایجان نین نظامی و خاقانی کیمی بویوک شاعرلری اثرلرینی فارسجا یا زدیقلاری ایچون فارسی ادبیاتی تاریخینده مطالعه ائدیلمیر " بوقیدلرله یا زدیغیمیز آذربایجان تورکی دیلی نین ادبیات تاریخینی دیگر شرط لری و محیطی ده نظره آلاراق یا زدیغیمیز ایلک و قیما اثریمیز - ده فارسی یازان بویوک شاعر لریمیز دن قابق آنا دیلمیمیز ده یازان لاری تانیتدیر ماغی ترجیح ائدیگ . گؤرونور کی استاد بیزیم و قسیمیزه بیزیم زاویه دن باخما بیر ، بودا چوخ طبیعی دیر ، چونکی استاد کئچن ۵۰ ایللیک استبداد و خفقان ، دؤورینده ایراندا یا شامادینغی ایچون بیزیم درد لریمیزی آنجا ق کتاب و غزفت لردن تعقیب ائتمیشدیر .

بیز بیر اقلین اولاد لاری اولدوغوموز حالدا تاریخین یا راتدینغی فاجعه دن صونرا ۱۵۰ ایلدن بری اؤلکه لریمیز آیریلدینغی ایچون طالع میز و پرو بلم لریمیزده آیری - آیری اولموش دور ، هله ۲۰ نجی عصرده یعنی انسانلار فضا یا و آیا گفدن عصرده آرا میزا آشیلما زسدل - سرده چکیلمیشدیر .

محترم استاد سیز حقلی اولاراق آذربایجان نین قطران ، خاقانی و نظامی کیمی جهان شمول شهرت قازانمیش عالم ، صنعتکار و داهی اولادلار - یله فخر ائدیر و اونلارین آدینا آکادمی ، انستیتو و خیابانلار آچیر و هیکل لرله شهر و میدانلارینیزی بزه ییر سینیز ، البته کی ، اونلاری - ترجمه حال لری و خیالی اولسادا شکل لری سیزده با سیلان و یا یلان کتا بلا - رین باش صحیفه لرینه آ لینا جا ق دیر ، لکن بیزده وضع باشقا دیر ، بورا دا اوزون ایللر اونلارین یالنینز فارس دیلینده یا رادیجیقلارینی دیلمیزی انکار و امعاء ائتمگه بهانه قرار و فرمیشلر و بیزدن ده اونلار کیمی

وطنیمیزین خلف اولادلاری (!). اولوب اولارین یازدیغی دیلده (یعنی فارسجادا) یازماغیمیزدا اصرار ائتمیشلر. صونرابورادا هرکس قطران، خاقانی، نظامی و اوحدینی آز- چوخ تآبیر وهئج اولماسا آدلارینی ائشد- یبیدیر. اولارین اثرلری دفعه لرحه چاپ اولموش ومکتبلرده اوخوتدورو- لموشدوربوگون ده هریشرده اولارین آدی وهرکتابخانادا اثرلری موجوددور. واما زمانیمیزین شرط لرینه اویقونلاشراق پهلوی رژیمی نین قاطی یاساقلارینا گؤره فارسی یازان شاعرلریمیز حقنده! اگر بو کیمی شاعرلریمیز بیرقطعه ده اولسا اؤز آنا دیل لرینده ده یازمیش اولسالار من اولارین بیرقطعه تورکی شعرلریله بیرلیکده فارسی شعر- لریندن ده نمونه لر گتیریب خلقیمیزه تانیتدیرماغا چالیشمیشام وحتی اثرلرینی تورکی یازان شاعرلریمیزین ده فارسی شعرلری وارسا اولار - دان دا نمونه لر وئرمیشم. بوکتابین بیرخصوصیتی وارسا بوندان عبارت دیر. بودا بیزیم استاد کیمی صون درجه حسن نیتیمیزی وفارس دیلی و ادبیاتینی اؤز آنادیلی وادبیاتیمیز کیمی سئویب منیمسه دیگیمیزی گؤسته ریر. لکن بو حقیقتده اعتراف ائتمک لازم دیرکی، تاریخ ده خصوصاً صون یاریم عصرده بیزیم حسن نیتیمیزدن، ان صاف وصمیمی دویغولاریمیز دان سو استفاده ائتمیشلر. اگر بلجوقلولار و اولارین خلف لری شیروا - نشاهلارین یاریسی قدر اؤز دیل لرینه باغلی اولسایدیلار آذربایجان داهی لری نین یاراتدیغی شاه اثرلر بوگون علیهمیزه دگیل اؤزلهیمزه حسابیمیزا یازیلار و آدلارینی گتیرمکدن اوتانندیغیم بیرپاراشوونیست و ساتقینلار دیلیمیزی ومدنیتیمیزی انکار ائتمگه جسارت ائشده بیلمز دیلر .

اسلامی انقلابین گتیردیگی حریت هوا سیندا نفس چکمه گه باشلادیغیمیز گونلردن خلقیمیزه دیل وادبیاتیمیزی اؤگره تمک وانکار ائدیلمیش هویتینی تانیتماق فکری انسانی وقومی بیروظیفه کیمی بوساحه ده ایشه باشلاماغیمیزا سبب اولدو. اوزاما ن طاغوت رژیمیندن یئنی قورتولدوغو- موز ایچون سیزده کی علمی - ادبی قایناقلاردان ایسته دیگیمیز کیمی فایدالانماغا امک انلاریمیز یوخ ایدی. الیمیزده اولان موجود قایناقلار دان و دها قباخدان اوخودوغوموز کتابلاردان استفاده ائده رک وارلیق درگیسینی (مجله سینی) چیخارماغا باشلادیق. بیرینجی ایلین صونوندا

آذربایجان ادبیات تاریخینه بیرباغیش "آدلی مقاله لریمی بو ادد
 کتابین بیرینجی جلدی ایچهریسینده نشر ائتدیم. بو کتابا درگیمیزین
 باش محرری دوکتور حمید نطقی ده لطف ائدیب فاضلانہ بیر مقدمه یازدی
 کتابدا استادین اشاره ائتدیگی قصورلاردان باشقا دا نقصانلار وار دیر
 هله x x عصر جنوبی آذربایجان شاعر و یازیچیلاری نین بیژ قسمی و ۲۰-
 نجی عصرین ها میسی داها یا زیلما میشدیر. امید ائدیرم گله جکده شمالی آذر
 - بایجان قسمینی بیتیردیکدن صونرا جنوب قسمینی یا زما غا امکا نیمیز
 اولسون. نئچه آی دیر شمالی آذربایجان معاصر شاعر و یازیچیلار حقیبنده
 قایناق (منبع) الده ائده بیلمه دیگیمیز ایچون بو مقاله لری ادا مه وفره
 بیلمه دیک. انشاء اله یاخیندا الیمیزه چاتان قایناقلاردان فایدا
 لاباراق بو مقاله له لره دوام ائده چکیک .

بو ایضا حلا رین صونوندا محترم استادیمیز آکادمی سین حمینند
 آراسلی یه بیر دفعه داها تشکر و حرمت لریمی تقدیم ائدیب محتسرم
 استادین دگرلی قیدلرینی الدن گلدیگی قدر گله جک نشریمیزده نظر ه
 الما غیمی امید ائدیرم .

دوکتور جواد هیئت

محمد جعفر جعفروف

" آکادئمی اعضا سیندان "

وار اولسون بو محبت!

بیرنئچه گون بوندان قاباق پروم سور عباس زمان اوف منه جنوبلو
 قلم یولداشلاریمیزدان حسن مجیدزاده سا والانین بیر کتابینی و فردی
 " آپاردی سفلر سارانی "

اوشا قلیقدا غملی بیر ماہنی ائل آغزیندان تفر- تفر ائشید ردیم:

گشدین دئین خان چوباننا ،
 کلمه سین بو ایل موغاننا ،
 موغان باتیب ناحق قاننا ،
 آپاردی سفلر سارانی ،
 بیر آلا گوزلو بالانسی !

ماہنی نی هراشیدنده ، او " آلا گوزلو بالانی " جوشقون سفلر- سولار

آراسیندا چیرپینان گورور، ونون اورهک پارچالایان سینی، هاراییسی
 ائشیدن کیمی اولوزدوم، همده دوشونوردوم: گوره سن نهجه اولوب کسی،
 سارانی سئلر آپاریب، خان چوبان کیم ایتمیش، سارانی نئی ایتمیش،
 موغانی کیملر قانا باتیرمیش!؟ منه ائله گلیردی کی، من سارانی گور-
 موشم، او، منیم اوچون چوخ دوغما ایدی ...
 آه، یازیق باجیم! سنین باشیندا نه قضا واریمیش؟ سنی خلاص ائتمک
 اولمازدیمی؟

چوخ مونرا جنوب دردی مقینده بیر تاثیرات یازاندادا، ساراهقینده
 غملی ماهنیدان مثال گتیرمه لی اولدوم. آنجاق کینه ده اوشاق ایکن منی
 ماراقلاندیران سئواللارا جواب تاپا بیلیمردیم.
 ساوالانین بومضمونلو اثرینی اوخویاندان. مونرا منه آیدین اولدو
 کی، وطنیمیزین جنوبوندا چوخدان ائل آراسیندا سارانیین طالعی، اونا
 اوژ وئرن فلاکت حقینده چوخ معنالی بیرروایت وارمیش. شاعر ساوالان
 چوخ اوستادلیقلا و یارادیجی بیر الهاملابو روایت اساسیندا شیرین
 آنا دیلیینده گوزهل بیر صنعت اثری یاراتمیشدیر.

کئچمیشلرده، "یاشی تاریخله برابر باشلایان"، "آلولار، اودلار
 اولکەسی" آذربایجانین گوزهل گوشه لریندن اولان "تاخیلی، میوه لی،
 کوللو-چیچک لی" موغانین آرازایاغین کندلریندن بیرینده جوان
 رنجبر سلطانلا، گوزهل گولنار ائوله نیب مهربان بیرعائله قورورلار. او-
 نلارین بالا حسرتیندن باشقا بیر دردی یوخ ایدی. بو آرزولارینا داچا تیرلار.
 "قاراساچ، قارا گوز، قوزو جیرانا اوخشار" بیر قیزلاری اولور. ائل-اوبا
 عادتینه گوره یاغین-اوزاق تانیشلار بیغیلیب گلیر، گوز آیدینلیغی
 وئریر، مجلس قورور، شنلیک ائدیر، اوشاقلارا شیرنی پایلایرلار. آدقویدو
 کئجه سینده کورپه یه. سارا آدی وئریرلر. سارا سوزو قدیم لرده آی - آی
 بنیز معنا سیندا ایتمیش. کورپه یه بو آدی وئرملکه گنج آتا-آنانین
 نیتی بو ایتمیش کی، اونلارین قیزی دا "گوی گلینی کیمی گوزهل اولسون،
 آی تک ایشیق لار صاچسین ..."

کورپه سارا عائله یه صونسوز سئوینج، سعادت گتیریر. شاعر بو حسی چوخ
 طبیعی وئریر: سارا آغلاماسی، سارا گولمه سی،
 ائوده کورپه، گوزهل بیر انسان سی

اولموشدو آنا یا حیات نغمه سی،
مانکی، او، گولنده چیچهک آچیردی،
اشو ایچیندن بوتون غم لر قاچیردی...

لکن گنج آتا - آنانین بو سه وینجی اوزون سورمور، سارا تزه جسه
آیاق توتدوغو وقت، آنا گولنار آغیر خسته له نیر، چون "یا شایا بیلمه یه
- جه گینی آیدین حس ائدن گولنار گنج ارینی سلطانی یا نینا چاغیریبه،
اونا :- "صون نفسیمده سندن بیرخواهشیم وار: سارا یا هم آتا، هم آنا اول!"
- دئیر.

اثرین بویفرینده شاعر گنج ار - آروادین کونول دفترینی ورق له
بیر، قهرمانلاری نین معنوی اخلاقی گوزه للیکنی، نجیب انسانی کیفیت -
لرینی، اولارین منسوب اولدوقلاری خلقه مخصوص ملی پیسیخولوگیا سین
آشکارا لیبیر.

گوکنار عاغیللی، حساس، گشنیش اوره ک لی، بیرکلین ایدی، او، بیلیر -
دی کی، اونون اولوموندان صونرا سلطانین تک قالما سی یا خشی دگیل،
جوان دیر، اولونسین کی، سارانی اینجیتمه سین :

ای منسیم عزیزیم، حیات یولداشیم،
ایستک لی سه وکیلیم، اوره ک سیرداشیم،
... یا خشی بیلیرم من بونو، ای سلطان،
طراوتلی هم ده گوزه ل جوانسان،
اقل ده بیر مثل وار بقله هرانسان،
یولداش سیز عمور ائدیپ تک اولا بیلمز،
. ایلک ایسته گی کیمسه اوره کدن سیلمز
اقله نه چکسن باخیرام دئورانسنا،
کونول وئر، ایسته ک لی، قانان انسانا،
سارام اوچون اولسون ایسته ک لی آنا ...

گولناردان صونرا سلطان اولنمیر، سارا یا هم آتا اولور، هم آنا
کورپه ایکن اونو جئیران سودو ایله بسله بیلیر:

حکم ائدی طبیعت، حکم ائدی دئوران،
سود آناسی اولدو سارانین جئیران .
سلطان هر سمرکورپه نی دالینا آلیب ایشه کده ر سارانی چیچهک لر،
کوللر آراسیندا یا تیریر، اکین، بیچینله مشغول اولاردی .

چتین گونلرا موتوب کئچدی، سارا "شیرین سولو، دورنا گؤزلو" قیزلار بولا-
فیندان سوا یچدی، بو یا - باشا چا تیب، اقلین قنیرسیز گؤزه لیریندن بیر
اولدو: قارا قاشلی، ایری قارا گؤز اولدو،

ایستک لی، آنلایان، شیرین سؤزا ولدو.

شاعر بو گؤزه للیکی، چوخ گؤزه ل بیر بدیمی مبالغه ایله ترنم اقدیر:

داغلار آرخا سیندان آی بویلا نار کن
باغدی، مفتون اولدو، سؤیله دی احسن
سحر گونش چیخیب سارا یا باغدی ،
عشقه دؤزه نمه دی، هر آخام آخدی ،
... عشقه دوشدو گؤگده بوتون اولدوزلار،

چیغدی، سوزوب باتدی ، اوچا راسیزلار .

اونون گوروشونه گوللر تله سدی ،

او، باغین ، چمنین صبری نی کسدی ،

گورمه ینده اونو یار پاغلار اسدی .

سارا ، طبیعتین گؤزه ل حثیرانی .

داغلار باغدی، اولدو اونون حثیرانی .

"مقدس، پاک بیر قیز"، "موغاندا پارلایان بیر اولدوز" اولان سارا

آتاسینا قیز، همده اوغول، قارداش اولدو. آتاسی ایله بیرلیکده هر سحر
تارلایا کفتدی، گؤزه للیکی ایله هر کسی حثیران ائتدیگی کیمی، امک سه ور-
لیگی ایله ده اقلین، اوبانین محبتینی قازاندی .

گؤزه لین، گؤزه للیگین، - ایسته ر ظاهری گؤزه للیک اولسون، ایسته ر
معنوی گؤزه للیک، - سراغی تئز یا ییلار، سارانین داسؤزو، صحبتی بوتون
موغاندا یا ییلدی، چوخ ایگیدلر اونون حسرتینی چکدی، سارا او نلاردان
بیرینی سه ودی، کونول و شریب، کونول آلدی :

بو ایگیدین آدی خان چوبان ایدی ،

چوخ وقارلی، گؤزه ل بیر جوان ایدی ...

آذربایجانلیلارین قدیمدن گؤزه ل بیر عادتیی واردی: بیر قیزی چوخ
ایگیدلر سه ونده ، قیز اونلاردان بئیرینه کونول و شریب، اوبیری لر
نه اینکی کین بسله مز، عکسینه ، خوشبخت ایگیدی تبریک افده ردیلر :

عادتیی بونا دیر او گؤزه ل یئزین ،

ایکیدلر بیر قیزدان سه وگی لیک اومار .

قیز کی ،بیرین سه ودی ،هامی گوزیومار .

موغانین ایکیدلری ،قیز - گلین لری ،قوجا لاری پیغیشیب گلیر .

سارازخان چوبانا آداغلانیر ،بومراسم بویوک بیر اقل شنلیکینه

چشوریلیر ،خان چوبان یایلاغا کئتمه لی اولدوغوندان طوی نشانلی نین

یایلاقدان قایتما سیندان سونرا اولاجا قدی ..سلطان اموزونو دونیا نین

خوشبخت آدامی حساب ائدیر ،صیرسیزلیک له طوی گونونون گلیب چاتما -

سینی گوزله بییر ،آخی ،آتانین آرزوسو سارانین طویونو گورمک ،گونلار

روحونو شاد ائتمک ایدی ...

لکن آتانین بو آرزوسو گوزونده قالدی ،یاد اقللی بیر چا پیغینچی فاتح

موغانا باسغین ائدیر ،قیرغین ،تالان ،سویغونچولوق باشلاییر . "موغان

ناحق قانا " باتیر ... سارادا قاتل باسغینچی نین جینا غینا کچیر .

فاتحین امریله آتانین گوزو قارشیسیندا سارانین قوللارینی باغلا ییب

آپارماق ایسته رکن ،سلطان سه ویملی بالاسینی یاد اقللی لرین الینه

وئرمک اوچون قیزی نین داراضی لیغی ایله سارانسی "توت آراز !" دئییب

آرازا آتیر : آتا بالا محکم قوجا قلاشدیلار ،

... بیلمه نه دانیشیب ،راضیلاشدیلار ،

آتا اموز بالاسنی قلب یانا - یانا ،

آتدی چایا ، آراز باسدی باغرینا .

بو ظلمه قارشى طبیعت ده عصیان ائدیر ،بولودلار طوققوشور ،ایلدیر -

یم چا خیر ،داغلارین باشی چا تلاییر ،آراز جوشوب - داشیر ،انتقامسا

چا غیریر ،لکن بو سه سس وئره ن اولمور ...

پوشما اقل وار یاننتینا اونیغون بیرشکیلده بیتیر :اقل - اوباقیز

لاری آغلیا - آغلیا داغلار طرفه اسن هر یخله اوز توتوب غملى ماهنیلار

قوشدولار : سارا میزی آبیردیلار ،

بیزی غمکله دوپوردولار ،

هر یخته نی صویوردولار ،

آپاردی سقللر سارانسی ،

او قارا تفللی بالانسی ...

سوالان بیر عاقله نین فاجعه سینى تاریخ بو یو بیر - بیرینی موض

آقده ن قانلی ایشفالچی لیغین، وحشی لیگین، نتیجه سیننده وطنه اوز وئرن
 فلاکت کیسی. معنا لاندیر میهدیر، زحمتکش انسا نا خاص اولان اخلاقی گوزهل -
 لیک، اقلین هئج بیر زامان اهمیتینی ایتیرمه یه جگ گوزهل عادت عنعنه
 لری، وطن پرورلیک، مردلیک، امگ سه ورلیک کیسی معنوی کیفیت لرا شبرده
 هم عالمانه، هم شاعرانه افاده سینتی تا پمیشدیر.

شاعر قهرمانلاریندا گوردوگو بوتون گوزهل مفلتری "اصلی - کؤکونه"
 باغلی اولان، خلقه مخصوم معنوی کیفیت لر کیسی. قیمت له نندیریر، اولسون
 تصویرینده گولناردا، سلطان دا، سارادا اصلی - کؤکونه صادقی انسا نلاردیر.
 کتابین صوتوندا. وئریلن معلوما تدان اوگوره نیریک کی، "تپاردی سفل
 لر سارانی" پوقماسی سا والانین نجه ایل قابق یازدیغی پوقمنا لاردان
 بیر دیر. منفور شاه استبدادی دؤروزونده، محض دوغما آنا دیلینده یازیلد -
 یغی اوچون چاپینا اجازه وئريلمه میشه ۱۲ ایل مطبعه ده توز - تورپاق
 آلتیندا قالمیشدیر.

سا والانین تانیش اولدوغوم "کلین قایاسی" اثری نین ده خلق روایت
 لرینه اسلانماسی گؤسته ریرکی، اونداهم بوکسک بدیعی هگری، هم ده چوخ مهم
 تاریخی، سیاسی - اجتماعی اهمیتینی اولان خلق یارادیجیلیغینا بوکسک
 محبت واردیر. وارا اولسون بو محبت!

محمد جعفر جعفر اوف

آکادمیک

بومقاله ۱۷ مارس ۱۹۸۲ تاریخلی "آذربایجان معلمی" قزقتین دؤردونجو
 صحیفه سیندن یازیحیزا گؤچوزولوبدور (#)

(*) سا والانین "دیلمیم" آدلی شعری عینی قزقتده درج ائدیلمیشدیر.

بازان : ساوه نین خرقان بخشی نین بندا میر
کندیندن، عدلیه وکیلی - علی کمالی
=====

" عاشیق رضا علی "

بازیلی تاریخ گؤسته ریرکی، آسیا، اوروپا و افریقا دا تورک لرین
هربی ونظامی قدرتلری ایلمن مغلوب اولان ملت لر، چالشیبار، آموزنظامی
مغلوبیت لرینی تورک لرین مدنیتینه و دیلمینه یوزوش کتیرماق ایله
جبران اقدیب و یفرینی دولدورسونلار، بونا گؤره، دونیا نین قورخماق،
چوروموش و پوزولموش وایکی اوزلو خودپرست اقوامی، آموز ادبی اثرلر-
ینده تورک لری قان توکن و چها وولچی و... تانیتدیرما قادا لاشیبار.
حال بوکی، تورک ملتی آموز هربی فتح لری یا ناشیندا حقیقتده علمی و تجاری
ومنعتی غلبه لره یفتیشیب و دونیا نین بیرچوخ ملت لری نین هر بیریمی-
نی بیربو جاقا سیخیلماقدان قورتاریب و قشیرمه و سیاسی حدوسدلسری
آرادان گؤتوروب و آرابیر- آرابیر مدنیت لری بیر بیرینه یا ویغلاشد -
بیریب دیر، نجه کی، تورک لرین بیر بوداغی باروت، قطب نما یا غشی کاغذ
و چا و (اسکناس) ی، بیئر کوره سی نین گون چیخاندان - گون باتانینا قدر
آپاریبار و بوگونکو مدنیتین نظامی، علمی، تجاری پایه سینی توکوبلر.
تورک لر اسلام دینی ظاهر اولاندا، اونون پخشوازینا گفدیب و آموز-
لری اونو دونیادا پاییب و آیری ملت لره هدیه وسوقات آپاریبار، نظره
کلیرکی، تورک لرین اسلام دینینه علاقه لری اورادان باش ووروب کی اسلام
مکتبی وقران کریم، بشریت ایچون نازل اولوبدور، نه عرب، عجم، تورک،
هندی، چینی، اروپائی، آفریقائی و آیری مخصوص بیر قوم یا ملت یا جمعیت
ایچون و بودلیله گؤره دیرکی قران مجید آیه لرینده عزیزتاری بھر (ناس) ی
مخاطب قرار و فریب و مکرر بویوروب "یا ایها لناس" و هرگز بویورما ییب
"یا ایها لعرب" یا "یا ایها الفارس" یا "یا ایها العجم" یا "یا ایها لترك" یا
"یا ایها الصینی" و... بوگونده اسلام قدرتیندن دیرکی، ایرانین تورک
ملتی په لوی لر کینمی شوونریست لر الیندن قورتولوب و آموز شیرین تورکی
دیلی ایلمن یازیب و دیلمه شیر.

گاهدان تورک لرین مدنی اوردولارینا نوح طوفانینا بنزه رطوفانلار
یوروش کتیریب و اولارین بساطلارینی بورویوب و آپاریب و اوتوبدور. بو

اضطرابی و دوشگون و چوکوک حالتلرده، تورک افللیری نینا بیگیت لیری، اوز لرینی سفلیره ووروب، تورک مدنی، علمی و ادبی ذخیره و خزینه لریندن چکی ده یونگول، قیمت ده آغیر اله گلن معنوی اثرلری، گوتوروب و داغلاز باشینا قاچیب یا نوح کیمی نجات گمی سینه قویوب و طوفا نلاردان وکولک لردن قورتا رایبلار، دشمک اولارکی، تورک مدنیتی نی و ادبی اثرلری نی حادثه لردن نجات وئره نلر و اوطوفا نلارین نوحلاری، بیزیم چوخ اردملی گورکملی و سئویملی "اقل عاشیقلا ریمیز" دیلار.

بیز تورک لرا و بابتدن اوز عاشیقلا ریمیزه تاریخلر بویوچک افتخار اقله ملی و بورجلویوک، عاشیقلاز نجفه کی، آدلاریندان ادراک اولونور، اوز انسانی و ملی علاقه و مسؤلیت لرینی عشق "اینان" قدرتمسی وسیله سی ایلن بجه ریپ و آدمیت خاطرینه، آدام! وغلانلاریندان با مانلار گوروب آما گفنه چوخ- چوخ آغیرلیق ایلن اوز ملی و انسانی بورجلارینی ادا ائدیبلر.

اوزا مانلار کی، دفترلر بیرتیلیب و کتابلار سولارا آتیلیب و قلم لر سیندیریلیبلر، تورکون سوادسیز یا سوادلاری آزا اولان عاشیقلا ریمیز افللیری نین مدنیتینه و ادبیاتینا قوللوق ائتمک لرینی ضروری بیلر لر، بیر آیری سوزیله دئیسین کی تورکون بو قهرمانلاری و ایگیدلری هر بیر بیرونیا نی نوبه ایلن اوز دوش لرینده، چیکین لرینده و بشین لر- ینده سلخلا ییب و گلن تورک لرین دوز و قهرمان اوغوللارینا تا پشربیلار.

بیزیم مدنی و ادبی و قیمتلی خزینه لریمیزین بو همیشه اویق قراول لارینی قرا وولغانلارین قاچیرتماق و حواسدان سالماق ایچون فرغلمسی اقوامین شوونیستلری و تک اوخ آتالاری نا حیه سیندن اونلارا چوخ تهمت اوغو آتیلیب و حرمتسیزلیک اولونوب دور، آما بیزیم دردیمیز بودگیل، تورک لرا و زامان اینجیب لرکی، اوز اقلیمیزین بعضی اثرلرینی تانیمایا- یانلار و یادلارا آلت اولانلار، او غرض لی اوزگه غنیم لرین تاثیر و تحریک لری آلتیندا قرار توتوپ و یادا یار اولوب لرکتیرن ما هانا (بهانه) لار ایلن شفا هی ادبیاتین اوستا دلارین، یعنی عاشیقلاز- یمیزین اوره ک لرینی سیندیریبیلار.

عاشیقلاز هنرمند اولدوقلارینا گوره احضرامه قایلدیبلر و چون اوز قدرلرینه گوره حرمت گورمه ییب لربلکه گاهدان دا اونلارا اهانت

اولونوب، حددن آرتیق مظلوم واقع اولوبلار، ماشیقلارین هیات تارخیلاری گؤسته ریرکی، اونلارین چوخو سوادسیزیمیشلار، البته بویوغلوق ویوغسون لئوق هفتی اوتلاری تورک خلقلری نین بوغسول و عامی و عمومی طبقه سیند آبیروماییب، بلکه داها دا اونلارا یا وینلاشدیریب و یا غلایجدیروتا شیقلارین صفالی گوزلرینی اورهک لریندن قالخدیرنافا و خلق گوتله لری نین اورکله اکلشدیوماقا باعث اولوبدور.

ماشیقلار "خلقت نامه"، "وجودنامه" عنوانلاریندا بیجیم لریله اوز خلقلرینه عیانتیخ خط سفیرینی ترسیم اددیب و اونلارا زندگانلیق یولونو گؤسته رمکده معین مثبت یاردیم لرایله یب لرخلقین دینی مسئله - لرینی آچیب و شیطانین الینی اوز اخلاقی اورگتمه لری یله باغلاما سیندا جدی آددیملار آتیمیلار، تاری حمدینده و پیغمبرلر، اولیا، اوصیا، معصوملار و اون ایکی اما ملارین وصفینده گوزهل - گوزهل سوزلر سوزیلویوب و اورهک یانان انسان پرور و حقیقی روحانیلار حالاتیندا خلقلین ارشادینا همت اددیلر، اوز اوستادنامه لری ایلن اخلاقی و حیاتی موضوعلاری گفنیش کوتله لره اؤگره دیبلر، قوشمالاردا - قهرمان سیمالاریندا یا غشی انسانلار دبان و بیس آدما دلاردا ن نمونه گؤسته ریب لر، تاریخ، جغرافیا و بیرپارا علمی سوزله لری سوزلرینده یقرله شدیریب و اقلین اوشاقلارینا و گنج لرینه تربیت ایچون اؤگود و قریب لر، طویلاردا و یاسلاردا گوزللمه و بیتر "بیخ" اوغویوب و یا نیقلی و صدقلی سا زلاری ایله اقللار ایلن گولوب و آغلاشیبلار. تورک ایرانلیلارین مدنی و ادبی اثرلرینی ظفر و آفت لردن ساغلاتماقی باره سینده، ماشیقلارین چوخ اهمیت لی نقشلری واریمیش و بونقش ذریبا چا دان آیری دوشن ایران تورک لری باره سینده چوخ آیدین دیروگوزه چیر - پیر نجه کی، سوزون قیساسی، دتمک اولور، همدان، تاکستان، قزوین، ساوه، بویین زهرا، شهریار، ورامین، قم، تفروش و اراک تورک لری نین دیبلرینی و مدنیت لرینی قورویوب ساغلاما نلارا کثرا ماشیقلارا ایمیشلار.

ماشیقلار، کورا و غلو، شاه اسماعیل، عباس و گولگزه، ورقا و گولشا، محمد تیفارقانلی، محمود میرزا، قریب و شاه هنم، اطلی و کرم، طاهر میرزا، صدی، خسته قاسیم، تلیمخان، حماسی و عشقی ناغیللاری ایلن تورک لرین قهرمانلاری نین خاطر لرینی و دیلینی دیریلدیب و سینله ره یا دیریب و دیبلر ازبیری اددیلر، ساوه منطقه سینده اله کلن بباغلاردا قدیم ماشیقلاردان،

بیرچک ،دانلی یا وانلی، گویچک یا گرچک قاراقانلی غیبعلی یه کی، دثیب
 : " قاراقان گووه نسنین آموزمالینا * اونون غیبعلی تک سخندانلی وار "
 قارشی گلیریک ،اما ساوه نین معاصر عاشیققلاری نین بیرعه ده سی کی
 چوخلاری دا حق دونیا یا گئدیبلر بونلاردیرلار : کرفیسللی :عاشیق محمد
 علی- شاهسون کندلی :عاشیق علیجان - سنگک لی :عاشیق رضعلی ،عاشیق -
 محمدحسین ،عاشیق معصوم هنرمندی ،عاشیق محمدحسن هنرمندی - مرغی لی :
 عاشیق عبدالله (دوغما کوروموش) ،عاشیق میرزا حسین ،عاشیق بیرام ،عاشیق
 مهرعلی - زنبهرلی :عاشیق تیمورخان ،عاشیق اسماعیل ،عاشیق میساک ،
 عاشیق آشوت ،عاشیق وارتان عاشیقی- حریقانلی :عاشیق علی وئردی ،
 عاشیق سبزلعلی - یوخاری چاناقچی لی :عاشیق ساوالان ،عاشیق سامور ،عاشق
 سیواک - ، اردمینلی :عاشیق حاتم ،عاشیق علی - آشا قاناقچی لسی :
 عاشیق نظرعلی ،عاشیق حیدرعلی ،عاشیق رجب جوانشیر- آق قلعه لی :عاشیق
 سهلعلی - کهک لی :عاشیق علی - علیشاهی :عاشیق یوسف - بیره لی :عاشق
 اسماعیل شاهمرادی - ازبیزان لی :عاشیق علی - کشگیرلی ویشنگی کندلی
 :عاشیق شوماور- لارلی :عاشیق بهرام ،عاشیق سووامان - پیغمبرلی :عاشیق
 فرمان - وارا مالی :عاشیق فرجالله - زاویه لی :عاشیق محرم سلمانسی ،
 بندچالیلی :عاشیق یوسف سلیمانسی بیگدلی- صوفلرا ئلیندن :عاشیق محمد-
 علی زمانسی وبالخره عاشیق مسیح الله وعاشیق بالاخان وباشقالاری .نجه کی
 آدلاریندان درک اولونورسا وه عاشیققلاری نین بعضی لری ارمنی دیرلر ،
 ارمنی لری ائله کی محله شایع دیرشاه عباس ارمنستاندان خرقان اولکه
 سینه کؤچوتدوروبدور ،لزگی احمد ،خویلو وارطان او مشهورارمنی لردند-
 بیرلر کی ،تورک لردن محبت گئوروب وتورک ادبیاتینا درین علاقه تاپیب و
 اؤزلری تورک شاعرلری وعاشیققلاری سراسینا داخل اولوبلار ،ساوه منطقه
 سینده ده ارمنی لرتورک ادبیاتینا علاقه باغلایب وبودیلی یا خشی اؤگ
 ره شیب وحتی دیلیمیزه رواج ورونق وئرلردن اولوبلار ،ارمنی تورک
 عاشیققلاری بیزیم خلقیمیزه و دیلیمیزه قوللوق ائدیبلر و قارشیسندا
 خرقان تورک لریندن چوخ احترام گئوروبلر و بوا یکی قوم قرنلر بویوقونشو
 اولوب بیر- بیرلی ایلن یا ناشی یا شاییب و شیرین ویا خشی و جالب مشترک
 خاطرلر یا رادیبلار .خرقان ارمنی لری تاریخ صحنه سینده ده اؤزلرین گؤ-
 سته ریب مشروطه انقلابیندا ،یهرم خان بایراقی آلتینا پیغیشیب و آزادلیغا

قوللوق ائله یب لر، بو ارمنی لردن ایکی کیشی بیر کدخداسا والان بیر ده عم اوغلو سو جهانگیرخان - یهریم خانین مخصوص قوروجولاریندان ایمی - شلار، خودان آدلی بیر آیری ساوه لی ارمنی ده یهریم خانین ارمنی مجاهد لرینده نیمیش .

خرقان ارمنی لر ایچینده هامی دان باشقا و آدلیم عاشیق "شوماور" دیر، شوماور اوجا بویلو یوموش، ائله کی بویو ایکی آرشیندان دا آرتیق ایمی ش، قیافه سی ده چوخ قشنگ و بیقلاری دا چا خماقی ایمی ش و حد دن آرتیق جگرلی و شجاع ایمی ش و دثیه نلره گوره بیر سفرده اون ایکی اوغروا ونو یولون کسر لر ولی او، اوغرو لارین ها میسینی ووروب و بیر یسینده اولدورر، عاشیق شوماوردن بیر آیری دثمه لی خاطر ده بودورکی اخرقانین مصرقان کندینده عاشیق تیمورخان ایله طوی دا چالیب و اوخیا رمیش کی، خبر گلر قزاق دیویزیونونون رئیسی و خرقانین بعضی کندلری نین صاحبی "سروار - هما یون" مصرقانا وارد اولور، عاشیق لاردان ایسته بیر لرکی، سردارهما یونون "پشوازیننه گئدیپ، اونون حضوروندا چالیب و سوزو سازیله اونا خوش گلدین دثسینلر، عاشیق تیموری، سردارین دبدبه و کبکبه و هیبتی نین سهمی باسار و کثری یه قاپیدار، آما عاشیق شوماور تمام شجاعت و گولرا وزله گوزه ل سازچالاجالا حال مناسبی "تلیم خانین" نقطه سیز سوزلریندن بیر سردار قافیله لی شعری اوخورکی، چوخ جالب و آموزیفرینده واقع و قابل توجه اولار، تلیم خانین سردار قوشماسی بودور :

سردارا گرهک

* سوودا دا اولماسا سر، دارا گرهک	* گرهک، گورول، وارمک ما هرولارا
* ما هرولار مدام سر، دارا، گرهک	* سورمه لی، و سمه لی اولدو جا ما مدا
* حسودا کم مهر و سرد، آرا گرهک	* ملول اولما، دلدار درده ام دگول
* اصل اولماسا، صالح اولور کس مگه ؟	* اودم دورار مسلسل لر، اسمه گه
* آس و کسمک اولور سردارا گرهک	* مراد هر دم و ورور آس و کسمگه
* وئرسه دردوالم سراسر آلم	* گؤک کلاهم، اما سراسر آلم
* کاوس و سلم و تور، سردارا گرهک	* حکمه رام اولدولار، سراسر عالم
* کسر ادا دی، عالم لرده آد اولسا	* "طلم" مطرود آدا ملاردا، دادا ولسا
* حسودلاز و ورولا، سر، دارا گرهک	* اگر عدل و عالم لرده داد اولسا

(* شاعر یونندان اؤتتورکی، بو شعرده نقطه داخل اولماسین آموز آدی اولان "تلیم" سوزونو دسته لی "ط" ایلن یازمیشدی .

بوخاریدا آدلاری چکیلن عاشیقلار چوخدری سوادسیزا ولوب و اموزلری ده شاعر دگیلمیش لر بلکه آیری عاشیقلارین سوزلریندن سویله بییب و استفاده افده رمیشلر ولی بعضی لری ده غیبعلی، مهدی و سنگک لی رضعلی یا عاشیق رضعلی کیمی شاعریمیشلر .

عاشیقلار ادبیاتی شفاهی اولدوغونا گوره نئچه خصوصیتی وار :

بیر خصوصیتی بودورکی، دیلدن دیله گئچنده چوخ تغییرتا پیب و عبار - لری و گاهدان دامصراعلاری و بیت لری دگیشیلیبیدیر و بیر آیری حالتی ده بودورکی، یا شاییش حادثه لری و سوادسیز عاشیقلارین دونیادان گئتمه لری چوخ سوزلری اونلارین اموزلری اینله تورپاق آلتینا آپاریبیدیر .

سا و محالی نین معاصر شاعر - عاشیقلاری نین چوخ آدلیمی سنگک لی "عاشیق رضاعلی" دیر. رضعلی، سوادسیز اولسادا شاعریمیش و گؤزه ل قوشما لار یا رادیدیرکی، دوشدن - دوشه و دیلدن - دیله اونون سوزلری نقل اولونور، سنگک، سا و نه نین مزلقان - مزدقان (نوبران) بخشی نین قوپا یا (کوهپایه) کندلریندن بیریمیسی دیرومرغی "تلیم خان کندی" کندی نین قوزئی (شمال) سمتینده قرار توتوب و بوایکی کندین تورپاقی بیربیر - ینه یا پیشیق دیر، بوکندین اهالیسی چیلخا تورک و چوخ مهربان و قوناق سفوهندیرلر و کندا اموزو بیریاغشی منظره لی یئرده واقع اولوب و مزلقان جلگه سینه باغیر، او جادا غلاری و دورنا گؤزلو بولاغلاری و صفالی باغلاری واردیرکی، بیزیم امی و سوادسیز عاشیق - شاعریمیز "رضعلی" بورادان باش قووزا ییب دیر .

"عاشیق رضعلی" ۶۰ - ۵۰ ایل بوندان قاباق (باتمانی یئددی قرا - نلیقدا) فوت اوله بیب رضعلی اورتا بولو و شیرک ساققاللی ایمیش کی گاه دان دابوباره ده اونونلا باش - باشا قویوب، ظرافت ائدیرمیشلر نئجه کی "حسین" آدلی سنگک لی بیر آیری شاعر مناظره لرین ده رضعلی یه خطاب بئله دئیب :

بو قیل لر و قاللار نه دی ؟
 جدام امولدورسون او بدی
 قجیر دگیل سرکرده دی
 "کوسا قاداش - کوسا قاداش"
 جوانلیقیندا، قیرمیزی مخلصدن دون "اویم" گئیهرمیش و اویمانین
 یا غاسی ایپکدن ودالی بوزوم - بوزوم و بورکوکه چه دن اولارمیش، یای دا
 "هورمه کالاش" و قیشده دمؤستک "گئیهرمیش" (*).

(* دمؤستکی سیغیر (امکوز) دریمی نین گؤنوندن قشیره رمیشلر .

رضاعلی نین آتاسی غلام "غلامعلی" اوجا بویلو و بوجهتدن او اولکده آدلیم ایتمیش (مشهورا همیشه) نجه کی، مرغی لی جعفر دانی آدینا بیر کندلی اوکوزونو بجه رماق و ساغلاماق ایچون بیر ایل قیشدا عاشیق رضعلی یه تاپشیرار و سیغیر "کنفت" له شیب و عجیز اولدوقونا گوره عاشیق رضعلی بیر بئش بند دغیب کی، بیریندن بودور :

بولاق باشی خوروزونان تو یوقدو حیوان سیغیر اونو گورچک هو و خدو
 گویه بولود گلیب ها واسو و خدو جانین آل دیشینه گئچ قان آلیم
 بوخبر جعفر دانی قولاغینا چا تیب، مرغی تلیم خان اولاده سیندن او -
 لان میرزا مرادخانان ایسته ییب کی، عاشیق رضعلی یه جواب و فرسین، او
 دا بیر بئش بند لیک جواب و فریب او و شعرده رضعلی نین آتاسی نی اوجا
 بویلو اولدوغونا گوره "شام گولگه سی" آدلاندیریب و دغیب :

سنگ ده دغیب جوشوشان جوشوب سن حددن آشمیشان
 یاغشی گیریمه دوشوشان شام (*) گولگه سی غلام اوغلو

قیسا سوزبویکی، عاشیق رضاعلی اوغلو دوروا و نلارین آتاسا،
 با بالاریندان هله لیک بیزیم الیمیزه مشخات یفتیشمه یب دیر. رضاعلی
 آسیه خانم آدلی بیرقا دینینان ائوله نیب و نلاردان ایکی اوغلان بیر
 بیر محمدخان رضاعلی و بیر علیخان رضاعلی آدینا عمله گلیب لرکی، محمد
 خاندان عباس و عباسدان علی و علیخان رضاعلی دان داستاره و بی بی ناز
 آدیندا ایکی قیز خلقی توره ییب لر.

رضعلی نین بیرقارداشی، نورعلی آدیندا سا و ادلی و "ملا" ایتمیش و
 رضعلی دغیه ن شعرلری قلمه آلا ریمیش، اما روزگارین عجیب ایشلریندن بیر
 ده بودورکی، "ملا قارداش دان" هئج اثر قالما ییب ولی "سوادسیز قارداش
 عاشیق رضعلی" دن بیردیوان یاغشی - یاغشی سوزلر قالیب دیر. رضعلی
 نین اولکی قادینی پریزاد آدیندا ایتمیش کی، گنجلیق زماننی فوت اقدیب
 و بئله کی سنگکین قوجا لاری، مخصوصا "عاشیق محمد حسن هنرمندی" نقل اقدیر
 دی او خانیمدان سنگکدن بیر "چره ک" "ملک رضعلی یه ارشیه یفتیشدیر .

شاعرلیق بیر اقله هنردیرکی، یالنیز، انسانین فطرتینده اولور، عاشق
 رضعلی چون یا زماق و اوغوماق بیلیمزیمیش، او فطری و طبیعی و خدا و شرکی
 بی حالت اوندان چوخ گولوا ایتمیش و بوخا میتینه گوره، طبیعتده چوخ باغلی

(*) شام = کاج آغاجی :

ایمیش و سۆزلرینده ، داغلاردا ن ، باغلاردا ن ، چایلاردا ن ، بولاقلاردا ن چوخ .
تعریف و توصیف ائدیپ دیر . دفا ق اولورکی ، رضعلی طبیعت شاعری دیی
داغلار باره سینده ملاحظه بویورون کی ، نه گۆزه ل سۆیله میس :

داغلار

گۆوول قانغیب یوواسیندان	بیر سیزی دولانا داغلار
گزه چای و چمن لری	چشمه ز ده سولانا داغلار
گنججه - گونوز ، یثیه رم غیم	سازیم اولوب منه همدم
نه اوتوروبسوز خاطر جم	باغمیرسیز بویانا داغلار
مدام سیز نازو ، نعمتلی	با هاردا باغیز جنتلی
دوققوز آی سالی ، صحبتلی	اوج آییز ویرانا داغلار
هانی یارو یولداشلاریز؟	سیزیلدا بیر قارداشلاریز
اوچوبلار طوطی قوشلاریز	گفدیبلر آرانا داغلار
دئمه سین لر من دلی یم	دیندیرسلر چوخ دولی یم
تانی یین سیز "رضعلی" یم	و فرمه یین بورانا داغلار

رضعلی ائل شاعری دیر ، گۆرون چوللر ، ائللر ، گوللر ، چایلار و سئلر
وصفینده نه یاغشی سۆیله ییب ؟

چول وقتی دیر

دلی گۆوول ، پرواز ائیلر	دی دور دولان ، چول وقتی دیر
گفت گزگینن سرحدلری	قونار ، کؤچر ، ائل وقتی دیر
هاوا بیلدیردی قیشینی	باهار اونون همنشینی
بولود آلدی داغ باشینی	چایلار جوشار سئل وقتی دیر
هئج بیلمه رم منه نولوب ؟	سارالیب گول رنگیم سولوب
شیدا بولبول ، هاردا قالیب	نه دن کلمه ز ؟ گول وقتی دیر
"رضعلی" حالینا آغلا ،	یا مان گونو ، یاغشی چاغلا
دور آیاقا یوکون باغلا	کاروان ، گقدر ، بول وقتی دیر

سنگک کندی یا رآباد - زنبر - حمارچایی - لار - یفنگی کندوچا ناچی
کندلرینه کی ، گفچن ایلمرده بوکندلرده ارمنی لر یا شایا ردیلا ر قونشو
اولماقا خاطر و تورک ائللری نهن بشریت واقلیت لرین حقو قونسا و

مقدسات و شخصیت لرینه احترام و اعتقادلاری اولماقا. و بهیزیم شاعریمیزین انسان سئولگی و ارمنی لره احترام قائل اولماقینا گوره رضعی سؤز- لرینده چوخ یفرلرده ارمنی لردن یاغشیلایلا آد آباریب و اونلاریسن بایراملارینا و مقدس گونلرینه گوزه ل شعر دئییب نجه کی :

گول بایرامی

یولوم دوشدو ارمنی لرکندینه
 نجه گئییب لر باشدان آیاقا
 دولانیرلار، گلین ایلن، قیزایلن
 بؤلوک - بؤلوک صحبت ایلن، سا زایلن
 گوموش کمر باغلا ییلار بقل لره
 بولور پیالا، آلی ییلار ال لره
 منیملن دانیشیر او شیرین دیلر
 سفیرانا، چیخیلر نجه گوزه ل لر
 عاشیق رضعی اوستا دنا مه فورموندا و مختلف نصیحت لر و مضمونلاریندا
 دا چوخ دگرلی سؤزلر سؤیله ییب و اوز تورک ائل - اوباسینا یادگارلیق

حقیقین کلمه دی ؟

چیخمیشدین غم سفیرینه
 قاریتشدین نادانا گچدین
 گؤولوننه سن سالدین هوس
 گوهری ایلله دین شکس
 ساخلادین نامرد دمینی
 داغیتدین آری جمینی
 چاغیر صدق ایلن علینی
 سن اوخلادین "رضعی" نی
 یوخاریدا دئدیگ کی، رضعی طبیعت ایلن چوخ الفتی و انسیتی وار-
 ایمیش، مزلقاندا، سنگک دن آشا قا مرغی و مرغیدن آشا قا بیر "مئیمه"
 آدلی کندوار کی، او کنددن بیر آدلیم "چای" گچچر، رضعی "مئیمه چایی"
 وصفینده بئله دئییب :

آت اولن دیر باشین سنین

چوخ قیشقیرمه مئیمه چایی

توجه

۱- بعثت کرانی فیلم وزینگ و سایر لوازم چاپ ناچارتیمت مجله بیکصد ریال افزایش یافت. ضمن هوش از مشترکین محترم تقاضا دارد وجه آبونمان یکساله (یکهزارریال) را از نزدیکترین شعبه هریک از بانکها بحساب شماره ۱۶۳۰۲ بانک ملی ایران (شعبه دارپوش خیابان بهار) واریز و رسید آنرا بضمیمه نشانی خود بآدرس مجله ارسال نمایند تا در ارسال مجله وقفه ای روی نهد.

۲- شماره های گذشته مجله واریق را می توانید از دفتر مجله تهیه نمایید.

۳- جلد اول تاریخ ادبیات آذربایجان از قرن ۱۳ تا آخر قرن ۱۹ میلادی تحت عنوان «آذربایجان ادبیات تاریخینه بیرباغیش» از چاپ خارج شد همشهریه های علاقمند میتوانند از انتشارات فرزانه و یا انتشارات دنیا مقابل دانشگاه خریداری و یا با پرداخت ۳۰۰ ریال توسط آدرس بانکی مجله و ارسال رسید آن بدتر مجله بکجلد از این کتاب را تهیه نمایند.

۴- آذربایجان ادبیات تاریخی نین ۲۰-نجی عصر فصلینی یازماقلا مشغول اولدو- غوموز اوچون بو عصرده کی جنوبی آذربایجان شاعر و یازمچیلارین ترجمه ی حال و اثرلرینه احتیاجیمیز واردیر. بوتون شاعر و یازمچی و آذری ادبیاتیله ماراقلانان همشهریلر ییمیزدن بو بارده بیزه یاردیمچی اولمالارینی و اؤز ترجمه ی حال و اثرلریندن نمونه لرله برابر تانیدیقلاری دیگر شاعر لریمیزین ده ترجمه ی حال و اثرلریندن نمونه لر کؤندرمه لرینی خواهش ائدیریک «واریق»

واریق

مجله ماهانه فرهنگی، ادبی و هنری

(به زبانهای فارسی و ترکی)

تحت نظر هیئت تحریریه

صاحب امتیاز و مدیر: دکتر جواد هیئت

محل اداره: تهران، خیابان مصدق، کوچه پیدی شماره ۱۷

تلفن ۶۴۵۱۱۷ }
۷۶۱۸۳۶ }

چاپ کاویان - میدان بهارستان

قیمت ۱۰۰ ریال